

TÜRKİYE'DE SORUMLU İŞLETME DAVRANIŞLARI ARAŞTIRMA RAPORU

İÇİNDEKİLER

TABLolar	2
ŞEKİLLER	3
GRAFİKLER	3
KISALTMALAR	4
YÖNETİCİ ÖZETİ	5
1. GİRİŞ	7
2. AMAÇ & KAPSAM	8
3. YÖNTEM & ÖRNEKLEM	9
4. BULGULAR	13
4.1 Masa Başı Araştırma Bulguları	13
4.1.1 HREDD ile İlgili Avrupa'daki İlgili Mevzuat ve Gelecekte Beklentiler	13
a. Avrupa Birliği'nin HREDD Politikaları ve Direktifleri	13
b. Almanya Tedarik Zinciri Durum Tespiti Yasası'nın İncelenmesi (Lieferkettengesetz-"LkSG")	14
c. Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi (CSDDD)'nin İncelenmesi	16
d. Gelecekte ve HREDD Alanında Beklenen Gelişmeler ve Yönelimler	19
4.1.2 HREDD Kapsamına Girebilecek Türkiye'deki Mevcut Yasal Düzenlemeler ve Standartlar	19
a. İnsan Hakları ve Çevresel Durum Tespiti Alanında Türkiye'deki Temel Yasal Çerçeve	19
b. Uluslararası Standartların Türkiye'deki Mevzuata Etkisi ve Uyum Süreci	21
i. Uluslararası İnsan Hakları ve Çevresel Uygunluk Standartlarının Türkiye'deki Yansımaları	21
ii. Uluslararası Standartların Türkiye'deki Mevzuat Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi	22
4.1.3 Almanya ve Diğer Avrupa Ülkelerindeki İlgili Destek Masalarının ve Sağladıkları Hizmetlerin Tespiti ve İyi Uygulama Örneklerinin İncelenmesi	23
4.1.4 RBH'nin Hedef Kitlesini Anlamak Adına Otomotiv ve Tekstil Sektörünün İhracat Yapısının Özetlenmesi ..	25
a. Türkiye'nin Otomotiv Sektöründe İhracat Yapılanması ve Hacmi	27
b. Türkiye'nin Tekstil Sektöründe İhracat Yapılanması ve Hacmi	27
4.1.5 Türkiye'de Otomotiv ve Tekstil Sektörlerindeki Şirketlerin Sürdürülebilirlik Politikaları ve Uygulamaları ...	27
4.1.6 Türkiye'de Otomotiv ve Tekstil Sektörlerindeki Şirketlerin Tedarik Zinciri Yapıları ve Bu Zincirlerdeki Tedarikçilerin HREDD Konusundaki Rolü	31

4.1.7 Türkiye'de Otomotiv ve Tekstil Sektörlerinde İnsan Hakları ve Çevresel Uygunluk Alanındaki Mevcut Riskler ve Bu Risklere Karşı Alınabilecek Önlemler	32
4.2 Nicel Bulgular	34
4.2.1 Örneklem Yapısı	34
4.2.2 Farkındalık ve Uygulamalar	37
4.3 Nitel Bulgular	47
4.3.1 Mevcut Farkındalık Durumu ve İş Birlikleri	47
4.3.2 Otomotiv ve Tekstil Sektörlerinde İnsan Hakları ve Çevresel Durum Tespiti Hakkında Mevcut Durumun Değerlendirilmesi	49
4.3.3 İnsan Hakları ve Çevresel Durum Tespitinin Olası Etkileri	51
4.3.4 Otomotiv ve Tekstil Sektörlerinde Durum Tespiti Kapsamında Riskler ve İhtiyaçlar	51
4.3.5 Sorumlu İşletmeler Destek Merkezi Türkiye Paydaş Beklentileri ve Sektörel İhtiyaçlar	53
5. SONUÇ	54

TABLolar

Tablo 1. Tekstil Üreticileri İl Kotası (%)	9
Tablo 2. Otomotiv Üreticileri İl Kotası (%)	10
Tablo 3. Tekstil Tedarikçileri Sektörel Kota (%)	10
Tablo 4. Otomotiv Tedarikçileri Sektörel Kota (%)	10
Tablo 5. Nitel Görüşmeler Katılımcı Dağılımı	11
Tablo 6. Firmanız hangi ülkelere ihracat yapmaktadır? (%)	34
Tablo 7. Alman Tedarik Zinciri Yasası Hakkında Bilgi Sahipliği (%)	38
Tablo 8. Şirket/Şirket Çalışanlarının Yasa Hakkında Bilgi Sahipliği (%)	38
Tablo 9. AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi Hakkında Bilgi Sahipliği (%)	38
Tablo 10. Şirket/Şirket Çalışanlarının AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi Hakkında Bilgi Sahipliği (%)	39
Tablo 11. HREDD Olgusu Hakkında Bilgi Sahipliği (%)	39
Tablo 12. Şirket/Şirket Çalışanlarının HREDD Hakkında Bilgi Sahipliği (%)	39

Bu araştırma raporu RBH Türkiye adına Xsights tarafından hazırlanmıştır.

Yayın/Tasarım Koordinasyon/Editoryal Hazırlık

Şeyda DAĞLI KARADIŞOĞULLARI

İpek BENEK

Ayşe Nur TEKİN

İnfoğrafik/Tasarım/Uygulama

Social Bridge Medya, T. Algöz Duransoy

Yasal Uyarı: Bu raporda yer alan yazı, resim ve fotoğraflar izin alınmadan yayımlanamaz, çoğaltılamaz. Kaynak gösterilmek kaydıyla yayımlanabilir. Raporda görüşlerine başvurulan isimlerin düşünceleri TÜRKONFED ve GIZ'ın resmi görüşü değildir. Hukuki sorumluluk yazarlara ve görüş sahiplerine aittir.

Tablo 13. HREDD Alanında Uygulama Yapma Durumu (%)	40
Tablo 14. HREDD ile İlgili Yapılan Uygulamalar (%)	40
Tablo 15. HREDD ile İlgili Uygulamalar Esnasında Karşılaşılan Zorluklar	41
Tablo 16. HREDD Uygulamalarını Hayata Geçirmenin Önündeki Engeller	42
Tablo 17. Şirketlerde Uygulanan Uygulamalar (%)	43
Tablo 18. İnsan Hakları ve Çevresel Konular Hakkında Veri Toplama ve Raporlama Yapma (%)	44
Tablo 19. İnsan Hakları ve Çevresel Konular Hakkında Sorumlu Olan Departman (%)	44
Tablo 20. Tedarikçilerin İnsan Hakları ve Çevresel Uyum Konularında Performansının Değerlendirilmesi (%)	44
Tablo 21. RBH'i Faydalı Bulma Durumu (%)	45
Tablo 22. RBH'den Faydalanmayı İsteme Durumu (%)	45
Tablo 23. RBH Beklentiler (%)	45
Tablo 24. RBH Eğitim Konularının Önceliklendirilmesi (%)	46
Tablo 25. RBH Eğitimlerinin Metodu (%)	39

ŞEKİLLER

Şekil 1. Sektörün Dönüşüm Önceliklendirmesi	29
---	----

GRAFİKLER

Grafik 1. Yıllara göre İhracat Rakamları (1000\$)	26
Grafik 2. İlk 20 Ülke İhracatının 2022-23 Karşılaştırması (1000\$)	26
Grafik 3. Hazır Giyim Global İhracatçılar (1000\$)	27
Grafik 4. Sektörlere Göre Ağırlıklı Faaliyet Alanları (%)	35
Grafik 5. Faaliyet Alanı ve Çalışan Bazında Büyüklük (%)	36
Grafik 6. Faaliyet Alanı ve Yıllık Ciro Bazında Büyüklük (%)	36
Grafik 7. Sürdürülebilirlik ve Çevre Konularında Çalışan Kişi, Ekip veya Departmanın Varlığı (%)	37

KISALTMALAR

- AB:** Avrupa Birliği
AÇEV: Anne Çocuk Eğitim Vakfı
AYM: Avrupa Yeşil Mutabakatı
BAFA: Federal Ekonomi ve Denetimi Ofisi
BM: Birleşmiş Milletler
CAPI: Bilgisayar Destekli Yüz Yüze Anket
CDP: Karbon Saydamlık Projesi
CSDDD: Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi
CSRD: Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi
DJSI: Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi
EURATEX: Avrupa Hazır Giyim ve Konfeksiyon Federasyonu
ESG: Çevresel, Sosyal ve Yönetişim
GIZ: Alman Uluslararası İş birliği Ajansı
GRI: Küresel Raporlama İnisyatifi
GSD: Giyim Sanayicileri Derneği
HREDD: İnsan Hakları ve Çevresel Uygunluk Denetimi
IDUSEP: İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı
IFC: Uluslararası Finans Kuruluşu
İHKİB: İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği
ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü
IPA: Katılım Öncesi Mali Yardım
ISSB: Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu
İTKİB: İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri
KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MESS: Türkiye Metal Sanayiciler Sendikası
MÜDEM: Mülteci Destek Derneği
OEM: Türkiye'de Orijinal Ekipman Üreticilerinde
OECD: Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü
OİB: Uludağ Otomotiv Endüstrisi İhracatçıları Birliği
OSD: Otomotiv Sanayii Derneği
OSEP: Türkiye Otomotiv Sektöründe Sürdürülebilirlik Eylem Planı
RVO: Hollanda Girişimler Ajansı
RBH: Sorumlu İşletmeler Destek Merkezi
SBTi: Bilim Temelli Hedefler Girişimi
SKA: Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
STK: Sivil Toplum Kuruluşu
TAYSAD: Taşıt Araçları Tedarik Sanayicileri Derneği
TCFD: İklimle Bağlantılı Finansal Beyanlar Görev Gücü
TCK: Türk Ceza Kanunu
TİM: Türkiye İhracatçıları Meclisi
TİSK: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TMK: Türk Medeni Kanunu
TÜRKONFED: Türk İş Dünyası Konfederasyonu
UEP: Ulusal Eylem Planı
UIHK: Ulusal İnsan Hakları Kurumları
UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNGC: Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi

Yönetici Özeti

RBH Türkiye ihtiyaç analizi çalışması kapsamında hazırlanan “Türkiye’de Sorumlu İşletme Davranışları Araştırma Raporu”nun temel amacı, Türk iş dünyasının insan hakları ve çevresel durum tespiti (HREDD) konusundaki farkındalığını ve uygulama düzeyini değerlendirmektir. Özellikle Türkiye’nin en büyük ihracat sektörleri olan otomotiv ve tekstil sektörlerine odaklanılarak, bu alanlardaki şirketlerin mevcut risk ve ihtiyaçlarının analiz edilmesi hedeflenmiştir. Türk İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED) ve Alman Uluslararası İş Birliği Kurumu (GIZ) iş birliğiyle yürütülen bu çalışma, Türkiye’nin otomotiv ve tekstil sektörlerine odaklanarak, sürdürülebilir iş uygulamalarının güçlendirilmesi ve RBH Türkiye (Sorumlu İşletmeler Destek Merkezi - Türkiye)’nin faaliyetlerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Araştırma, Türkiye’nin en büyük ihracat sektörlerinden olan otomotiv ve tekstil sektörlerini kapsamaktadır. Çalışmada hem masa başı araştırmaları hem de nitel ve nicel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Nicel veri, 100 firma temsilcisiyle yapılan Bilgisayar Destekli Yüz Yüze Anket (CAPI) yöntemiyle elde edilmiştir. Bunun yanı sıra, kilit sektör temsilcileri ve uzmanlarla 14 derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu veri toplama yöntemleri, firmaların insan hakları ve çevresel sorumluluklar konusundaki farkındalıklarını, mevcut uygulamalarını ve ihtiyaçlarını derinlemesine analiz etmeye olanak sağlamıştır.

Türkiye’de insan hakları ve çevresel durum tespiti (HREDD) konusunda farkındalık seviyesinin özellikle KOBİ’lerde düşük olduğu tespit edilmiştir. Büyük ölçekli firmalar bu konuda daha bilinçli olmakla birlikte, uygulamada çeşitli zorluklar yaşanmaktadır.

Avrupa Birliği’nin (AB) tedarik zincirlerine yönelik yasal düzenlemeleri, HREDD politikaları ve AB üyesi ülkelerde uygulanması zorunlu hale gelen yasal düzenlemeler, Türk ihracatçı firmalarının iş yapış biçimlerini değiştirme potansiyeline sahiptir. AB’de yürürlüğe giren bu düzenlemeler, tedarik zincirindeki tüm aktörlerin insan hakları ihlallerine ve çevresel zararlara karşı sorumluluk almasını gerektirmektedir. AB üyesi olmamasına karşın AB üyesi ülkeler ile devam eden ihracatı dolayısıyla Türkiye’deki firmalar da bu düzenlemelerden etkilenmektedir. Türkiye’de ise bu alanda mevzuata uyum süreci henüz tamamlanmamıştır. Ancak bu kapsamdaki uygulamalara temel teşkil edecek sürdürülebilirlik raporlamasında zorunlu uygulamalar hayata geçirilmiş olup çalışmalar halen devam etmektedir.

Otomotiv ve tekstil sektörlerindeki firmaların tedarik zincirlerinde HREDD uygulamaları açısından çeşitli riskler bulunduğu tespit edilmiştir. Özellikle ikinci ve üçüncü kademe tedarikçilerin insan hakları ve çevresel uygunluk konularında denetlenmesi ve bu süreçlerin daha şeffaf hale getirilmesi gerekmektedir. Büyük firmalar arasında sürdürülebilirlik politikalarının ve raporlama süreçlerinin yaygınlaştığı görülmekle birlikte, küçük ve orta ölçekli işletmelerin bu alanda teknik bilgi ve kaynak eksikliği yaşadığı belirlenmiştir.

Raporun sonuçları Türkiye'deki otomotiv ve tekstil sektörlerindeki firmaların insan hakları ve çevresel durum tespiti konusunda ciddi bir ihtiyaç içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle AB ve Almanya'nın getirdiği yasal düzenlemelerin, ihracat yapan firmaları doğrudan etkileyeceği ve bu firmaların yeni standartlara uyum sağlaması gerektiği vurgulanmıştır. Firmaların büyük bir kısmı, HREDD ile ilgili bilgi sahibi olmadığını veya bu alanda aktif bir uygulama gerçekleştirmediğini belirtmiştir. Bu durum, Türk firmalarının küresel ticaret süreçlerinde sürdürülebilirlik ve insan hakları konularına daha fazla odaklanması gerektiğini göstermektedir.

İnsan hakları ve çevresel durum tespiti konularında farkındalığı artırmak ve firmalara teknik destek sağlamak amacıyla kurulan RBH Türkiye şirketlere eğitim, danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunarak, HREDD uygulamalarını hayata geçirmelerine yardımcı olmaktadır. Merkezin, firmaların HREDD süreçlerine uyum sağlaması için düzenlediği eğitim ve kapasite geliştirme programları, insan hakları ve çevresel uygunluk konularında farkındalığı artırmayı ve firmaların bu alanda daha etkin adımlar atmasını sağlayacaktır. Bu süreçte firmaların spesifik sektör riskleri ve ihtiyaçları sebebiyle gereksinim duyacağı danışmanlık ve teke tek hizmetler için RBH Türkiye'nin oluşturduğu paydaş ağı ile iletişim kurmaları sağlanacaktır.

1.GİRİŞ

Federal gazetede 22 Temmuz 2021 yayımlanan ve 1 Ocak 2023 itibariyle yürürlüğe giren Alman Tedarik Zinciri Durum Tespiti Yasası (Gesetz über die unternehmerischen Sorgfaltspflichten in Lieferketten); şirketlerin kendi tedarik zinciri içerisindeki çevre koruma eylemleri ve insan hakları ihlalleri özelinde yükümlülüklerinin artırılması yoluyla, insan hakları ve çevre korumaya yönelik eylemlerinin güçlendirilmesini öngörmektedir. Yasa 3000 ve üzeri çalışanı bulunan yaklaşık 900 şirketin küresel tedarik zincirinde insan hakları ihlalleri ve çevresel denetimin sağlanmasını zorunlu kılmıştır. Aynı yasa kapsamında 2024 yılı itibariyle 1000'den fazla çalışanı bulunan 4800 şirket de yasa kapsamına girmiştir.

Bu bağlamda şirketlere çeşitli yükümlülükler getirilmiş olup, bu yükümlülükler şu şekilde sıralanabilir;

- Risk yönetiminin oluşturulması
- Şirkette yetki alanlarının belirlenmesi
- Düzenli risk analizi uygulanması
- İlkesel bir bildirme sunulması
- Faaliyet alanında ve doğrudan tedarikçilere önleyici tedbirlerin sağlanması
- İyileştirici tedbirlerin alınması
- Bir şikâyet prosedürünün tesis edilmesi
- Ara tedarikçiden kaynaklanan risklere ilişkin durum tespitinin uygulanması
- Belgelendirme ve rapor sunulması

Söz konusu yasa şirketleri; büyüklükleri, faaliyet alanları ve tedarik zincirlerindeki konumlarına bağlı olarak tedarik zincirlerindeki insan hakları ve çevre ihlal risklerini tespit etme ve raporlama yapma yükümlülüğü altına sokmaktadır.

Bu durum hiç şüphesiz ki ülkemizde faaliyet göstermekte olan işletmeleri de etkileyecek olup, özellikle yasanın AB ülkelerinde giderek yayılmasının beklendiği düşünüldüğünde, ilgili işletmelerin iç ve dış dinamiklerinde de değişimlere yol açacaktır.

Bu bağlamda bu araştırma; Türk İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKNFED) ve Alman Uluslararası İş Birliği Kurumu (GIZ) iş birliğinde, iş dünyasına yönelik Türkiye'de insan hakları ve çevresel durum tespiti (HREDD) uygulamasını güçlendirmek ve bu alanda kurulan Sorumlu İşletmeler Destek Merkezi - Türkiye (RBH Türkiye) ile işletmelere iş ağı geliştirme fırsatı sağlanması ve şirketlere gerekli teknik yardım ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu araştırma, destek masasına yönelik ihtiyaç analizi yapmaya yönelik olarak hayata geçirilmiştir.

2.AMAÇ VE KAPSAM

Bu araştırmanın kapsamı, Türkiye'nin en büyük ihracat kalemlerinden ikisi olan otomotiv ve tekstil sektörlerini kapsayacak biçimde oluşturulmuştur. Bu sektörler özelinde, bir sonraki bölümde detayları açıklanacak olan yöntem yardımıyla; hedef grupların belirlenmesi, ilgili şirketlerin karşı karşıya kaldıkları ülkesel, bölgesel ve sektörel risklerin ve ihtiyaçların belirlenmesi, iyi örneklerin ortaya konması ve raporlanması yoluyla, kurulan RBH Türkiye için hayati bilgilerin ortaya çıkarılması bu araştırmanın ana amacıdır. Bu analizin çıktıları; Türkiye'de HREDD uygulamalarının güçlendirilmesi ve RBH Türkiye'nin faaliyetlerinin desteklenmesi amaçlarına hizmet edecektir.

Araştırma, özellikle otomotiv ve tekstil-konfeksiyon sektörlerindeki şirketlerin ihtiyaçlarını belirleyecek ve RBH hizmetlerine olan talebi değerlendirecektir. Elde edilen bulgular, destek masasının stratejisini yönlendirecek ve şirketlerin durum tespiti gereksinimlerine uyum sağlamalarını ve sorumlu iş uygulamalarını teşvik etmelerini etkin bir şekilde destekleyecektir.

3.YÖNTEM & ÖRNEKLEM

Bu araştırmada; araştırma sonuçlarını güçlendirmek, elde edilen verilerin doğruluğu ve tutarlılığını artırmak ve elde edilen verilerin sağlıklı bir biçimde doğrulanmasına olanak sağlayan veri üçlemesi yöntemi benimsenmiştir. Bu doğrultuda, araştırma kapsamında çeşitli veri toplama araçları yardımıyla hem nitel hem de nicel veri toplanmıştır. Araştırmanın nicel verileri, CAPI (Bilgisayar Destekli Yüz Yüze Anket) yöntemiyle elde edilmiştir. Anket soru formları; Türkiye’de otomotiv ve/veya tekstil sektörlerinde faaliyet göstermekte olan ve AB ülkelerine ihracat yapan küçük orta veya büyük ölçekli üretici ve tedarikçi firmaları kapsamaktadır. Ancak bu noktada belirtmenin faydalı olacağı bir husus üretici ve tedarikçi terimlerinin bu araştırmada nasıl kullanıldığıdır.

Tedarikçiler hem üretici hem de satıcı olabilirler. Yani, bazı tedarikçiler kendi üretimlerini yaparken, bazıları başka firmalardan aldıkları ürünleri satarak aracı rolü oynayabilirler. Fakat her iki durumda da bu firmalar tedarik zinciri içinde yer almak zorundadır. Ancak bu raporda tedarikçi terimi yalnızca üretim yapan firmaları kapsamaktadır. Bu bağlamda, rapor içerisinde belirtilen örneğin demir-çelik, petrokimya, plastik, cam, tekstil ve elektronik gibi sektörler yani otomotiv sektörüne doğrudan veya dolaylı katkı sağlayan ara üreticiler bu raporda tedarikçi olarak değerlendirilmiştir. Bu sektörler, otomotiv endüstrisindeki ana üreticilere (OEM'lere) doğrudan veya dolaylı olarak malzeme, parça ve sistem sağlayarak tedarik zincirinin farklı seviyelerinde konumlanmaktadır. Aynı durum tekstil sektörü için de söz konusudur. Nicel araştırmada kullanılan soru formunda kişilerin tedarikçi mi yoksa üretici mi olarak değerlendirileceğine karar vermek için kişilere ilgili sektördeki ana faaliyet alanları sorulmuş ve kendilerini tanımladıkları (üretici ya da tedarikçi) durum üzerinden ilenlenmiştir. Kendilerini tedarikçi olarak tanımlayan firma temsilcilerine ise tedarik yaptıkları alt sektörün hangisi olduğu (demir-çelik, petro-kimya, plastik, elyaf/iplik/dokuma vb.) sorulmuştur. Dolayısıyla raporda kullanılan tedarikçi ifadesi ikinci ve üçüncü seviye (Tier-2 ve Tier-3) üreticileri tanımlamak için kullanılmıştır. Soru formları bu belirtilen kriterlerdeki firma çalışanlarına yöneltilmiş olup; şirketlerin insan hakları ve çevresel konulardaki mevcut durumlarını, beklentilerini, ihtiyaçlarını ve konu üzerine algılarını ölçmek için tasarlanmıştır. Ayrıca il ve sektörel bazda, spesifik hedeflerden daha net bilgi alabilmek adına, üretici ve tedarikçi ayırımında bazı çapraz kotalar uygulanmış olup uygulanan kotalar ve araştırmaya katılan katılımcı sayıları aşağıdaki tablolarda detaylı olarak gösterilmiştir:

Tablo 1. Tekstil Üreticileri İl Kotası (%)

Sektör	İller	%Kota	Kota
Tekstil Üreticileri	İzmir	%26	9
	Gaziantep	%26	9
	Denizli	%26	9
	Adana	%22	9
Toplam	-	%100	35

Tablo 2. Otomotiv Üreticileri İl Kotası (%)

Sektör	İller	%Kota	Kota
Otomotiv Üreticileri	Kocaeli	%26	9
	İstanbul	%26	9
	Bursa	%26	9
	Sakarya	%22	9
Toplam	-	%100	35

Tablo 3. Tekstil Tedarikçileri Sektörel Kota (%)

Sektör	Tedarikçi Sektör	%Kota	Kota
Tekstil Tedarikçileri	Elyaf/iplik/dokuma/örme	%20	3
	Tuhafiye/Tasarım Ürün Üreticileri	%20	3
	Petro-Kimya	%20	3
	Boya-Terbiye	%20	3
	Teknik Tesktil	%20	3
Toplam	-	%100	15

Tablo 4. Otomotiv Tedarikçileri Sektörel Kota (%)

Sektör	Tedarikçi Sektör	%Kota	Kota
Otomotiv Tedarikçileri	Demir-Çelik	%20,33	3
	Petro-Kimya	%20,33	3
	Plastik	%20,33	3
	Cam	%13	2
	Tekstil	%13	2
	Elektronik	%13	2
Toplam	-	%100	15

Araştırma boyunca faydalanılan nitel veri toplama aracı ise alanında uzman kişiler (Kilit Bilgi Sağlayıcılar) ile gerçekleştirilen online derinlemesine görüşmelerdir. Görüşmelerin her biri yaklaşık 45 dakika sürmüş olup, ilgili sektörlerdeki bilgi sahibi temsilciler ile gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşme akışları; HREDD uygulamalarının ilgili sektörlerdeki mevcut durumlarını, güçlü ve zayıf yönlerini anlamaya yönelik ve konuyu gözlemleyen uzmanların görüşlerini ortaya koyma amacıyla tasarlanmıştır. Görüşme yapılacak kişilerden önceden randevu alınmış ve çalışmanın amacı hakkında ön bilgiler sunulmuştur. Görüşmeler alanında uzman bir moderatör tarafından yönetilmiştir. Görüşmelerin yapıldığı katılımcılar ile ilgili detaylar aşağıdaki tabloda detaylandırılmıştır:

Tablo 5. Nitel Görüşmeler Katılımcı Dağılımı

Sektör	Katılımcı	Sayı
Otomotiv Sektörü	Türkiye Otomotiv Sanayi Derneği Temsilcisi	3
	Otomotiv İşçileri Sendikası Temsilcisi	
	Otomotiv İşverenleri Sendikası Temsilcisi	
Tekstil Sektörü	Tekstil Komitesi Temsilcisi/İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri Temsilcisi	9
	Tekstil İşçileri Sendikası Temsilcisi	
	Tekstil İşverenleri Sendikası Temsilcisi	
	İnsan Hakları ve Çevresel Uyum Danışmanı	
	Temiz Giysi Kampanyası Temsilcisi	
	Mülteci Destek Derneği (MUDEM) Temsilcisi	
	H&M (Müdür)	
	Primark (Müdür)	
	Sun Tekstil (Müdür)	
Genel	Sanayi Bakanlığı Temsilcisi	2
	Minerva İş Dünyası ve İnsan Hakları Derneği Temsilcisi	
Toplam	-	14

Veri üçlemesinin bir diğere basamağı olarak; Türkiye ve dünyada HREDD alanındaki gelişmeleri, ülkemizde faaliyet gösteren firmaların güncel durumlarını, iyi örnekleri ve olası riskleri ve çözüm yollarını ortaya koymayı amaçlayan bir masa başı araştırma çalışması, alanında uzman bir araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma boyunca ağırlıklı olarak; ulusal ve uluslararası literatürden, kamu ve özel sektör verilerinden, ilgili kanun/yönetmelik/mevzuatlardan, sektörel raporlardan ve konu ile ilgili yayınlanmış haber kaynaklarından faydalanılmıştır.

Özetle, raporun yazıldığı tarih itibariyle:

Bir adet
masa başı
araştırma
tamamlanmıştır.

100 firma
temsilcisi
ile anket
düzenlenmiştir.

14 sektör
temsilcisi ve kilit
aktör ile derinlemesine
görüşmeler
gerçekleştirilmiştir.

4. BULGULAR

4.1 Masa Başı Araştırma Bulguları

4.1.1 HREDD ile İlgili Avrupa'daki İlgili Mevzuat ve Gelecekte Beklentiler

a. Avrupa Birliği'nin HREDD Politikaları ve Direktifleri

Birleşmiş Milletler'in (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), dünya genelinde insanların yaşam kalitesini artırmayı ve çevrenin korunmasını hedefleyen bir dizi amaç ve hedef içerir. İnsan hakları ve çevrenin korunması da bu amaçlar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Doğal kaynakların hızla azalması ve kirlilik sorunlarının artmasıyla birlikte, 1970'lerde başlayan çevre konusundaki farkındalık, SKA uygulanmasında öncü rol oynayan AB'nin çevre politikalarının geliştirilmesine hız kazandırmış olup, günümüzde sürekli olarak gelişen bir süreç olarak tanımlanmaktadır. AB'nin çevre politikalarının ana amaçları; kirliliğin ortadan kaldırılması, azaltılması ve önlenmesi; sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için ekolojik dengeye zarar vermeyecek şekilde doğal kaynakların kullanılması; çevresel zararın kaynağında önlenmesi ve çevresel korumanın diğer sektörel politikalara entegrasyonunun güvence altına alınması olarak belirtilebilir. AB'nin çevre politikasının temel ilkeleri arasında "kirlenmeden öder", "bütünüyle", "yüksek seviyede koruma", "kaynakta önleme", "önleyicilik" ve "ihtiyat" bulunmaktadır. Bu ilkeler, 1973 yılından bu yana hazırlanan Çevre Eylem Programları ile desteklenmektedir. 2021 ile 2030 yıllarını kapsayan 8. Çevre Eylem Programı; biyolojik çeşitlilik kaybı, iklim değişikliği, kaynak kullanımı ve kirlilik gibi iklim ve sürdürülebilirlik sorunlarına odaklanmıştır. Programın hedefleri arasında, 2030 sera gazı emisyon azaltım hedefinin karşılanması, 2050 yılına kadar karbon-nötr düzene geçişin gerçekleştirilmesi, yenileyici büyüme modeline geçişin sağlanması ve hava, su ve toprakta sıfır kirlilik hedefinin gerçekleştirilmesi yer almaktadır.

AB'nin çevre politikalarının gelişimi, uluslararası iş birliği ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda şekillenmiştir. Bu politikalar, zaman içerisinde çeşitli anlaşmalar, yasal düzenlemeler ve eylem programları ile de desteklenmiştir. Hem AB içinde hem de küresel düzeyde çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularında önemli adımlar atılmasını sağlamıştır. İklim değişikliğinin küresel bir sorun olarak her geçen gün artmasıyla birlikte, iklim değişikliği ile mücadele başlıkları da tüm direktiflerde yer almaya başlamış olup uygulama altyapılarının kurulması çalışmaları devam etmektedir.

AB insan hakları çerçevesinde çevresel uygunluk denetimi direktifleri, çevre hakkının hem bireylerin hem de toplumların temel haklarından biri olarak kabul edilmesi nedeniyle önemlidir. AB, çevresel standartları ve korumaları güçlendirmek, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek ve çevresel adaleti sağlamak amacıyla bu tür direktifler geliştirmiştir. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin içtihatlarına göre, çevre hakkı dolaylı olarak korunmakta ve çevresel usul hakları, bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını destekleyen önemli unsurlar olarak görülmektedir. Çevresel uygunluk denetimi direktifleri, AB üye devletlerinin çevre politikalarını ve uygulamalarını belirlenen yüksek standartlara göre düzenlemelerini sağlamakla birlikte, çevresel sorunların sınır aşan etkileri göz önünde bulundurulduğunda özellikle önemlidir. Bu direktifler sayesinde çevresel hakların korunması, alınacak kararlarda şeffaflık ve halkın katılımının teşvik edilmesi sağlanmaktadır. AB'nin HREDD direktifleri, çevre hakkının korunmasını güçlendirir, çevresel sorunların önlenmesine yardımcı olur ve bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını destekler. Bu direktifler aynı zamanda, çevresel adaletin sağlanması ve sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi için de kritik öneme sahiptir.

AB'nin HREDD politikaları şirketlerin insan haklarına ve çevreye olan etkilerini tanımlamalarını, ihlallerini önlemelerini ve azaltmalarını gerektiren yasal yükümlülükleri içermektedir. Bu politikalar, şirketlerin tedarik zincirlerindeki insan hakları ihlallerini ve çevresel zararları ele almasını amaçlamaktadır. AB'nin bu konudaki yaklaşımı, şirketlerin sorumluluklarını genişletmek ve sürdürülebilirlik konularında daha şeffaf olmalarını sağlamak üzerine kuruludur. Özellikle, Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM) çerçevesinde, iklim değişikliğiyle mücadele ve çevresel sürdürülebilirliği destekleme hedefleri doğrultusunda bu tür düzenlemeler önem kazanmaktadır. Bu düzenlemeler birbirleriyle uyumlu ve tamamlayıcı bir şekilde oluşturulmuş olup HREDD ile şirketlerin insan haklarına saygılı olma ve çevresel etkilerini

azaltma konusunda sorumluluk almalarını teşvik edilmektedir. Bu, şirketlerin risk değerlendirmesi yapmalarını, etkilerini izlemelerini ve gerekli durumlarda düzeltici önlemler olarak raporlamalarını gerektirmektedir.

İklim değişikliği ile mücadele etmek için dünya genelinde ülkelerin ortak hareket etmesini sağlayan Paris İklim Anlaşması'nın nihai hale getirilmesinde AB'nin çok yoğun çabaları olmuştur. 2016 yılında yürürlüğe giren Paris Anlaşması'nın temel amacı, sera gazı emisyonlarını azaltarak küresel ortalama sıcaklık artışını sanayileşme öncesi seviyelerden 2 °C üstte sınırlı tutmak ve mümkünse bu artışı 1,5 °C ile sınırlamaya çalışmaktır. Anlaşmanın uygulama aşamalarında, düşük karbon ekonomisine geçiş, sürdürülebilirlik, yeşil teknolojilere yatırım, risk yönetimi ve uyum, raporlama ve şeffaflık, inovasyon gibi alanlarda AB'nin hızla tamamladığı veya revize ettiği düzenlemeler doğrultusunda ilerlediği görülmektedir.

İklim değişikliği ile mücadelede uyum kapsamındaki çalışmalarda daha dayanıklı bir Avrupa için hazırlanan Birlik'in, Adaptasyon Stratejisi'nde büyük şirketlerin değer zincirlerinin yönetiminde yeni araçlar ve politika kararlarında iklim odaklı ve geleceğe yönelik somut bir yaklaşım olması gerektiği belirtilmiştir.

AB aynı zamanda iklim hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla bir dizi yeni düzenleme ve girişimlerden oluşan Fit for 55 paketini hazırlamıştır. Bu paket kapsamında, AB, 2030 yılına kadar net sera gazı emisyonlarını en az %55 azaltma hedefine uygun olarak politikalarını güncellemeyi amaçlamaktadır. AYM ile Fit for 55 programlarının başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için Emisyon Ticaret Sistemi, Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi (CSRD) gibi uygulamaları sağlayacak bir dizi düzenlemeyi de hayata geçirmekte ya da revize etmektedir. Son olarak Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi (CSDDD) Temmuz 2024'te resmen kabul edildi ve yürürlüğe girdi.

BM İş ve İnsan Hakları Üzerine Bağlayıcı Anlaşma 2014 yılında alınan bir kararla BM İnsan Hakları Konseyi tarafından başlatılan bir süreçtir. Bu sürecin amacı işletmelerin insan haklarına saygı göstermelerini sağlamak, insan hakları ihlallerini önlemek ve mağdurlara etkili bir çözüm yolu sunmaktır. Anlaşma süreci farklı aşamalarda taslak metinlerin yayınlanması ve aktif müzakerelerin yapılması şeklinde ilerlemektedir.

2011 yılında güncellenen Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Çok Uluslu Şirketler Rehberi 2023 yılında OECD Sorumlu İşletme Yönetimine İlişkin Çok Uluslu Şirketler Rehberi olarak revize edilmiş ve BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri ile uyumlu olacak şekilde düzenlenmiştir. Aynı şekilde OECD Sorumlu İşletme Yönetimine İlişkin Çok Uluslu Şirketler Rehberi, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Çok Uluslu Şirketler ve Sosyal Politika ile İlgili İlkeler Üçlü Bildirgesi ve uluslararası çalışma standartlarıyla uyumlu bir şekilde hazırlanmıştır. OECD Sorumlu İşletme Yönetimine İlişkin Çok Uluslu Şirketler Rehberi'nin güncellenen son halinde Durum Tespiti ile ilgili yeni ve kapsamlı bir yaklaşıma ve sorumlu tedarik zinciri yönetimine ilişkin ilkelere de yer verilmiştir. Ayrıca, 2018 yılında OECD Sorumlu İşletme Yönetimine İlişkin Durum Tespiti Rehberi yayınlanmıştır. Bununla birlikte OECD tarafından "Sorumlu Madenler, Hazır Giyim ve Ayakkabı, Tarım, Ekstraktifler, Finans Sektörü, Maden Tedarik Zincirlerinde Çocuk İşçiliği" konularında sektör ve tedarik zincirinde sorumlu işletme yönetimine ilişkin Durum Tespiti Rehber İlkeleri bulunmaktadır. Belirtilen tüm düzenlemeler AB'nin bu kapsamdaki düzenlemeleri ile uyumlu hale getirilmiştir.

AB'nin İnsan Hakları ve Demokrasi 2020 Eylem Planı, BM İş Dünyası ve İnsan Haklarına İlişkin Kılavuz İlkeleri ve OECD Çok Uluslu Şirketler ve Durum Tespiti (Due Diligence) Rehberleri gibi uluslararası belgeleri dikkate alarak, üye ülkelerin daha kararlı bir şekilde uygulamalarını gerçekleştirmelerini taahhüt etmektedir. Eylem planı, AB'nin çocuk işçiliğine karşı sıfır tolerans yaklaşımını taahhüt eden ve AB şirketlerinin tedarik zincirlerinin çocuk işçiliğinden arınmış olmasını sağlayan AB Çocuk Hakları Stratejisi ile tutarlıdır. AB İnsan Ticaretiyle Mücadele Stratejisi kapsamında da Komisyon, uzun vadeli sürdürülebilir ve sorumlu kurumsal davranışı teşvik etmek için sürdürülebilir kurumsal yönetime ilişkin bir yasa teklifi sunmayı taahhüt etmiştir.

b. Alman Tedarik Zinciri Durum Tespiti Yasası'nın İncelenmesi (Lieferkettengesetz-“LkSG”)

2023 yılından itibaren yürürlüğe girmiş olan Alman Tedarik Zinciri Durum Tespiti Yasası ile birlikte 3000 ve üzerinde çalışanı bulunan şirketlerin (yaklaşık 900 şirket) küresel tedarik zincirlerinde HREDD'nin sağlanmasını zorunlu hale getirilmiştir. 2024 yılından itibaren ise 1000'den fazla çalışana sahip yaklaşık 4800 şirket daha yükümlü olmuştur. 2024

yılı sonrasında ise KOBİ'lerin de dahil edilmesi için bir değerlendirme yapılması planlanmaktadır. Yasada her ne kadar Almanya'da kurulu şirketler için öngörülen yükümlülükler yer alsada Almanya dışında farklı bir ülkede kurulu olmasına karşın Alman şirketlere ihracatından dolayı tedarik zincirinde yer alan şirketler de etkilenmekte, raporlama ve gereken düzenlemeleri yapmaları gerekmektedir.

Yasada tedarik zinciri tanımı, bir şirketin tüm ürün ve hizmetlerini ifade etmekte olup, hammaddenin çıkarılmasından nihai müşteriye teslimine kadar olan tüm imalat ve hizmet süreçlerini kapsar. Bu, şirketin kendi iş alanındaki faaliyetleri, doğrudan tedarikçilerin faaliyetleri ve ara tedarikçilerin faaliyetlerini içerir. Durum Tespiti, olabilecek riskleri önleme, en aza indirme ve sona erdirmeye amacına yöneliktir. Bahse mevzu yasadaki durum tespiti kapsamı detaylı bir şekilde verilmiştir;

- Risk yönetiminin oluşturulması
- Şirkette yetki alanlarının belirlenmesi
- Düzenli risk analizinin uygulanması
- İlkesel bir bildiri sunulması
- Faaliyet alanında ve doğrudan tedarikçilere önleyici tedbirlerin sağlanması
- İyileştirici tedbirlerin alınması
- Bir şikâyet prosedürünün tesis edilmesi
- Ara tedarikçiden kaynaklanan risklere ilişkin durum tespiti uygulanması
- Belgelendirme ve rapor sunulması

Yasada insan hakları ve çevresel yükümlülükler açıklanmış olup aşağıda verilmiştir;

- Yiyecek, temiz su ve sıhhi tesislere erişimin engellenmesi (özellikle çevre kirliliğine ve aşırı su tüketimine neden olmak)
- Toprak, orman ve suya erişim imkanlarından haksız yere mahrum bırakmak
- Civaya ilişkin Minamata Sözleşmesi'nden doğan yasaklar
- Kalıcı organik kirleticilere ilişkin Stokholm Sözleşmesi'nden doğan yasaklar
- Tehlikeli atıkların sınır ötesi taşınmasının ve bertaraf edilmesinin kontrolüne ilişkin Basel Sözleşmesi'nden doğan yasaklar
- 15 yaşından küçük çocuk işçi çalıştırma yasağı
- En kötü biçimlerde çocuk işçi çalıştırma yasağı
- Zorla çalıştırma yasağı
- İş güvenliği yükümlülüklerine uymama yasağı
- Sendikal özgürlüğe uymama yasağı
- Ayrımcılık yasağı
- Adil bir ücretten mahrum bırakılma yasağı

Tedarik zincirinin ilk basamaktan sonraki basamaklarına yönelik yapılması gereken bu risk değerlendirmesi için şirketler, ilk basamak tedarikçilerinden kendi risk değerlendirmelerini ve bu ilk basamak tedarikçilerin de kendi tedarikçileri için aynı risk değerlendirmesini yapmalarını isteyeceklerdir.

Bu risk değerlendirmesi kapsamında şirketler, sözleşmesel bir ilişki içinde ya da sözleşme akdetme aşamasında oldukları tedarikçilere karşı aşağıdaki önlemleri uygulayacaklardır:

- Tedarikçi seçiminde insan hakları ve çevre konusunda beklentileri göz önünde bulundurmak,
- Tedarikçilerden kendi iş sahaları ve tedarik zincirlerindeki insan hakları ve çevre ihlal risklerini tespit etmelerini istemek,
- İnsan haklarının ve çevrenin gözetilmesini sağlamak amacıyla ortaya konulan beklentilerin yerine getirilip getirilmediğini denetlemek için sözleşmesel kontrol mekanizması kurulmasını ve söz konusu beklentilerin yerine getirilmesi için gerekli olan eğitimlerin verilmesini sağlamak,
- Doğrudan tedarikçilerin insan hakları ve çevre stratejilerine uygunluğunu denetleyen risk odaklı kontrol mekanizması kurulmasını sağlamak.

Şirketlerin yasaya uyup uymadığının denetlenmesi ve ihlallerin takibi amacıyla Federal Ekonomi ve Denetimi Ofisi (BAFA) kurulmuş olup para cezaları ve iş yasağı gibi yaptırımlar bu ofis tarafından yürütülmektedir. Yasa'da yer alan yükümlülüklere aykırı davrandığı tespit edilen Alman şirketlerinin 100,000 avrodan 8 Milyon avroya kadar değişen para cezalarına çarptırılması beklenmektedir. Bununla birlikte yıllık cirosu 400 milyon avro ve fazla olan şirketlerin de ortalama yıllık cirolarının %2'si oranında para cezasına çarptırılması öngörülmüştür. Ayrıca şirketler Yasa'yı ihlal etmeleri halinde üç yıllığına tedarik, inşaat veya hizmet alanlarında kamu ihalelerine katılmaktan menedilebilecektir. Bu yasa kapsamında, meslek birlikleri ve Sivil Toplum Kuruluşları'na (STK) da dava açma hakkı verilmiştir. Alman Mahkemelerinin yetkisinde olacak şekilde, olağan tazminat hukuku hükümlerinin uygulanması ile tazminat davaları açılabilir.

AB, özellikle iklim değişikliği ile mücadele kapsamında mevcut hukuki düzenlemelerinde değişiklikler yapmakta ya da yeni mevzuat hazırlamaktadır. Son olarak Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi (CSDDD) kabul edilmiştir ve Alman Tedarik Zinciri Kanunu'nun ulusal mevzuata uyumlu hale getirilmesi gerekecektir. Batarya Direktifi ve Taxonomy gibi hukuki belgelerde revize çalışmaları devam etmekte olup, Kanun'un ikincil düzenlemeleri henüz yayımlanmamıştır ve bu metinlerde de revizyon çalışmaları beklenmektedir.

c. Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi (CSDDD)'nin İncelenmesi

Dört yıllık bir süreç neticesinde, CSDDD Temmuz 2024'te resmen kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 2027'den itibaren belirli ciro eşiklerini karşılayan hem AB hem de AB dışı şirketlere geniş kapsamlı zorunlu insan hakları ve çevre yükümlülükleri getirilmektedir. Bu direktif ile şirketlerin sürdürülebilirlik alanında daha fazla sorumluluk almalarının ve insan hakları ve çevreye saygı göstermelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu yükümlülükler, bir şirketin kendi operasyonlarına ve iştiraklerinin operasyonlarına uygulanmakla kalmayarak aynı zamanda bir şirketin "tedarik zinciri" içerisindeki "iş ortakları" tarafından yürütülen operasyonlara da uygulanacaktır.

AB'nin mevcut düzenlemelerinin daha sıkı bir şekilde izlenmesi ve de özellikle yeşil badana/greenwashing ve sosyal greenwashing'in engellenmesi amacıyla düzenlenen bu sürecin uzun sürmesinin en önemli nedeni özel sektöre getireceği gerek teknik gerekse mali yükümlülüklerin tedarik zincirine de indirgenmesidir. Aynı zamanda cezai yükümlülüklerin de bulunması nedeniyle özel sektör diyalog süreçlerinde oldukça fazla direnç göstermiştir. Ulusal mevzuatları teknik olarak hazır olan ülkeler Almanya gibi ülkeler bu sürecin hızlanmasına önyak olurken ülkelerden ziyade özel sektör temsilcileri hazırlıklar için zaman talep etmiştir.

Direktif, şirketlerin insan hakları ve çevre koruma ile iklim değişikliğiyle mücadeleyle yönelik sorumlu iş davranışlarını, politika ve prosedürlerine dahil etmelerini zorunlu kılan önemli bir adımdır. Fransa'daki Gözetim Yükümlülüğü Yasası ve Almanya'daki Tedarik Zinciri Durum Tespiti Yasası gibi ulusal ve AB düzeyindeki yasal gelişmelerin ardından, AB Pil Yönetmeliği ve AB Çatışma Mineralleri Yönetmeliği gibi belirli emtia veya ürün özelinde tedarik zincirlerini kapsayan direktif, AB Üye Devletleri arasında sorumluluk gerekliliklerini uyumlulaştırmayı ve AB pazarındaki rekabet koşullarını eşitlemeyi amaçlamaktadır.

Genel olarak, CSDDD, son zamanların en çok tartışılan Avrupa yasalarından biri olarak görülmekte olup kapsamındaki şirketlere şu yükümlülükleri getirmektedir;

- İnsan hakları ve çevresel konulardaki olumsuz etkileri tespit etmek ve değerlendirmek,
- Tespit edilen bu olumsuz etkileri önlemek ve sona erdirmek / en aza indirmek,
- İklim değişikliğini hafifletme için bir geçiş planını benimsemek ve uygulamaya koymak. (Bu plan şirketin iş modeli ve stratejisinin, Paris Anlaşması'na uygun olarak küresel ısınmayı 1,5 °C ile sınırlama çabalarıyla uyumlu olmasını sağlamayı amaçlamalıdır.)

Direktifin temel hedefleri; Şeffaflık ve Raporlama, Risk Değerlendirme ve İyileştirme ile İnsan Hakları ve Çevre İhlallerini Önleme olarak belirtilebilir. Onay aşamasında kapsamda değişiklikler yapılmış olup, kriterler aşağıda verilmiştir.

- AB merkezli şirketler arasından 1000'den fazla çalışanı olan ve dünya genelinde net cirosu 450 milyon avrodan fazla net cirosu olan limited şirketler ve ortaklıklar, kurumsal grupların nihai ana şirketleri ve belirli koşulları sağlayan franchise şirketler,
- AB dışı şirketlerde ise, AB'de 450 milyon avrodan fazla net ciro elde eden ve konsolide bazda eşijü karşılayan bir kurumsal grubun ana şirketleri ile belirli koşulları ve eşik değerleri karşılayan franchise şirketlerdir.

Şirketlerin Direktifin uygulanması esnasında yerine getirmesi gereken önemli hususlar şöyledir;

- 1** Risk yönetim sistemleri ve politikalara durum tespitinin entegre edilmesi (Madde 5). Şirket tarafından risk temelli bir insan hakları ve çevresel uyumluluk sağlayacak bir politika uygulanacaktır. Uyumluluk politikasını ve süreçlerinin şirket ve risk yönetim sistemlerine entegre edilecektir.
- 2** Mevcut ve potansiyel olumsuz etkiler tanımlanacak ve değerlendirilecek, gerektiğinde potansiyel ve mevcut olumsuz etkiler önceliklendirilecektir (Madde 6). Şirketin operasyonları yukarı ve aşağı yöndeki faaliyet zincirleri olarak haritalandırılacaktır. Olumsuz etkileri belirlemek için periyodik olarak daha detaylı değerlendirmeler iç ve dış tüm bilgiler kullanılarak yapılacaktır. Gerekli hallerde olumsuz etkileri önem ve olasılığına göre önceliklendirilecektir.
- 3** Potansiyel olumsuz etkiler önlenecek ve azaltılacak, fiili olumsuz etkiler sona erdirilecek ve boyutları en aza indirilecektir (Madde 7 ve 8). Uygun önlemler alınarak etkiler önlenecek ve hafifletilecek, fiili olumsuz etkiler sona erdirilecek, boyutlarını en aza indirmek ve iyileştirme sağlamak için önlemler alınacaktır. Düzeltici eylem planlarında çok paydaşlı girişimlerin katılımı veya katılımı artırılarak geliştirilecek ve iş ortaklarından sözleşme güvenceleri istenecektir. Etkilenen iş ortaklarının KOBİ olması durumunda, hedefe yönelik ve orantılı destek sağlayan ve adil, makul ve ayrımcı olmayan sözleşme güvenceleri sağlanacaktır. Uyumluluk tespiti süreci boyunca anlamlı ve etkili paydaş katılımı gerçekleştirilecektir.

- 4 Şirketler, etkilenme ihtimali olan paydaşlar veya onların meşru temsilcileri için erişilebilir bir bildirim mekanizması kurmalı ve şikâyet prosedürünü oluşturmalıdır (Madde 9). Bu mekanizma, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve insan hakları veya çevre savunucuları tarafından kullanılabilir olmalı ve şikâyetçilerin diğer yargısal veya yargı dışı mekanizmaları kullanmasını engellememelidir. Şikâyetlerin adil, erişilebilir, şeffaf ve halka açık bir şekilde ele alınması ve her türlü misillemenin önlenmesi için makul adımlar içeren bir prosedür oluşturulmalıdır.
- 5 Şirketler, sürdürülebilirlik politikalarının ve süreçlerinin etkinliğini, ayrıca potansiyel ve gerçek olumsuz etkileri ele almak için alınan önlemlerin etkinliğini izlemek üzere periyodik değerlendirmeler yapmalıdır (Madde 10).
- 6 CSRD'ye tabi olanlar, CSRD uyumlu raporlar aracılığıyla sürdürülebilirlik çalışmalarını rapor etmelidir. Diğer şirketler ise, sürdürülebilirlik uygulamalarını nasıl gerçekleştirdiklerini açıklayan yıllık bir beyanname yayınlamalıdır (Madde 11).
- 7 Şirketler, Paris Anlaşması'na uygun olarak zamanla sınırlı hedeflerle desteklenen ve ana eylemler, karbon azaltma ve kaynaklandırma ile desteklenen bir iklim geçiş planını benimsemeli ve uygulamalıdır (Madde 15).

Direktif şirketlerin olumsuz etkilerinin belirlenmesinden ve sonuçlarından ziyade alınacak tedbirlere odaklanmaktadır. Tüm değer zincirindeki etkilerin belirlenmesinin ötesinde, risklerin etkin bir şekilde tanımlanması, önlenmesi, azaltılması ve olası olumsuz etkilerle başa çıkılması için alınacak tedbirlerin şirketler tarafından sunulması gerekmektedir.

Direktif Mayıs 2024 sonunda AB resmî gazetesinden yayınlanmasından sonra yürürlüğe girmiştir. Bunu takiben üye ülkelerin iki yıl içinde ulusal mevzuatlarını hazırlamaları gerekmektedir. Almanya, Fransa ve Norveç gibi mevcutta durum tespitine ilişkin hukuki düzenlemeleri olan ülkeler ise yeniden değerlendirme yaparak uyum çalışmasını tamamlayacaklardır.

Şirket büyüklüğü ile ciro miktarlarına bağlı olarak Direktif yürürlüğe girdikten sonra üç aşamalı bir yaklaşımla uygulanarak şirketlerin uyumlanması beklenmektedir. **Bu üç aşama şu şekilde belirlenmiştir,**

d. Gelecekte ve HREDD Alanında Beklenen Gelişmeler ve Yönelimler

İnsan hakları ve çevresel uygunluk, gelecekte de dünya çapında önemli ve uygulanması beklenen bir konu olmaya devam edecektir. Nisan 2024'te yayınlanan İnsan Hakları Durum Raporlarına baktığımızda 155'ten fazla ülkede insan hakları sorunlarının devam ettiği kanıtlanmıştır. Dahası ekonomik krizler ve iklim değişikliği ile ortaya çıkan etkilerin ötekileştirilen toplulukları orantısız olarak etkilediği ifade edilmiştir.

Uluslararası İnsan Hakları Kurumları (UİHK) iş bağlantılı insan hakları ihlalleri ile bu alandaki şikayetlerin ele alınması, mağdurlar için etkili çözüm yollarına erişimin kolaylaştırılmasına yönelik aşağıdaki sorumlulukları yerine getirmeyi taahhüt etmiştir;

- Çevre ve iklim değişikliği ile ilgili iş dünyasının rolünü ve insan haklarına saygı gösterme sorumluluğunu ortaya koyan sağlam politika önlemlerini teşvik ederek ulusal ve uluslararası standartlara/düzenlemelere uygunluğu sağlayan izleme ve raporlama faaliyetlerinin yürütülmesi,
- İnsan hakları savunucularına özel önem vererek dijital teknolojilerin insan hakları üzerindeki etkileri de dahil olmak üzere çevrimiçi sivil alanı ve gözetiminin durumunun izlenmesi ve raporlanması bu teknolojilerin kullanımına ilişkin uygun yasa, politika ve uygulamaların savunulması, bu teknolojilerin kullanımına ilişkin insan hakları şikayetlerinin araştırılması,
- İşletmelerin insan haklarına saygı duymasını sağlayacak gönüllü ve zorunlu tedbirlerin dengeli bir şekilde birleşiminin geliştirilmesine katkıda bulunacak politika ve düzenleyici tedbirlerin akıllıca bir birleşiminin yapılması,
- Bu alanda insan hakları durum tespiti ve sürdürülebilirlik raporlamasının teşvik edilmesini içerecek şekilde iyi uygulamaların paylaşılmasıdır.

Yukarıda da görüldüğü üzere uluslararası birçok girişimde şirketlerin şeffaf ve mukayese edilebilir bir raporlama çalışmalarına önem vermesi ve bu kapsamda özellikle risk ve tedbir temelli çalışmalarını sürdürülebilirlik başlığını da dikkate alarak artırması beklenmektedir.

İklim değişikliğine bağlı sorunlar ve etkileri her geçen gün artarak devam edecektir. Özellikle dünyamızın 1,5 °C ısınmasının kontrol altına alınabilmesi ve 2050 yılından sonra karbon nötr bir ekonomiye geçişin hızlandırılmasında şirketlerin bu alanlarda yapacağı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmalarda yaygınlaştırılması için en iyi uygulamaların şirketler tarafından raporlama ile paylaşılması beklenecektir. Aynı zamanda çevrenin korunması için geliştirilen uluslararası ve ulusal hukuki düzenlemelerin uygulanmasına farkındalığın artması nedeniyle daha çok önem verilecek ve halkın bilgilendirilmesinin daha şeffaf olması için gereken sistemler güçlendirilecektir. Şirketlerin insan hakları ve çevresel uygunluk çalışmalarında katılımcı bir yaklaşım benimsemeleri ve özellikle konu ile ilgili sivil toplum kuruluşları ile iş birliğine gitmeleri de kaçınılmazdır.

AB insan hakları ve çevresel uygunluğun güçlü bir şekilde uygulanması için CSDDD'yi düzenlemiştir. Bu direktifin sağlıklı bir şekilde uygulanması için gereken tüm teknik desteklerin üye ülkelere sağlanmasını taahhüt etmiştir. Şirketlerin kademeli olarak 2030 yılına kadar bu Direktif'in gerekliliklerini yerine getirmeleri kaçınılmazdır. Öte yandan her ne kadar iki yıl ertelenmiş dahi olsa uygulamaya alınacak olan CSRD de insan hakları ve çevresel uygunluğun sağlanmasında önemli bir düzenleme olacaktır. Böylelikle şirketler şeffaf bir raporlama ve de risk yaklaşımı uygunluk yükümlülerini daha güçlü bir şekilde gerçekleştireceklerdir.

4.1.2 HREDD Kapsamına Girebilecek Türkiye'deki Mevcut Yasal Düzenlemeler ve Standartlar

a. İnsan Hakları ve Çevresel Uygunluk Denetimi Alanında Türkiye'deki Temel Yasal Çerçeve

1982 Anayasası'nın 56. Maddesinde yer alan çevre hakkına ilişkin temel ilke uyarınca, herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devlet'in ve vatandaşların görevidir. Türkiye'de çevre korumaya yönelik başta Çevre ve Orman Kanunu olmak üzere birçok yasal düzenleme mevcuttur. Çevresel Etki Değerlendirmesi gibi düzenlemeler halkın süreçlere katılımını düzenlemesi açısından önemlidir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan Türkiye, bu sözleşmenin hükümlerini iç hukukta uygulamaktadır. İnsan hakları pratiklerinin daha etkin bir şekilde sağlanması amacıyla devam eden reformlar içerisinde Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan İnsan Hakları Eylem Planı'nda 11 temel ilke ve hedefin hayata geçirilmesi önemlidir. Bahsi geçen Eylem Planı'nda çevre hakkında özel hedef ve faaliyetler de tanımlanmıştır. Sağlıklı ve yaşanabilir çevrenin korunması hedefinin altında aşağıdaki faaliyetler yer almaktadır;

- İklim değişikliğinin temel insan haklarına etkilerinin analiz edilmesi ve sonuçlarının kamu politikaları oluşturulurken dikkate alınması
- Sağlıklı ve yaşanabilir çevre ile ormanların korunmasına yönelik kamuoyunda farkındalık artırma amacıyla iletişim kampanyalarının düzenlenmesi
- Zararlı kimyasallar ile atıkların oluşumu en aza indirilmesi, atıkların geri dönüşüm oranı ile yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranının artırılması
- Enerji verimliliğine ilişkin sosyal bilincin geliştirilmesi, toplumsal davranış değişikliği amacıyla farkındalığın artırılmasıdır.

Aynı zamanda genel amaç ve ilkeler çerçevesinde çevre hakkının korunması ve geliştirilmesi de önemli bir konudur. Bu amaç ve ilkeler çevre hakkı, yaşam hakkı ve yaşanabilir bir çevrede bulunma hakkı ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle çevre hakkının korunması, insan haklarına saygının bir parçası olup bu bağlamda İnsan Hakları Eylem Planı'nın genel ilkeleri altında ele alınabilir. Türkiye özelinde insan hakları konusundaki hukuki düzenlemeler, çeşitli yasal metinler ve kurumlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Türkiye'deki insan haklarına yönelik bazı önemli hukuki düzenlemeler aşağıda verilmiştir;

- **Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanunu (Kanun No. 6332):** Bu kanun, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun kurulmasını düzenler.
- **Anayasa:** Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, temel hak ve özgürlükleri güvence altına alır. Anayasa, insan haklarını korumak için önemli bir referans noktasıdır.
- **Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri:** Türkiye, BM ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşların insan hakları sözleşmelerine taraf olmuştur. Bu sözleşmeler, Türkiye'deki insan haklarının korunmasında etkilidir.
- **Türk Ceza Kanunu (TCK):** TCK, insan haklarına aykırı davranışları düzenler. İşkence, kötü muamele, ifade özgürlüğü, yaşam hakkı gibi konuları içerir.
- **Türk Medeni Kanunu (TMK):** TMK, aile hukuku ve kişisel haklarla ilgili düzenlemeler içerir. Örneğin, evlilik hakkı, boşanma hakkı ve çocuk hakları gibi konuları kapsar.
- **Türk İş Hukuku:** İşçi hakları, çalışma koşulları ve iş güvencesi gibi konuları düzenler. Bu düzenlemeler, Türkiye'de insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için önemlidir.

Öte yandan, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile ekonomik, sosyal ve kültürel hakları kapsamlı olarak güvence altına alan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve medeni ve siyasi hakları kapsamlı şekilde güvence altına alan Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye ek olarak, ILO Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi ile temel haklara ilişkin sekiz temel ILO sözleşmesi insan hakları bağlamında önemlidir.

İnsan hakları ve çevresel yönden yukarıda belirtilen anlaşma ve sözleşmeler de dikkate alınarak hazırlanan ve gönüllülük esasına göre uygulanan OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi (güncellenen haliyle OECD Sorumlu İş Yönetimine İlişkin Çok Uluslu Şirketler Rehberi), aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 46 ülke tarafından kabul edilmiştir. Türkiye'de OECD Ulusal Temas Noktası olarak, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde bulunan Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü görevlendirilmiştir. Diğer taraftan, BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri esas alınarak çalışma hayatına ilişkin ulusal rehber ilkelerin hazırlanması sorumluluğu, İnsan Hakları Eylem Planı'nın 9.3.b. numaralı faaliyeti ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na verilmiştir. Anılan Bakanlığın Çalışma Genel Müdürlüğüne, Çalışma Hayatına İlişkin Ulusal Rehber İlkeler yayınlanmıştır.

b. Uluslararası Standartların Türkiye'deki Mevzuata Etkisi ve Uyum Süreci

i. Uluslararası İnsan Hakları ve Çevresel Uygunluk Standartlarının Türkiye'deki Yansımaları

Türkiye, çevre konusundaki uluslararası anlaşmaların büyük bir kısmına taraf olmuş ve ulusal düzenlemelerini bu yönde yapmaya devam etmektedir. Aynı zamanda Barselona Sözleşmesi gibi bölgesel düzenlemelere katılarak, Akdeniz gibi bölgelerde teknik çalışmalar yürütmektedir. Bu anlaşmalar arasından öne çıkan bazı önemli çevre anlaşmaları şöyledir;

- **Paris Anlaşması (Paris İklim Anlaşması):** Bu anlaşma, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne dayanmaktadır ve Kyoto Protokolü'nün sona erme tarihi olan 2020 sonrası iklim değişikliği ile mücadele rejimini düzenlemeyi amaçlamaktadır.
- **Viyana Sözleşmesi ve Montreal Protokolü:** Ozon tabakasını incelten maddelerin azaltılmasına yönelik olarak kabul edilen bu anlaşmalara Türkiye 1991 yılında taraf olmuştur.
- **Minamata Sözleşmesi:** Cıva kaynaklı çevre kirliliğinin küresel ölçekte önlenmesine yönelik çabalara katkı sağlamayı amaçlayan bir uluslararası insan hakları sözleşmesidir. Bu sözleşme, 2013 yılında kabul edilmiş olup Türkiye 2014 yılında imzacı olmuştur.
- **Stockholm Sözleşmesi:** Kalıcı Organik Kirleticilere ilişkin küresel bir çevre anlaşmasıdır ve zararlı maddelerin üretimini, kullanımını ve ticaretini sınırlamayı amaçlamaktadır. Türkiye, 1997 yılında yürürlüğe giren bu sözleşmeyi 1998 yılında imzalamıştır.
- **Basel Sözleşmesi:** Tehlikeli atıkların sınır ötesi taşınımının ve bertarafının kontrolüne yönelik düzenlemeler içermektedir. Bu sözleşme, çevre ve insan sağlığı açısından önemli bir adımdır. Türkiye tarafından Eylül 1998 tarihinde imzalanmış ve Aralık 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- **BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi:** Biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliği, aynı zamanda genetik kaynakların kullanımından doğacak faydaların adil şekilde paylaşımını teminen ulusal stratejilerin belirlenmesi, eylem planları ve programların geliştirilmesini öngören bu sözleşmenin ilk imzacılarından biri de Türkiye'dir. Sözleşme 1996 yılında onaylanmıştır.
- **CITES Nesli Tehlike Altındaki Türlerin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme:** Türlerin yok olmasını önlemek ve sürdürülebilir ticareti teşvik etmek amacıyla, belirli hayvan ve bitki türlerinin uluslararası ticaretini düzenleyen bir anlaşmadır. Türkiye bu anlaşmaya Mart 1996 tarihinde taraf olmuştur.

Türkiye'nin AB ile uyum çerçevesinde gerçekleştirdiği çevre çalışmaları, AB'nin çevre ve iklim değişikliği politikalarına uyum sağlamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, Türkiye'nin yürüttüğü çalışmalar şu şekilde sıralanabilir:

- **Kirliliği önleme ve azaltma:** Kirliliğin kaynağında önlenmesi ve çevresel zararın azaltılması için çeşitli önlemler alınması.
- **Sürdürülebilir kalkınma:** Doğal kaynakların ekolojik dengeye zarar vermeyecek şekilde kullanılmasını sağlayarak, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek.
- **Çevre politikalarının entegrasyonu:** Çevre korumanın enerji, ulaşım gibi diğer sektörel politikalarla entegrasyonunu güvence altına alınması.
- **Çevre Eylem Programları:** AB'nin çevre politikasının gelişiminde etkili olan Çevre Eylem Programları hazırlanmıştır. Örneğin, 8. Çevre Eylem Programı, 2030 sera gazı emisyon azaltım hedeflerine ulaşmayı ve 2053 yılına kadar iklim(karbon) nötr düzene geçişi içermektedir.

Türkiye'nin 8. Çevre Eylem Planı, çevre koruma ve sürdürülebilirlik alanında hedeflerini belirleyen bir strateji ve eylem planıdır. Bu eylem planının temel özellikleri şöyledir:

- İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030) (İDASEP): Bu plan, Türkiye'nin sera gazı emisyonlarını azaltma hedeflerini içermektedir. Sektörel ölçekte azaltım stratejileri ve eylemleri belirlenmiştir. Sanayi, enerji, binalar, ulaşım, tarım, atık yönetimi ve arazi kullanımı gibi alanlarda 49 strateji ve 260 eylem bulunmaktadır. İDASEP, Türkiye'nin iklim değişikliğiyle mücadelesinde önemli bir yol haritasıdır.
- İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030) (İDUSEP): Bu plan, Türkiye'nin iklim değişikliğine uyumunu sağlama hedeflerini içermektedir. İklim riskleri analiz edilmiş ve sektörel risk analizleri yapılmıştır. Tarım, su kaynakları yönetimi, turizm, enerji, kentleşme ve halk sağlığı gibi alanlarda 40 strateji ve 129 eylem belirlenmiştir.

AB'nin 11 Aralık 2019 tarihinde açıkladığı AYM önemli bir değişim belgesi olarak karşımıza çıkmakta olup, 2050 yılında iklim-nötr ilk kıta olma hedefini ortaya koyarken; aynı zamanda sanayisinin dönüşümünü gerektiren yeni bir büyüme stratejisi benimseyeceğini ve tüm politikalarını iklim değişikliği ekseninde yeniden şekillendireceğini belirten bir yol haritasıdır. AYM kapsamındaki ilgili eylemler, enerji, ulaşım, sanayi, finans, inşaat, tarım dahil AB ekonomisini yeniden revize edecek ve her geçen yıl ivme kazanacak bir yeşil dönüşümün temellerini teşkil etmektedir.

ii. Uluslararası Standartların Türkiye'deki Mevzuat Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi

Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan Yeşil Mutabakat Eylem Planı, ülkemizin AB başta olmak üzere, üçüncü ülkelere ihracatında rekabetçiliğini korumayı ve güçlendirmeyi amaçlamaktadır. 9 ana başlık, 32 hedef ve 81 eylem içeren bu plan, sürdürülebilir ve kaynak-etkin bir ekonomiye geçişi desteklemektedir. Yeşil yatırımların ülkeye çekilmesi ve küresel tedarik zincirlerine entegrasyonun güçlendirilmesi en önemli hedefler arasındadır. Proje kapsamında, Türkiye veya diğer pazarlarda yer alacak yeni yeşil teknolojilerin, ürünlerin veya süreçlerin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Türkiye'nin başta AYM ile öngörülen kapsamlı değişikliklere, Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında sağlanan bütünleşmeyi koruyacak ve daha da ileriye taşıyacak şekilde uyum sağlanmasını amaçlanan Eylem Planı'nda, (1) sınırdaki karbon düzenlemeleri, (2) yeşil ve dögüsel bir ekonomi, (3) yeşil finansman, (4) temiz, ekonomik ve güvenli enerji arzı, (5) sürdürülebilir tarım, (6) sürdürülebilir akıllı ulaşım, (7) iklim değişikliği ile mücadele, (8) diplomasi ve (9) AYM bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri başlıklarına yer verilmiştir. Eylem Planı'nın daha etkin uygulanabilmesi için konu ile ilgili Bakanlık ve aşağıdaki kurum temsilcilerinden bir Yeşil Mutabakat Çalışma Grubu teşkil edilmiş olup Ticaret Bakanlığı tarafından koordine edilmektedir.

Son yıllarda Türkiye'de sürdürülebilirlik alanındaki çalışmalarda da özellikle özel sektörde gönüllü olarak devam eden çalışmaların arttığı gözlenmektedir. Birçok şirket; ekonomik, çevresel ve sosyal performanslarını değerlendirmek ve raporlamak adına kullanılan uluslararası bir standart olan Küresel Raporlama İnsiyatifi (GRI) ile gönüllü raporlama yapmaktadır. Bu durum şirketlerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarına ve sosyal sorumluluk projelerindeki ilerlemelerini göstermelerine yardımcı olmaktadır. GRI'nın temel amacı, küresel ölçekte sürdürülebilirlik raporlama uygulamalarını standartlaştırmak ve şirketlerin bu konudaki çabalarını desteklemektir. GRI raporlaması, şirketlerin şeffaflığı artırmalarına, paydaşların güvenini kazanmalarına ve sürdürülebilir iş uygulamalarını teşvik etmelerine yardımcı olmaktadır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yapılan değişikliklerle birlikte, Türkiye'de finansal raporlama ve denetim standartlarını belirleme, uygulama, bağımsız denetim faaliyetlerini düzenleme ve denetleme gibi önemli sorumluluklara sahip olan Kamu Gözetim Kurumu, sürdürülebilirlik raporlamasının daha şeffaf ve karşılaştırılabilir olması amacıyla Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Olması amacıyla Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları'nı belirlemeye ve yayımlamaya yetkilendirilmiştir. Daha sonra 9 Kasım 2022 tarihinde 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de yapılan değişiklik ile gerektiğinde değişik işletme büyüklükleri ve sektörler itibarıyla farklı düzenlemeler yapma ve sürdürülebilirlik raporlarına ilişkin denetim yapacakları yetkilendirme ve gözetime tabi tutma yetkisini yine bu Kurum'a verilmiştir. Mart 2023 tarihi itibarıyla Sürdürülebilirlik Standartları Dairesi Başkanlığı kurularak faaliyete geçirilmiştir.

Kurum, aynı zamanda finansal raporlama ve denetimle ilgili güncel bilgileri ve düzenlemeleri web sitesi aracılığıyla kamuoyu ile paylaşmaktadır. Bu görevler, Türkiye'deki şirketlerin finansal şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırmak için hayati öneme sahiptir.

Kurum, görev alanında yer alan standartların oluşturulmasına yönelik olarak Ocak 2024 tarihinde sürdürülebilirlik raporlamasında uyulması gereken ilkeleri belirleyen Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları'nı yayınlamıştır. Standartlar, TSRS1 Sürdürülebilirlikle İlgili Finansal Bilgilerin Açıklanmasına İlişkin Genel Hükümler ve TSRS2 İklimle İlgili Açıklamalar başlıkları altında detaylandırılmıştır. Uluslararası alanda geçerliliği sağlamak adına TSRS1 ve TSRS2, Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (ISSB) tarafından belirlenen IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information ve IFRS S2 Climate-related Disclosures standartlarından uyarlanmıştır. Ayrıca GDS 3000 Güvence Denetim Standardı ile GDS4310 Sera Gazı Beyanlarına İlişkin Güvence Sistemleri Standart da hazırlanmıştır. Bunların dışında, GDS 3000'in Sürdürülebilirlik ve Diğer Genişletilmiş Dış Raporlama Güvence Denetimlerine Uygulanmasına İlişkin Zorunlu Olmayan Rehber ve TFRS2'nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehberler de iki adet rehber doküman olarak bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere insan hakları ve çevresel uygunluk/durum tespiti kapsamında Türkiye özellikle uluslararası düzenlemelerin büyük bir kapsamını ulusal mevzuatına uyumlu hale getirmiş ve ilgili kurumlarını tayin etmiştir. AB ile uyum çalışmaları çerçevesinde de son yayınlanan direktiflerin de gelecekte uyumlu hale getirilmesi kaçınılmazdır.

4.1.3 Almanya ve Diğer Avrupa Ülkelerindeki İlgili Destek Masalarının ve Sağladıkları Hizmetlerin Tespiti ve İyi Uygulama Örneklerinin İncelenmesi

AB üye ülkeleri, başta Almanya, Fransa ve Hollanda gibi ülkeler, Durum Tespiti konusunda yapılan mevzuat ve eylem planı hazırlıklarında küresel ölçekte uygulamadaki başarıları nedeniyle örnek ülkelerdir. Üye ülkeler Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti, Sorumlu İşletme Yönetimi, İş Dünyası ve İnsan Hakları konularında Ulusal Eylem Planı (UEP) çalışmaları gerçekleştirmektedir. Ayrıca bu çalışmaları takiben ulusal uyum hazırlıkları yürütmekte ve zorunlu olacak İnsan Hakları ve Çevresel Durum Tespiti mevzuat hazırlıklarını tamamlayıp, bu konudaki yasalarını yürürlüğe koymaktadır.

Almanya'da yapılan çalışmalara bakıldığında, UEP'in İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri'nin uygulanmasına ilişkin düzenlemelerinin 16 Aralık 2016 tarihinde yürürlüğe konulduğu görülmektedir. Tedarik Zincirlerinde Kurumsal Durum Tespiti Kanunu 11 Haziran 2021 tarihinde Alman Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Bahse konu Kanun 22 Temmuz 2021 tarihinde Federal Resmî Gazete 'de yayımlanmıştır. Kanunun "Yürürlük" maddesine göre, Tedarik Zincirlerinde Kurumsal Durum Tespiti Kanunu 1 Ocak 2023 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun kapsamında sorumlu olacak şirketler; yönetim merkezi, merkez şubesi, idari merkezi veya şirket sözleşmesinde belirtilen merkezi Almanya'da bulunan ve yurt dışına gönderilen işçiler de dâhil olmak üzere Almanya'da en az 3.000 işçi istihdam eden işletmeler için uygulanmaktadır. Ayrıca bu Kanun, Alman Ticaret Kanunu'nun ilgili maddesine göre yurt içinde şubesi bulunan ve Almanya'da en az 3.000 işçi istihdam eden şirketler için de uygulanmaktadır. 1 Ocak 2024 tarihinden itibaren ise 3.000 olarak öngörülen işçi sayısı sınırı 1.000 olarak uygulanmaya başlanmıştır. Kanununun ilgili hükmüne göre, şirketler kendi tedarik zincirlerinde insan hakları veya çevreye yönelik riskleri önlemek, azaltmak veya insan haklarına yönelik ve çevresel yükümlülüklerin ihlalini sona erdirmek amacıyla Durum Tespitlerini gözetmekle yükümlüdür. BAFA, Almanya'nın dış ticaret ve ekonomik ilişkilerini düzenleyen, ihracat kontrolü ve ekonomik yaptırımlar gibi konularda görev alan bir federal kuruluştur. BAFA, özellikle stratejik öneme sahip malların ve teknolojilerin ihracatını denetler ve Almanya'nın uluslararası anlaşmalara ve yaptırımlara uygun hareket etmesini sağlar. Ayrıca, enerji verimliliği ve ekonomik kalkınma gibi alanlarda da çalışmalar yapmakta ve ilgili teşvik programlarını yönetmektedir. BAFA mevzu bahis yasanın uygulanmasında da denetleyici kurum olarak rol almaktadır.

Dünyada artan insan hakları, çevre ve iklim değişikliği farkındalığıyla birlikte artık müşteriler, hükümetler ve sivil toplum kuruluşları şirketlerin insanlar ve dünya için saygı çerçevesinde iş yapmasını beklemektedir. OECD Çok Uluslu İşletmeler İçin İlkeleri ile şirketler, tedarik zincirlerinde hem yukarı akışta hem de aşağı akışta KSS risklerini tanımlamak, önlemek ve azaltmak zorundadır. Bunu aynı zamanda 'durum tespiti' veya "KSS risk yönetimi" olarak tanımlayabiliriz. Bu ilkeler, şirketlerin etik ve sürdürülebilir iş uygulamalarını benimsemesini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Bir şirketin durum tespitini nasıl yapması gerektiği dokuz adımda detaylı olarak verilmiştir. Bunlar; mevcut politika ve faaliyetlerin belirlenmesi, tedarik zincirinin haritalandırılması, potansiyel risklerin belirlenmesi, risklerin önceliklendirilmesi, uygulama için seçenekler, gerekli kapsam ve eylemlerin, belirlenmesi, tedarik zincirinde yer alan şirketler ile bir eylem planının hazırlanması, yaklaşımın uluslararası iş sürecine dayandırılması, izleme süreci ve değerlendirme ile iletişim politikasının oluşturulması ve ilerlemedir. Son aşama olan dördüncü başlıkta şirketler ilerlemelerini tedarik zinciri etkisi etkileşimli bir kontrol listesi ile yapmaktadırlar. Destek masasında aynı zamanda en iyi uygulamalar, güncellenmiş bilgiler ve de veri kaynakları sunulmaktadır.

Hollanda İş Dünyası ve İnsan Haklarına ilişkin UEP'sini 2013 yılında yayınlamıştır. Bahse konu UEP'de, BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri'ni uygulamaya koymanın Hollanda için önemli bir öncelik olduğu belirtilmiştir. Hollanda'nın İnsan Hakları Durum Tespiti çerçevesi, BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri, OECD Çok Uluslu Şirketler Rehber İlkeleri ve ILO Çok Uluslu Şirketler ve Sosyal Politika ile ilgili İlkeler Üçlü Bildirgesi'ne dayanmaktadır. Şirketlerin insan haklarına saygı göstermesi ve insan hakları politika ve uygulamaları konusunda raporlama yapması gerekliliği 2003 yılında yayınlanan ve en son 2022 yılında bir kez daha güncellenen Hollanda Kurumsal Yönetişim İlkelerinde yer almaktadır. Yasal olarak bağlayıcı olmayan söz konusu ilkelerin şirketlerden beklentileri prensiplere bağlamak suretiyle İnsan Hakları Durum Tespiti çerçevesinin bir parçasını oluşturmaktadır. Söz konusu ilkeler Durum Tespiti sürecinin aşamalarının uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Hollanda, 2019 yılı Mayıs ayında Çocuk İşçiliği Durum Tespiti Kanunu'nu kabul etmiş ve bu Kanun 2019 yılı Kasım ayında Hollanda Resmî Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Yasada belirtilen yürürlüğe girme işlemleri kapsamında, ilgili kanun, şirketlerin faaliyetlerinde ve tedarik zincirlerinde çocuk işçiliğini belirlemelerini, önlemelerini, azaltmalarını ve raporlamalarını gerektirmektedir. Bununla birlikte, daha kapsamlı olan ve kanun kapsamındaki şirketlerin tüm faaliyetleri ile tedarik zinciri boyunca İnsan Hakları ve Çevresel Durum Tespiti sürecini temel alan ve 2021 yılı Mart ayında Hollanda Meclisi'ne sunulan Uluslararası Sorumlu ve Sürdürülebilir İşletme Yönetimi Kanun taslağı ile ilgili yasama çalışmaları, AB'nin Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktif metni dikkate alınarak devam etmektedir.

MVO Hollanda, Avrupa'nın en büyük sürdürülebilir iş ağıdır ve yaklaşık 2000 girişimci ile birlikte, yeni bir ekonomiye geçişi hızlandıran bir hareketi oluşturmaktadır. Dört temaya odaklanılmıştır: İklim nötr iş yapma, atıksız iş yapma, kapsayıcı girişimcilik ve insan haklarına saygılı ve iyi çalışma koşullarına sahip sürdürülebilir iş yapma biçimleridir.

Hollanda Girişimler Ajansı (Netherlands Enterprise Agency- RVO.nl), sürdürülebilir, tarımsal, yenilikçi ve uluslararası iş alanında girişimcileri teşvik eden bir kuruluştur. RVO, hibe destekleri, iş ortakları bulma, bilgi birikimi ve yasal düzenlemelere uyum konularında yardımcı olmaktadır. Amacı, girişimcilerin fırsatlarını artırmak ve konularını güçlendirmektir.

Fransa ise BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri'nin uygulanmasına ilişkin UEP'sini 2017 yılında hazırlamıştır. Söz konusu UEP'de, BM İnsan Hakları Konseyi'nin 16.06.2011 tarihli, 17/4 sayılı kararında oybirliğiyle kabul edilen BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri'ne bağlı kaldığını beyan etmiştir. BM Rehber İlkeleri'nin işletmelerin insan hakları alanında hesap verebilir kılmak için kuralların oluşturulmasını destekleyen evrensel bir yol haritası olduğuna vurgu yapılmıştır. Mart 2017 tarihinde ise Kurumsal Durum Tespiti Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Fransız Kurumsal Durum Tespiti Kanunu kapsamındaki yükümlülükleri anlamak isteyen şirketler aşağıdaki verilen bilgi kaynaklarına başvurmalıdır.

- **Fransız Hükümeti Web Siteleri:** Fransız hükümeti, KSS ve denetimle ilgili bilgiler sunmakta olup şirketler, resmi hükümet web sitelerini veya ilgili bakanlık sayfalarını ziyaret ederek detayları öğrenmektedirler.
- **Hukuk Danışmanları ve Danışmanlar:** Kurumsal hukuk ve uyum konusunda uzmanlaşmış hukuk profesyonelleri özelleştirilmiş tavsiyeler sunmaktadır.

- **Sektör Dernekleri:** Sektöre özgü dernekler genellikle denetimle ilgili kılavuzlar ve en iyi uygulamaları sunmaktadırlar. Şirketler, kendi sektör derneklerinin yasaya uyum konusunda kaynaklar sunup sunmadığını kontrol edebilirler.
- **STK ve Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar:** İnsan hakları ve çevre konularında çalışan sivil toplum kuruluşları, teknik kaynaklara sahip olabilir. Bu organizasyonlar genellikle kurumsal sorumlulukla ilgili raporlar, kılavuzlar ve vaka çalışmaları yayınlanmaktadır.

Norveç, BM Rehber İlkelerinin Uygulanması için İş Dünyası ve İnsan Hakları UEP'sini 2015 yılında yayınlamıştır. Bu UEP'ye göre, 2011 yılından bu yana, BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri, uluslararası bir standart haline gelmiş ve hem Küresel İlkeler Sözleşmesi hem de OECD Rehber İlkeleri için referans bir çerçeve görevi görmüştür. Bu girişimlerin ortak özelliğinin, küresel ticarete sürdürülebilir iş dünyası için eşit rekabet koşulları sağlamaya çalışmaları olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Norveç Şeffaflık Kanunu Temmuz 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun, en az 50 tam zamanlı çalışan ve eşdeğeri yıllık çalışan-saat, en az 70 milyon NOK yıllık ciro ve en az 35 milyon NOK bilanço toplamı şartlarından en az ikisini karşılayan Norveç'te kurulu tüm şirketler ve Norveç'te faaliyet gösteren yabancı şirketleri kapsamaktadır. Genel olarak yasanın amacı ise, işletmelerin temel insan haklarına ve mal üretimi ve hizmet sunumuyla bağlantılı olarak insana yakışır çalışma koşullarına saygı duymasını teşvik etmek ve işletmelerin temel insan hakları ve insana yakışır çalışma koşulları üzerindeki olumsuz etkileri nasıl ele aldığına ilişkin bilgilere kamuoyunun erişimini sağlamaktır.

İsviçre ise, 2016 yılında BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri'nin uygulamasına yönelik İsviçre Stratejisi hakkında Raporu'nu yayınlamıştır. Daha sonra bu rapor 2020 yılında BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri İsviçre UEP olarak güncellenmiştir. Söz konusu UEP'ye göre, ekonomik, çevresel ve sosyal kalkınma ve insan hakları politikalarının tümü, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden bir politikanın birbiriyle ilişkili unsurlarıdır. Kurumsal, sosyal ve çevresel sorumluluğa ilişkin Eylem Planı (KSS Eylem Planı), çalışma koşulları, insan hakları, çevre, yolsuzlukla mücadele önlemleri, adil rekabet, tüketici çıkarları, vergiler ve şeffaflık dâhil olmak üzere çok çeşitli konuları kapsamaktadır. UEP ve KSS Eylem Planı birbirini tamamlayan araçlar olmakla birlikte farklı konulara odaklanmaktadır.

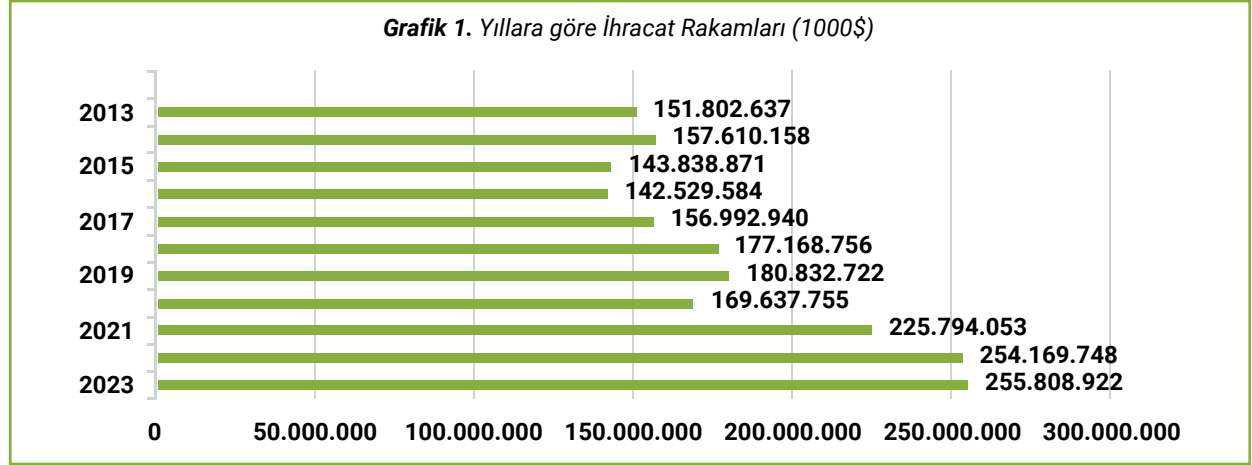
İş Dünyası ve İnsan Haklarına İlişkin Ulusal Eylem Planları'nı Danimarka ve Finlandiya 2014 yılında, İsveç ve Litvanya 2015 yılında, İtalya 2016 yılında, Belçika, İrlanda, Çekya, Polonya ve İspanya 2017 yılında, Slovenya 2018 yılında ve Lüksemburg 2020 yılında yayınlamışlardır. ABD'de de Sorumlu İşletme Yönetimi UEP'si 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, Kaliforniya Tedarik Zincirlerinde Şeffaflık Kanunu'nu da yayınlamıştır. Birleşik Krallık ise, BM İş Dünyası ve İnsan Haklarına İlişkin Rehber İlkeleri uygulamak için UEP hazırlayan ilk ülke olmuş ve 2013 yılında yayınlanan söz konusu UEP, 2016 yılında güncellenmiştir. Birleşik Krallık Modern Kölelik Kanunu da 2015 yılında kabul edilmiştir. Avustralya Modern Kölelik Kanunu ise 2018 yılında kabul edilmiştir. Japonya 2020-2025 yılları arasında geçerli olan İş Dünyası ve İnsan Haklarına İlişkin UEP'sini 2020 yılında yayınlamıştır. Kolombiya, Şile, Kenya, Tayland, Uganda, Pakistan gibi ülkelerin de Eylem Planları'nda BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri'nin temel alındığı görülmüştür.

Yukarıda sunulan bilgiler de dikkate alındığında insan hakları ve çevresel durum tespiti kapsamında başta Almanya ve Hollanda'nın şirketlere destek olmak amacıyla uygulamadaki zorlukları en aza indirmeye yönelik bilgilendirme araçlarını daha detaylı geliştirip uyguladıkları görülmektedir. Ancak diğer ülkeler de bu kapsam içerisindeki konulara ilişkin özellikle web sayfası yöntemi ile tüm paydaşlara bilgi akışını düzenli olarak yapmaktadırlar. Son olarak AB'nin CSDDD'nin kabulü ile birlikte üye ülkelere tanınan iki yıllık ulusal mevzuata aktarılması ile birlikte uygulama çalışmalarının daha da hızlanması ve küresel ölçekte daha fazla şirketin sürece dahil olması beklenmektedir. Direktif kapsamında AB bir destek masası oluşturacaktır. Bu da üye ülkelerin çalışmalarını daha hızlı gerçekleştirilmesi için önemli bir adımdır. Ayrıca konu ile ilgili birçok ülke tarafından sağlanan bilgilendirmenin de tek bir adres ile koordineli olması da uygulamadaki riskleri daha aza indirecektir.

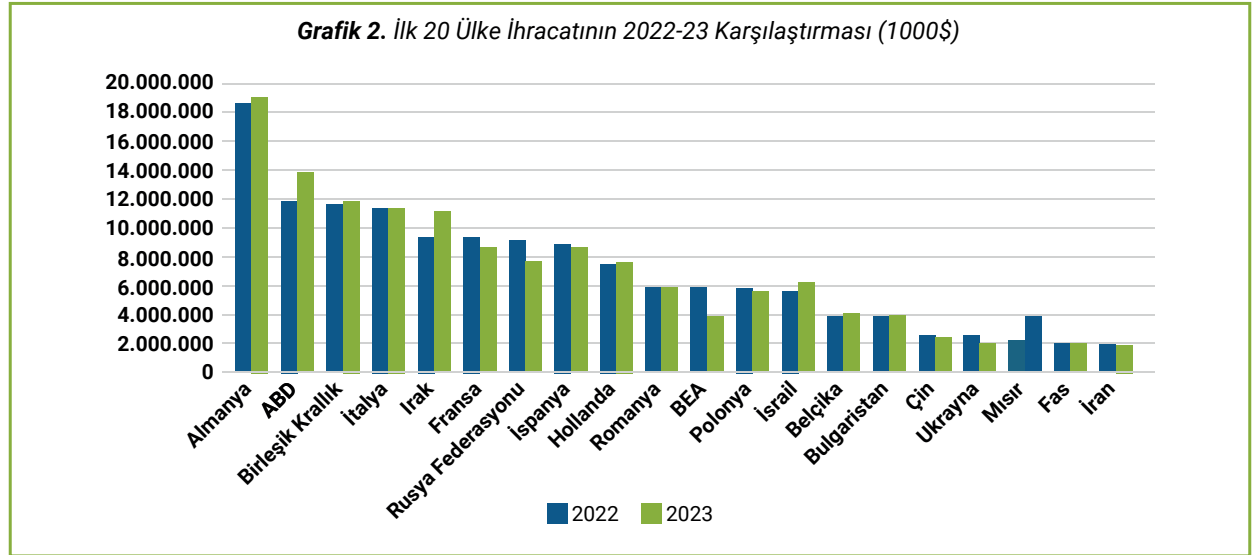
4.1.4 RBH'nin Hedef Kitlelerini Anlamak Adına Otomotiv ve Tekstil Sektörünün İhracat Yapısının Özetlenmesi

Kamuya açık 2023 yılı ihracat rakamları değerlendirme raporları dikkate alındığında, Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verileri uyarınca, 2023 yılında ihracat önceki yıllara kıyasla yüzde 0,6 artarak 255,8 milyar ABD doları seviyesine yükselmiştir. Bir diğer taraftan, ithalat ise yüzde 0,5 azalarak 361,8 milyar ABD doları seviyesine gerilemiştir. Böylece dış ticaret açığı yüzde 3,2 azalarak 105 milyar 997 milyon ABD doları seviyesine düşmüştür. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise 2022 yılında yüzde 69,9 iken 2023 yılında yüzde 70,7' ye ulaşmıştır.

Yıllara göre ihracat rakamları aşağıda sunulmuştur;

TİM'in ülkeler bazında ihracat rakamları baz alındığında, ülkemizin ihracat yaptığı ilk 10 ülke, Almanya, ABD, Birleşik Krallık, İtalya, Irak, Fransa, Rusya Federasyonu, İspanya, Hollanda ve Romanya olmuştur. Yıllık bazda ihracat rakamlarına bakıldığında ise; sanayi sektörü tarafından gerçekleştirilen ihracat 180,81 milyar ABD doları iken, tarım ve madencilik sektörleri tarafından gerçekleştirilen ihracat sırasıyla 35,16 milyar ABD doları ve 5,74 milyar ABD dolarıdır. Buna göre, ülkemiz ihracatının %81,5'i sanayi sektörü tarafından gerçekleştirilmekte olup tarım sektörü tarafından gerçekleştirilen ihracatın payı %15,9 ve madencilik sektörü tarafından gerçekleştirilen ihracatın payı %2,6'dır.

Başta AB olmak üzere temel ticaret yapılan taraflarda gözlemlenen durgunluk sürecine rağmen, Türkiye ihracatı 2023 yılında 255,8 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. İhracatın alt kalemlerine bakıldığında sanayi sektörünün baş rolü üstlendiği görülmektedir. Buna göre, ülkemiz ihracatının %81,5'i sanayi sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir. Otomotiv endüstrisi, kimyevi maddeler ve mamulleri, hazır giyim ve konfeksiyon ile elektrik ve elektronik alt sektörleri ihracat tutarında ana belirleyiciler olmuştur. Diğer taraftan; gemi, yat ve hizmetleri, mücevher, savunma ve havacılık sanayii sektörlerinde ise 2023 yılında 2022 yılına göre yüzde 25'in üzerinde artış görülmüştür.

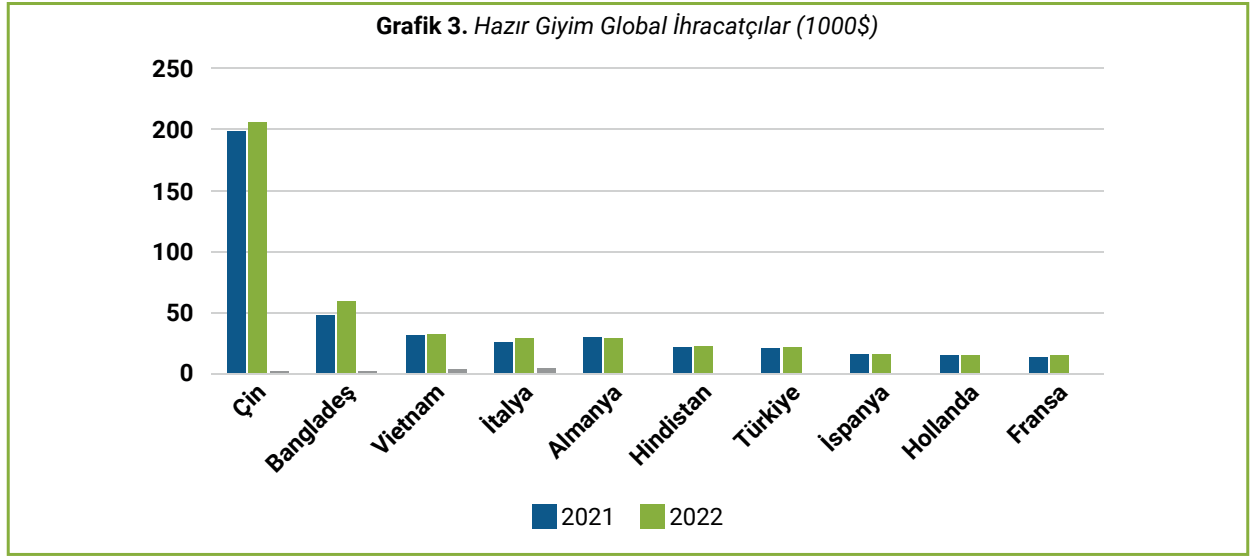
a. Türkiye'nin Otomotiv Sektöründe İhracat Yapılanma ve Hacmi

Otomotiv Sanayii Derneği'nin (OSD) 2023'ün üretim ve ihracat rakamları ile pazar verilerini açıklamasına göre 2023'te otomotiv üretimi bir önceki yıla göre yüzde 9 artarak 1 milyon 468 bin 393 adede yükselmiştir. Otomobil üretimi ise yüzde 18 artarak 952 bin 667 adet seviyesinde gerçekleşmiştir. Traktör üretimiyle toplam rakam ise 1 milyon 525 bin 963 adet olmuştur. 2023'te ticari araç üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5, hafif ticari araç üretimi de yüzde 7 gerilemiştir. Ağır ticari araç grubunda ise üretim yüzde 16 artmıştır. Bu dönemde, otomotiv sanayisinin kapasite kullanım oranı yüzde 74 olarak gerçekleşmiştir. Araç grubu bazında kapasite kullanım oranları ise hafif araçlarda (otomobil + hafif ticari araç) yüzde 74, kamyon grubunda yüzde 91, otobüs-midibüs grubunda yüzde 54 ve traktörde yüzde 75 seviyesinde gerçekleşmiştir. İhracat yüzde 13 artarak 35,7 milyar dolara ulaşmıştır. 2023 yılında toplam pazar yüzde 55 büyümüştür.

Türkiye İhracatçılar Meclisi verilerine göre, toplam otomotiv sanayi ihracatı, 2024 yılının ilk üç ayında %16,5 pay ile sektörel ihracat sıralamasında birinci sırada yer almıştır.

b. Türkiye'nin Tekstil Sektöründe İhracat Yapılanma ve Hacmi

Dünyanın en büyük tekstil ihracatçılarından olan Türkiye'nin 2023 hazır giyim ve konfeksiyon ihracatı, 19 milyar 253 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Kahramanmaraş depreminin yarattığı ekonomik daralma nedeniyle düşüş gözlemlenen tekstil ihracatında AB pazarında yaşanacak rahatlamaya bağlı olarak 2024 yılının ikinci yarısında hareketlenme beklenmektedir.

Türkiye genelinde hazır giyim ve konfeksiyon sektöründe ihracat yapılan ülkeler incelendiğinde birinci sırada %25'lik pay ile Almanya yer almaktadır. Almanya'yı sırasıyla, Birleşik Krallık, İspanya, Fransa ve Hollanda izlemektedir.

4.1.5 Türkiye'de Otomotiv ve Tekstil Sektörlerindeki Şirketlerin Sürdürülebilirlik Politikaları ve Uygulamaları

Bilindiği üzere Avrupa Komisyonu, 19 Aralık 2019 tarihinde AYM'yi açıklayarak 2050 yılına kadar AB'nin karbon nötr kıta olma hedefini ortaya koymuştur. Bu yaklaşım ile AB'nin sürdürülebilirlik çabalarında sanayinin dönüşümünün tamamlanmasını sağlayacak yeni bir strateji getirmiştir. Bu dönüşüm kapsamında yine 2021 yılında açıklanan Sınırdan Karbon Düzenlemesi Yönetmelik Taslağı'nın 1 Ekim 2023 tarihinden itibaren üç yıllık bir geçiş süreci ardından yürürlüğe girmesi planlanmaktadır. Bununla birlikte iklim değişikliği, sürdürülebilirlik ve AYM hedefleri doğrultusunda bir dizi düzenleme de yapılmaktadır. 2021 yılı Ekim ayında Paris Anlaşması'nı onaylayan Türkiye'nin bu kapsamdaki çalışmalarında ülkemizdeki ihracatçıların da gerekli çalışmaları yapmaları kaçınılmazdır. İklim Değişikliği, Sürdürülebilirlik ve Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan AYM hedeflerine uyum politikaları çerçevesinde ihracatçılarımıza yol göstermek amacıyla TİM yukarıda da belirtilen gerekçeler ile Sürdürülebilirlik Eylem Planı'nı oluşturmuş ve bu kapsamda ihracatın en önemli sektörleri arasında yer alan otomotiv sektöründe hem ana sanayi hem

de tedarik sanayi için Uludağ Otomotiv Endüstrisi İhracatçıları Birliği (OİB) tarafından hazırlanan ve OSD ile Taşıt Araçları Tedarik Sanayicileri Derneği (TAYSAD)'nin katkılarıyla oluşturulan "Türkiye Otomotiv Sektöründe Sürdürülebilirlik Eylem Planı (OSEP)", Nisan 2023'te kamuoyu ile paylaşılmıştır. Planın hedefi otomotiv sektörünün İklim Değişikliği ve AYM gibi önemli hedeflere uyum sağlanmasının hızlandırılmasıdır. OSEP kapsamında altı başlık halinde oluşturulan ve 5 yılda tamamlanması öngörülen hedefler ise şunlar: 1-Farkındalık, 2-Mevcut Durum Tespiti, 3-Yeşil Dönüşüm için Finansa Erişim ve İş Birlikleri, 4-Çevresel Etkilerin Azaltılması ve Döngüsel Ekonomiye Geçiş, 5-Çevreci Araçlar için Yeni Teknolojilere Geçiş ve 6-Sosyal Sürdürülebilirlik.

Türkiye'de otomotiv sektörünün önde gelen 13 şirketinin oluşturduğu OSD'de ilk sürdürülebilirlik raporunu 2020 yılında yayınlamış olup ikincisi ise 2021-2022 yıllarını kapsamakta olup 2023 yılında yayınlanmıştır. Diğer birçok şirket ve kuruluşun da dikkate aldığı GRI standartlarında "Temel" seçeneği kapsamında hazırlanmıştır. Rapor içeriğinde Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC) ve SKA dikkate alınmış, ulusal ve uluslararası seviyede birçok iç ve dış paydaşın görüşleri dikkate alınmıştır.

Türk otomotiv ana sanayi, son sürdürülebilirlik raporunda Türkiye'nin yeni büyüme stratejisi olarak açıklanan "2053 Net Sıfır ve Yeşil Kalkınma" hedefi ve başta AB olmak üzere gelişmiş ekonomilerin Paris Anlaşması kapsamındaki hedeflerin artırılması yönündeki açıklamalarını ve karbon nötr / net sıfır olma yolundaki çabalarını iklim krizi ile mücadele yönünde önemli bir adım olarak gördüğünü ifade etmektedir. Şirketler iklim değişikliği ülkelerin olduğu kadar iş dünyasının da sürdürülebilirliği için önceliklendirmesi gereken en önemli konulardan biri olarak değerlendirmektedir. Bu kapsamda otomotiv firmaları da 2030 ve 2050 iklim hedeflerini yayınlamakta, iş süreçlerini bu hedefler ile yeniden şekillendirmektedir.

OSD bünyesinde sürdürülebilirlik faaliyetlerini etkin ve sistematik bir şekilde yürütmek için Sürdürülebilirlik Çalışma Grubu kurulmuştur. Faaliyetlerine düzenli olarak devam eden grubun amacı, otomotiv sanayisindeki genel sorumluluğu ve sürdürülebilirlik kültürünü ortaya koymaktır. SKA ışığında, küresel rekabet gücünü korumak ve geliştirmek için aşağıdaki faaliyetler hayata geçirilmiştir; Tüm komiteler ve çalışma gruplarını OSD sürdürülebilirlik yönetimine dahil etmek için bilinçlendirme ve farkındalık artırıcı faaliyetleri düzenlemek, temsil ettikleri komite/çalışma grupları arasında iletişimin sürdürülebilirlik çerçevesinden ele alınması, sürdürülebilirlik kültürünün etki alanının genişletilmesi ve yaygınlaştırılması, otomotiv sanayisindeki mevcut gelişmelerin düzenli olarak takip edilmesi ve derneğin faaliyetlerini sürdürülebilirlik çerçevesine uygun olarak gerçekleştirmesidir.

Derneğin üyesi olan 13 şirketin sürdürülebilirlik çalışmalarına bakıldığında ise;

- Türk Traktör 2022 Sürdürülebilirlik Raporu
- Toyota 2050 Çevresel Dönüşüm Hedefleri Belgesi
- Tofaş Entegre Rapor 2022
- Temsa 2022 Sürdürülebilirlik Raporu
- Anadolu Isuzu 2022 Sürdürülebilirlik Raporu
- Ford Otosan 2022 Sürdürülebilirlik Raporu
- Man 2023 Sürdürülebilirlik Raporu
- Mercedes 2023 Sürdürülebilirlik Raporu
- Otokar 2022 Sürdürülebilirlik Raporu
- Karsan 2022 Sürdürülebilirlik Raporu
- Hyundai 2023 Sürdürülebilirlik Raporu bulunmaktadır.

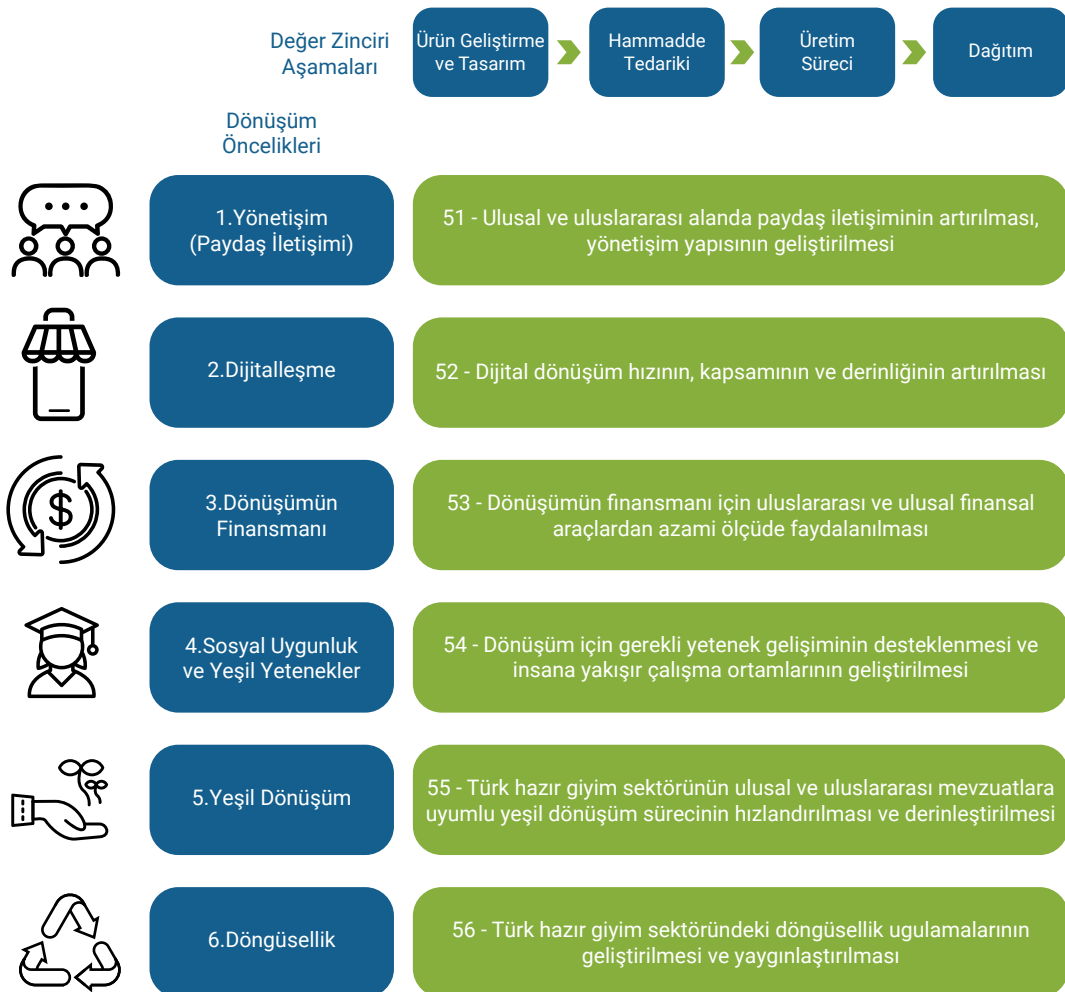
Görüleceği üzere Türkiye’de otomotiv sektörünün öncü şirketleri sürdürülebilirlik raporlaması kapsamında uluslararası standartlara uygun raporlama çalışmalarına başlamış ve faaliyetlerini düzenli olarak devam ettirmektedir. Bazı şirketlerde net-sıfır hedeflerine yönelik de çalışmalar mevcut olup Karbon Saydamlık Projesi (CDP) gibi diğer raporlama çalışmaları da gerçekleştirmektedirler.

Şirketlerde Raporlama çalışmalarının izlenmesi ve alınan kararların uygulanması amacıyla genelde bir çalışma grubu ya da sürdürülebilirlik bölümü oluşturmakta ve en üst düzeye kadar çalışmaların aktarılmasına özen göstermektedirler.

Türk hazır giyim ve konfeksiyon sektörünü temsil eden beş iş ve meslek örgütü (Akdeniz Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği, Uludağ Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği, Denizli İhracatçıları Birliği, Ege İhracatçıları Birliği, İstanbul Hazır Giyim Ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği [İHKİB]) tarafından Aralık 2021’de Türk Hazır Giyim ve Konfeksiyon Sanayii İçin AYM ve Sürdürülebilirlik Stratejisi Çalışması projesi hayata geçirilmiştir. Sektörün dönüşümüne yönelik strateji ve eylem önerilerinin hazırlanması hedeflenmiştir. Bilindiği üzere AYM üye ülkelerin kurumlarını ve şirketlerini AB sınırları ötesinde de sorumlu tutan bir değer zinciri yaklaşımı getirmektedir. Bu sebeple AB ile ticaret ilişkisinde olan diğer ülkeler için de kapsamlı bir dönüşüm ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Sektörün tedarik yapısının uyumlu hale getirilmesi için mevcut durum göz önünde bulundurularak yapılması amacıyla tamamlanan Türk Hazır Giyim ve Konfeksiyon Sektörü Sürdürülebilirlik Stratejisi ve Eylem Planı önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuçta Türk hazır giyim ve konfeksiyon sektörü değer zincirinin AYM-uyumlu yeşil dönüşümünü sağlamak için 6 dönüşüm önceliği belirlenmiştir. Bu dönüşüm önceliklerine karşılık gelen 6 temel strateji ve bu stratejilerin hayata geçirilmesini sağlayacak 40 eylem tasarlanmıştır.

Şekil 1. Sektörün Dönüşüm Önceliklendirmesi

2024 yılında Sürdürülebilirlik Raporlamasında öne çıkan en önemli konunun iklim raporlaması olduğu görülmektedir. Bu alanda yapılan araştırmalar, özellikle CSRD'nin AB tarafından uygulamaya geçirilmesiyle birlikte şirketlerin raporlama süreçlerini daha da güçlendirmeleri gerekecektir. Bu süreçte şirketlerin sadece raporlama değil aynı zamanda karar alma süreçlerine entegre edilmesi ve tedbir çalışmalarına odaklanmaları beklenmektedir.

CDP tarafından yapılan incelemede, birçok şirketin net sıfır planlarına sahip olduğu, ancak sadece %7'sinin bunları başarmak için inandırıcı bir stratejiye sahip olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle şirketlerden önümüzdeki dönemde sürdürülebilirlik çalışmalarında daha somut adımları sunmaları beklenecek ve bu yönde düzenlemeler yapılacaktır.

Bu bağlamda kamuoyu ve hükümetler, iklim değişikliğine uyum çalışmalarında şirketlerin daha aktif rol almasını beklemektedir. Özellikle her yıl sıcaklık rekorlarının kırılması ile birlikte daha görünür hale gelen iklim değişikliği konusu, iklim etkilerinin yönetilmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Farklı ısınma senaryolarının işlerini nasıl etkileyeceğini daha iyi anlayan şirketler için tedarik zincirlerindeki direncin artırılması ön plana çıkacaktır.

Kamu Gözetimi Kurumu web sayfasında yayınlanan raporlar incelendiğinde otomotiv sektörüne ait birçok sürdürülebilirlik raporu çalışmasına ulaşılabilmektedir. Örneğin, Doğu Otomotiv 2022 yılında Entegre Sürdürülebilirlik Raporunu yayınlamıştır. Rapor 2016 GRI Standardı'nın 2021 yılında yenilenen dokümanı dikkate alınarak hazırlanmış olup bu standardın ilkeleri kapsamlı raporlama içeriğine uygun olarak, öz beyana dayalı olarak yayınlanmıştır. Standardın önceliklendirme analizi (2018-2025) ve yönetim yaklaşımı yapısı dikkate alınarak hazırlanan rapordaki açıklamalar GRI İndeksi kapsamında sunulmuştur. Raporda Sürdürülebilirlik Yönetimi ve Stratejisi açıklanarak grubun yaklaşımının sosyal, çevresel ve yönetsel etki alanlarıyla ilgili kilit paydaşlara şeffaf bir iş birliğinin geliştirilmesi, finans dışı riskler için ölçme, değerlendirme, hedef belirleme gibi çalışmalar gerçekleştirme ile sürdürülebilir bir tedarik zinciri için ilgili tüm paydaşlarla iş birliğinin geliştirilmesi ve de etik ve uyum sistemlerini uluslararası standartlarda oluşturmak olduğu ifade edilmiştir.

Ford Otosan Sürdürülebilirlik 2022 Raporu, GRI standardına göre hazırlanmıştır. Öncelikle şirketin uluslararası düzenlemelerdeki durumu ile genel bilgiler sunulmuştur. UNGC imzacı üyesi olduğu ve tüm iş süreçlerinin SKA'ya katkı sağlayacak şekilde yönetildiği ifade edilmiştir. Ayrıca Ford Otosan; Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik, FTSE4Good Gelişmekte Olan Piyasalar ve Bloomberg Cinsiyet Eşitliği endekslerinde 2021 yılından bu yana yer almaktadır. Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi'ne (DJSI) ile CDP iklim ve su programlarına da yanıt veren Ford Otosan'ın en önemli girişimi ise 2022 yılında Bilim Temelli Hedefler Girişimi (SBTi)'ne emisyonların azaltma taahhüdü vermesidir. Ayrıca İklimle Bağlantılı Finansal Beyanlar Görev Gücü (TCFD)'ne destek veren şirketler arasında da yer almaktadırlar.

YÜNSA 2023 Sürdürülebilirlik Raporu GRI Standartlarına uyumlu olarak hazırlanmıştır. Stratejik sürdürülebilirlik konuları belirlerken; GRI Standartlarının önemlilik, paydaş katılımı, sürdürülebilirlik kapsamı ve bütünlük prensiplerinin dikkate alındığı belirtilmiştir.

YÜNSA, sürdürülebilirlik stratejisinin temelini yasalara ve etik değerlere uyumun oluşturduğu ve stratejinin kapsamın belirlenmesinde şirketin tüm bölümlerinin üst düzey yöneticilerinin yanı sıra çalışanlarının da görüşlerini alındığı ve öncelik haritasının bütüncül bir yaklaşımla oluşturduğu ifade etmiştir.

Zorlu Tekstil Grubu sürdürülebilirlik çalışmaları kapsamında Zorluteks ve Korteks şirketlerinin Lüleburgaz, Bursa Dokuma, Hometeks ve İstanbul lokasyonları için Ocak-Aralık 2021 dönemini baz alan ve GRI tarafından yayımlanan GRI Standartları'nın temel (core) seçeneğine uyumlu hazırlanan Raporu 2021 yılında yayınlamıştır.

Zorlu Tekstil Grubu'nun sürdürülebilirlik yapısı Zorlu Holding Akıllı Hayat 2030 vizyonu doğrultusunda oluşturulmuş olup, strateji çerçevesinde geliştirilen hedeflerin gerçekleştirilmesine ilişkin çalışmalar Zorlu Tekstil Grubu bünyesinde tek çatı altında yürütülmektedir.

Zorlu Holding Akıllı Hayat 2030 vizyonu çerçevesinde temel olarak "Yenileyici İş Modelleri" ve "İnsan Odaklı Ekosistemler" başlıkları altında emisyonların azaltılması, su yönetimi, kapsayıcılık ve çeşitlilik, sürdürülebilir tedarik zinciri ve SKA'ya hizmet etme gibi konular için hedefler belirlenmiştir. Şirket bünyesindeki tüm faaliyetler bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak yürütülmektedir. Sürdürülebilirlik alanında yürütülen çalışmaların sistematik bir şekilde ele alınması ve tüm üretim tesislerine yayılmasının sağlanması amacıyla Zorluteks bünyesinde bir "Sürdürülebilirlik Bölümü" kurulmuştur.

4.1.6 Türkiye’de Otomotiv ve Tekstil Sektörlerindeki Şirketlerin Tedarik Zinciri Yapıları ve Bu Zincirlerdeki Tedarikçilerin HREDD Konusundaki Rolü

Tedarik zinciri, otomotiv endüstrisinde üretim süreçlerini optimize etmek ve araçların zamanında ve kaliteli bir şekilde üretilmesini sağlamak için kritik bir rol oynamaktadır. Tedarik zinciri, bir işletmenin faaliyetlerinin büyük bir bölümünü kapsayan, iş süreçlerinin karmaşık bir ağ oluşturduğu, yoğun enerji gerektiren bir alan olarak tanımlanmaktadır.

Sanayi Bakanlığı Otomotiv Tedarik Sanayi Verimlilik Raporu’nda belirtildiği üzere otomotiv ana sanayinin taleplerine dönük olarak üretim yapan tedarik sanayi de kendi içinde hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Birinci seviye tedarikçiler, doğrudan üretim yapan, ikinci seviye tedarikçiler, doğrudan satış yapmayıp birinci seviye tedarikçilerin talep ettiği ürünleri üreten tedarikçileri ifade etmektedir. Üçüncü seviye tedarikçiler otomotiv sektörü tedarik zinciri; araç üretim sürecinde kullanılan malzemelerin ve parçaların tedarik edilmesi, üretim hattına taşınması ve montaj aşamasında kullanılması sürecini kapsamaktadır. Bu nedenle Tedarikçi Ağı özel bir önem taşımakta olup Türkiye’de Orijinal Ekipman Üreticilerinde (OEM) üretimi destekleyen yaklaşık 1.100 parça tedarikçisi bulunmaktadır. Bu tedarikçiler, araç üreticilerinin imalat hatlarına doğrudan girmekte ve yerleşme oranı %50-70 arasında değişmektedir.

Türkiye otomotiv sektörünün tedarik zinciri yönetimi sürdürülebilirlik, iş birliği ve dijitalleşme konularında sürekli gelişim kaydetmektedir. Türkiye’deki otomotiv şirketleri kurumsal sürdürülebilirlik raporları vasıtasıyla sorumlu tedarik zinciri yönetimi uygulamalarını paylaşmakta olup özellikle sorumlu satın alma, tedarikçi ilişkileri, çevre duyarlılığı ve ürün kalitesi gibi konulara odaklanmaktadır.

Şirketler son yıllarda sürdürülebilirlik odaklı Tedarik Yönetimi Zinciri çalışmalarına giderek hız vermeye başlamışlardır. O nedenle özellikle insan hakları ve çevresel durum tespiti kapsamında beklentilerin daha da artması ile birlikte tedarikçilerin riske dayalı raporlama çalışmalarını yapmaları ve somut tedbirleri sunmaları gerekecektir. Aynı zamanda Paris Anlaşması kapsamında iklim değişikliği ile ilgili çalışma ve tedbirlerini bir plan ya da strateji çerçevesinde sunmaları beklenmektedir. Otomotiv sektörünü tedarik zinciri, yüksek seviyedeki karmaşıklığı ve zincir üyelerinin birbirlerine olan bağımlılığı nedeniyle risklere karşı hassasiyeti yüksek bir yapıya sahiptir. Bu açıdan düşünüldüğünde risk faktörlerinin belirlenmesi ve risklerin etkilerinin ortaya çıkarılması, tedarik zinciri yönetimi açısından önemlidir. Tüm bu bilgiler dikkate alındığında Türkiye’deki tedarikçilerin özellikle riske dayalı raporlama süreçlerinin uygulanmasında zorluklar yaşamaması kaçınılmazdır. Halen mevcut çalışmaların kurumsal sürdürülebilirlik raporlaması kapsamında devam etmesi, yaygın hale gelmemesi ve bu konudaki teknik kapasitenin kısıtlı olması, ulusal mevzuatın çok yeni olması ve gerekli rehberlerin mevcut olamaması nedeniyle sektörün daha fazla çaba sarfetmesi gerekecektir.

Tekstil sektörünün de tedarik zinciri oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Tekstil ve hazır giyim tedarik zinciri perakendeci, imalatçı ve kumaş tedarikçisinden oluşmaktadır. Dağıtıcı firma, ürünleri tüketiciye satar, imalatçı işletme ürünleri üreten işletmedir ancak bazı durumlarda istenen kalite özelliklerini sağlayabilen fason işletmelere de üretim yaptırılmaktadır.

Tekstil sektörü tedarik zinciri, tekstil üretiminden başlayarak mamul tekstil ürünlerinin son kullanıcıya ulaştığı ana kadar geçirdiği tüm aşamaları içermektedir. Bu zincir, hammaddeden başlayarak elyaf üretimi, iplik üretimi, kumaş üretimi, terbiye işlemleri, konfeksiyon üretimi, dağıtım ve son kullanıcıya ulaştırma aşamalarını kapsamakta olup bunlar; hammadde, plastik ve metal malzemelerin sağlayıcısı durumundadır.

Hammaddeden Elyafa: İlk adım, hammaddelerin elyafa dönüştürülmesidir. Bu aşamada pamuk, yün, ipek gibi doğal elyaflar veya polyester, naylon gibi sentetik elyaflar kullanılır.

Elyaftan İpliğe: Elyaf, iplik haline getirilir. İplik, dokuma veya örme işlemlerinde kullanılacak temel malzemedir.

İplikten Kumaşa: İplik, dokuma veya örme makinelerinde kumaşa dönüştürülür. Dokuma kumaşlar düz ipliklerden oluşurken, örme kumaşlar döngü şeklinde ipliklerden oluşur.

Kumaşın Terbiye İşlemleri: Kumaş, terbiye işlemlerinden geçirilir. Bu işlemler renklendirme, apreleme, yıkama, boyama ve ütüleme gibi aşamaları içerir.

Konfeksiyon Üretimi: Kumaş, konfeksiyon atölyelerinde giysiye dönüştürülür. Bu aşamada tasarım, kesim, dikiş ve kalite kontrol işlemleri gerçekleştirilir.

Dağıtım ve Satış: Konfeksiyon ürünleri, perakende mağazalarda veya çevrimiçi platformlarda satışa sunulur. Bu aşamada lojistik, depolama ve dağıtım önemlidir.

Son Kullanıcıya Ulaştırma: Ürünler, son kullanıcılara ulaştırılır. Bu, mağazalardan satın alma veya çevrimiçi sipariş verme şeklinde olabilir.

Son yıllarda sürdürülebilirlik, tekstil sektöründe giderek daha önemli hale gelmekte olup döngüsel ekonomi uygulamaları, geri dönüştürülebilir malzemelerin kullanımı, su ve enerji verimliliği, kimyasal yönetim stratejilerinin yanı sıra sürdürülebilir tedarik zinciri yönetimi, sektörün geleceği için kritik unsurlardır.

Tedarik zincirinin şeffaf ve izlenebilir olması, sürdürülebilirliğin hem tüm değer zinciri paydaşları için garanti altına alınması ve hem de sürdürülebilirlik konusunda yanıtıcı beyanların önüne geçilmesi için kritik önem arz etmektedir. Böylelikle şirketlerin sürdürülebilirlik ve çevre dostu politikalarında tüketiciyi yanıltacak bilgiler vermesinin engellenmesi amaçlanmaktadır. AYM süreciyle birlikte değer zincirinin her aşamasının şeffaf hale gelmesi ve atılan adımların görünür olması gerekecektir. Dijital Ürün Pasaportu ve Dijital Tek Pazar gibi uygulamalarla sürdürülebilirlik hakkındaki bilgilerin paylaşımının kolaylaştırılması sadece ürünlerin değil atıkların da takibinin yapılması Atık Yönetimi Çerçeve Direktifi'yle belirtilmiştir.

4.1.7 Türkiye'de Otomotiv ve Tekstil Sektörlerinde İnsan Hakları ve Çevresel Uygunluk Alanındaki Mevcut Riskler ve Bu Risklere Karşı Alınabilecek Önlemler

Dünyanın karşı karşıya olduğu risklere yönelik hazırlıklı olma ve dayanıklılığı artırma konusunda farkındalık yaratmak ve fikir birliği oluşturmak için çalışan Dünya Ekonomi Forumu'nun Küresel Riskler İnisyatifi'nin önemli bir çıktısı Küresel Riskler Raporu'dur. İş dünyası, hükümet ve akademisyenlerden oluşan bir grup olan Küresel Riskler Konsorsiyumu, risk öngörüsünü uygulanabilir eylem planlarına dönüştürmede ve liderleri ortaya çıkan krizleri yönetmek ve daha istikrarlı, dirençli bir dünya şekillendirmek için bilgi ve araçlarla desteklemede kritik bir rol oynamaktadır.

2024 Küresel Riskler Raporu'nda acil harekete geçilmesi gereken küresel sorunlara ilişkin iş birliğinin giderek azalabileceği ve risklerle başa çıkabilmek için yeni yaklaşımlar ve çözümler geliştirilmesi gerekliliği savunulmaktadır.

Bu kapsamda ankete katılan 1.400'den fazla küresel risk uzmanı, politika yapıcı ve sektör liderinin görüşlerinden yararlanarak oluşturulan raporda sonuçlar, kısa vadeli olarak dünya için çoğunlukla olumsuz bir görüntü vurgulamakta ve bu durumun uzun vadede daha da kötüleşmesinin beklendiğini belirtmektedir. Rapora katkı sunan uzmanların yüzde 30'u önümüzdeki iki yıl içinde küresel felaket olasılığının artmasını beklerken, neredeyse üçte ikisi önümüzdeki 10 yıl içinde bunu beklemektedir. Ankette ayrıca; önümüzdeki iki yıl içinde beklenen ilk 3 risk yanlış bilgi ve dezenformasyon, olağanüstü hava olayları ve toplumsal kutuplaşma iken 10 yıl içerisinde beklenen riskler olağanüstü hava olayları, dünya sisteminde kritik değişiklik ve biyoçeşitlilik kaybı ve ekosistem çöküşüdür. Bu bilgilere dayanarak söylenebilir ki, 10 yıl içerisinde insanlığın yüzleşmesi beklenen ilk 3 riskli durum da çevreseldir.

Öte yandan önemli risklerden bir tanesi de küresel pazardaki daralma ile hızlanan maliyet artışlarından dolayı şirketlerin insan hakları ve çevresel uygunluk/durum tespitlerinin yerine getirmek için katlanmak zorunda oldukları gerek kapasite geliştirme gerekse uygulama ve tedbir maliyetleri sebebiyle rekabet avantajlarını kaybetmeleridir.

Otomotiv ve Tekstil sektöründeki şirketlerin insan hakları ve çevresel uygunluk risklerini üç başlıkta belirtmek mümkündür:

- **Çevresel Riskler:** AB'nin bu kapsamda yürürlüğe soktuğu direktifler vasıtasıyla şirketlerin değer zincirlerinde zorunlu raporlama ile birlikte daha şeffaf olmaları gerekmektedir. Uluslararası çevre anlaşmalarının büyük bir kısmına Türkiye'nin taraf olması örneğin Paris İklim Anlaşması ve ulusal mevzuata uyum çalışmalarının devam etmesi çevresel risklere karşı alınabilecek tedbirlerin tanımlanmasını kolaylaştıracaktır. Ancak zorunlu sürdürülebilirlik raporlamasına ilişkin düzenlemelerin çok yeni olması, bu konudaki ilgili otorite olan Kamu Gözetimi Kurumu'nun performansı ve insan hakları ve çevresel uygunluk kapsamında yasal bir düzenlemenin bulunmaması şirketlere bir risk olarak görülmektedir. Bu konuda ulusal mevzuat çalışmasının en kısa zamanda tamamlanması önemlidir.

AB'nin yeni düzenlemesi ile birlikte şirketlerin Paris İklim Anlaşması kapsamında iklim değişikliği mücadele kapsamında da ilave çalışmalar yapması beklenmektedir. Özellikle karbon ayak izinin hesaplanması, azaltım planlarının azaltılması ve de iklim-nötr hedeflerinin verilmesi ile yenilenebilir enerji kullanımı ve adaptasyon konularında şirketlerin çalışma yapması gerekecektir. Bu konularda şirketlere destek olacak teknik kapasitenin halen gelişmekte olması şirketlerin uygulama çalışmalarında risk oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu konularda mukayese ve kalite kontrol mekanizmalarının da geliştirilmesi gerekmektedir.

- **Sosyal Riskler:** AB'nin bu kapsamda yürürlüğe soktuğu direktifler vasıtasıyla şirketlerin değer zincirlerinde zorunlu raporlama ile birlikte daha şeffaf olmaları gerekmektedir. Uluslararası çevre anlaşmalarının büyük bir kısmına Türkiye'nin taraf olması örneğin Paris İklim Anlaşması ve ulusal mevzuata uyum çalışmalarının devam etmesi çevresel risklere karşı alınabilecek tedbirlerin tanımlanmasını kolaylaştıracaktır. Ancak zorunlu sürdürülebilirlik raporlamasına ilişkin düzenlemelerin çok yeni olması, bu konudaki ilgili otorite olan Kamu Gözetimi Kurumu'nun performansı ve insan hakları ve çevresel uygunluk kapsamında yasal bir düzenlemenin bulunmaması şirketlere bir risk olarak görülmektedir. Bu konuda ulusal mevzuat çalışmasının en kısa zamanda tamamlanması önemlidir.
- **Yönetişim Riskleri:** AB'nin yeni düzenlemeleri şirketlerin şeffaf olmaları ve etik kurallarına uymaları ve yönetim standartlarına riayet etmelerini öngörmektedir. Aynı zamanda iyi yönetim, şirketin başarısı için kritik bir konu olup yönetim kalitesi, risk yönetimi ve sürdürülebilirlik stratejilerini içermelidir.

Yukarıda belirtilen risklerin dışında şirketlerin karşılaşacağı en önemli risklerden bir tanesi de sürdürülebilir finans kaynaklarına ulaşımdaki zorluklar olacaktır. Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC)'na göre sürdürülebilir finans "sosyal ve çevresel faktörlerin banka ve finans kuruluşlarının faaliyetlerine entegre edilerek bu kapsamda oluşan risklerin daha iyi yönetilmesi ve bu alanlarda ortaya çıkan fırsatların değerlendirilmesi" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle, sürdürülebilir finansın sadece risklerden kaçınma stratejisi olmadığı, aynı zamanda ortaya çıkan yeni iş sahaları sayesinde oluşan fırsatların değerlendirilmesini de kapsadığı ifade edilebilir. Avrupa Komisyonu'na göre sürdürülebilir finans, finansal sistem içerisinde daha sürdürülebilir ekonomik aktiviteleri hayata geçirmek için Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (ESG) kriterlerinin yatırım kararlarının alınma sürecine dahil edilmesidir. AB politikaları çerçevesinde sürdürülebilir finans ise bir taraftan ekonomik büyümenin desteklenirken, diğer taraftan çevre üzerindeki baskının azaltılması ve sosyal & ekonomik faktörlerinde dikkate alınmasıdır. İnsan hakları ve çevresel uyumluluk çalışmalarında hızlı hareket eden şirketler diğer rakiplerine göre daha avantajlı bir durumda olabileceklerdir.

Otomotiv ve tekstil sektörlerine ilgili direktifin uygulanmasında karşılaşacağı riskler olarak bakıldığında tekstil sektörünün tedarik zincirinin daha karmaşık olması ve alt tedarikçilerinin teknik kapasitelerinin otomotiv sektörüne göre kısıtlı olması nedeniyle daha riskli bir sektör olacağı görülmektedir. Özellikle insan hakları kapsamında öngörülen çocuk işçi çalıştırmama ve ayrımcılık yasağı gibi başlıklarda alt tedarikçilerin uygulamalarının kontrol edilmesi ve şeffaflık mekanizmalarının hayata geçirilmesinde tekstil sektörüne daha fazla destek verilmesi gerekecektir.

Direktif gereği küresel tedarik ve satış piyasaları içindeki tedarik zincirleri, uluslararası kabul görmüş insan haklarının yeterli seviyede korunmaması ve şeffaf olmayan yapıları sebebiyle bu anlamda önemli derecede riske sahip oldukları dikkate alındığında Türkiye'de de her iki sektörde risk görülmektedir. Özellikle daha az kalkınan bölgelerde uygulama daha da zor olabilecektir. Örneğin otomotiv sektöründe kadın çalışanların yeterli sayıda sağlanamaması gibi.

Özen yükümlülüğünün yerine getirilmesinde raporlama en önemli konulardan bir tanesidir. Türkiye’de otomotiv ve tekstil sektöründe büyük şirketlerin ve ana tedarikçilerin teknik olarak hazırlıklarına başladıkları ve altyapılarını güçlendirdikleri görülmekle birlikte bunların dışındaki şirketlerin desteğe ihtiyacı bulunmaktadır.

Gerek Direktif gerekse Alman Tedarik Zinciri Yasası kapsamında cezai hükümlerin bulunması nedeniyle Türkiye’deki şirketlerin de pazar paylarının düşmemesi için insan hakları ve çevre konusunda belirlenen gerekliliklere uymaları için teknik destek almaları faydalı olacaktır.

4.2 Nicel Bulgular

4.2.1 Örneklem Yapısı

Araştırmanın ana hedefi Almanya’da yürürlüğe giren ve diğer AB ülkeleri tarafından da kabul görmesi beklenen tedarik zinciri yasasına yönelik ihtiyaç analizi yapmak olduğundan, örneklemdeki tüm firmalar AB ülkelerine ihracat yapan firmalardan oluşmaktadır.

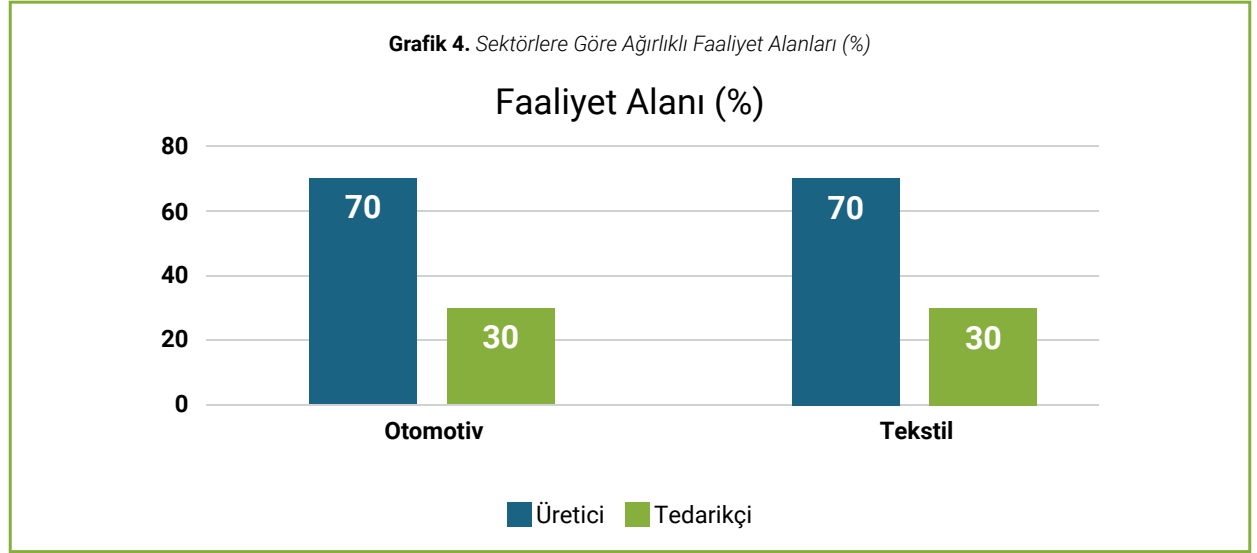
Anket çalışması esnasında firmaların ihracat yaptığı AB ülkeleri de ölçümlenmiş olup, katılımcı firmaların en çok ihracat yaptığı tespit edilen ilk üç ülke sırasıyla Bulgaristan (%24), Çekya (%17) ve Estonya (%16) olarak saptanmıştır. (Tablo 6)

Tablo 6. *Firmanız hangi ülkelere ihracat yapmaktadır? (%)*
**Birden fazla seçim yapılmasına izin verilmiştir*

Ülke	Genel
Bulgaristan	%24
Çekya	%17
Estonya	%16
Danimarka	%14
Hırvatistan	%9
Finlandiya	%8
Belçika	%8
Letonya	%7
Avusturya	%7
İrlanda	%6
Romanya	%6
Almanya	%6
Polonya	%5
Slovakya	%5
Macaristan	%4
İsveç	%4

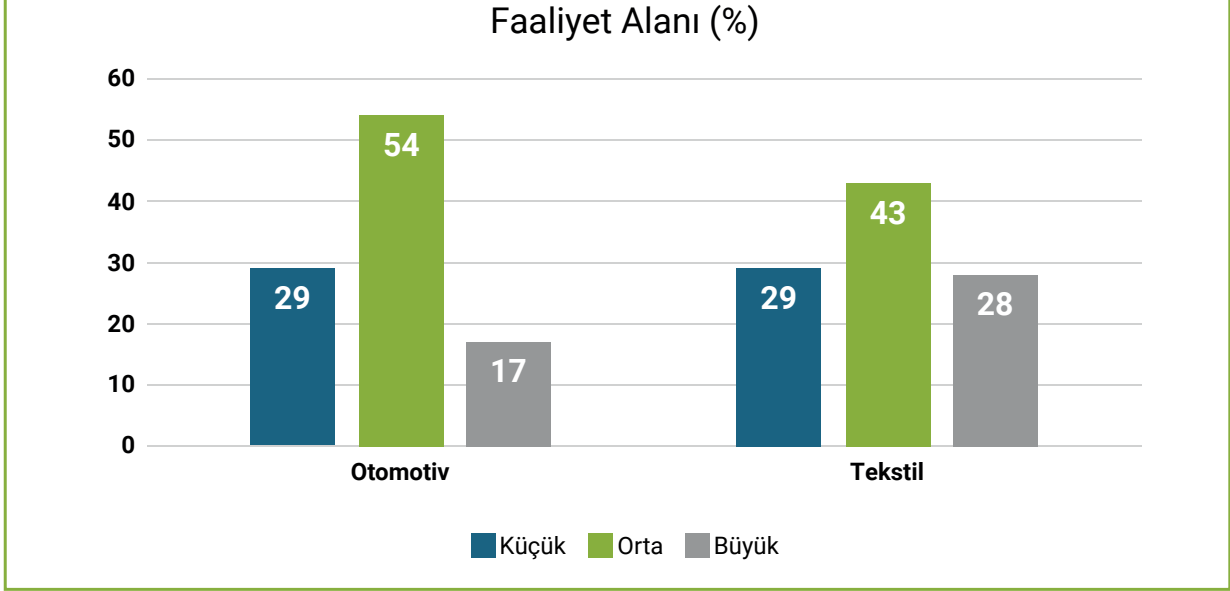
Yunanistan	%2
Malta	%2
Güney Kıbrıs	%2
Hollanda	%1
Portekiz	%1
Slovenya	%1
Toplam	%155

Veri toplama araçlarının şekillendirilmesi esnasında örneklem yapısının daha derinlemesine analiz edilebilmesi amacıyla otomotiv veya tekstil sanayinde faaliyet gösteren katılımcı firmalar üretici ve tedarikçi olarak sınıflandırılmıştır. Ancak bu noktada belirtmenin faydalı olacağı bir husus üretici ve tedarikçi terimlerinin bu araştırmada nasıl kullanıldığıdır. Tedarikçiler hem üretici hem de satıcı olabilirler. Yani, bazı tedarikçiler kendi üretimlerini yaparken, bazıları başka firmalardan aldıkları ürünleri satarak aracı rolü oynayabilirler. Fakat her iki durumda da bu firmalar tedarik zinciri içinde yer almak zorundadır. Ancak bu raporda tedarikçi terimi yalnızca üretim yapan firmaları kapsamaktadır. Bu bağlamda, rapor içerisinde belirtilen örneğin demir-çelik, petrokimya, plastik, cam, tekstil ve elektronik gibi sektörler yani otomotiv sektörüne doğrudan veya dolaylı katkı sağlayan ara üreticiler bu raporda tedarikçi olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla raporda kullanılan tedarikçi ifadesi ikinci ve üçüncü seviye (Tier-2 ve Tier-3) üreticileri tanımlamak için kullanılmıştır. Bu kapsamda, hem otomotiv hem de tekstil sektörü özelinde örnekleme dahil edilen firmalar bazında çalışmanın başında belirlenip takip edilen kotalara göre firmaların; %70'inin üretici, %30'unun tedarikçi olduğu saptanmıştır. (Grafik 4)

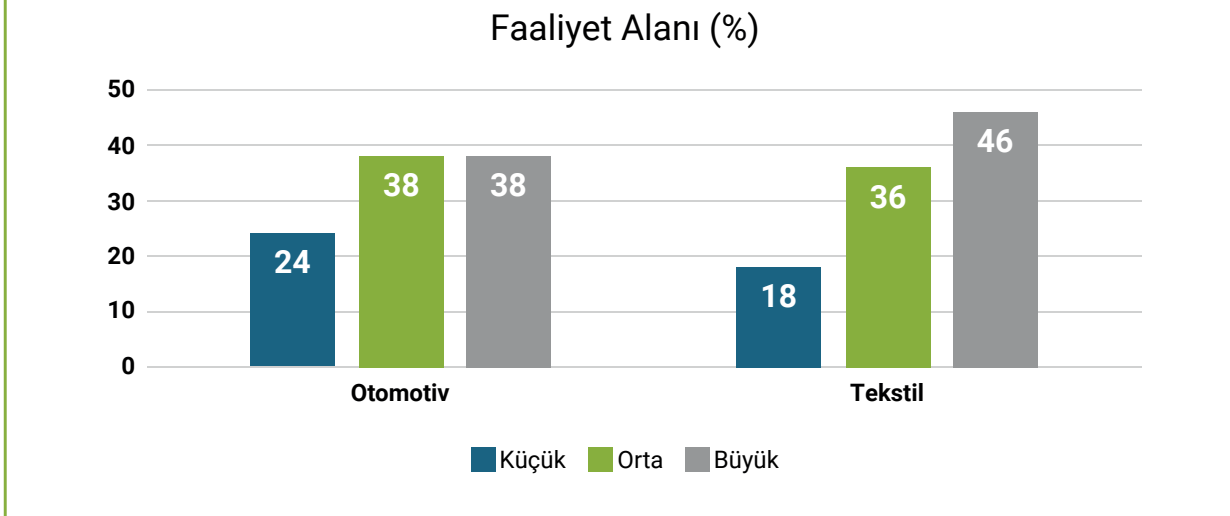
Otomotiv sektöründe üretim yapan firmaların çalışan sayısı bazında büyüklükleri şöyle saptanmıştır; %54 orta (250 çalışandan az), %29 küçük (50 çalışandan az) ve %17 büyük işletme (250 çalışandan fazla). Tekstil sektöründe faaliyet gösteren firmaların çalışan bazında büyüklükleri ise; %43 orta, %28 büyük ve %29 küçük işletme olarak bulgulanmıştır. (Grafik 5)

Grafik 5. Faaliyet Alanı ve Çalışan Bazında Büyüklük (%)

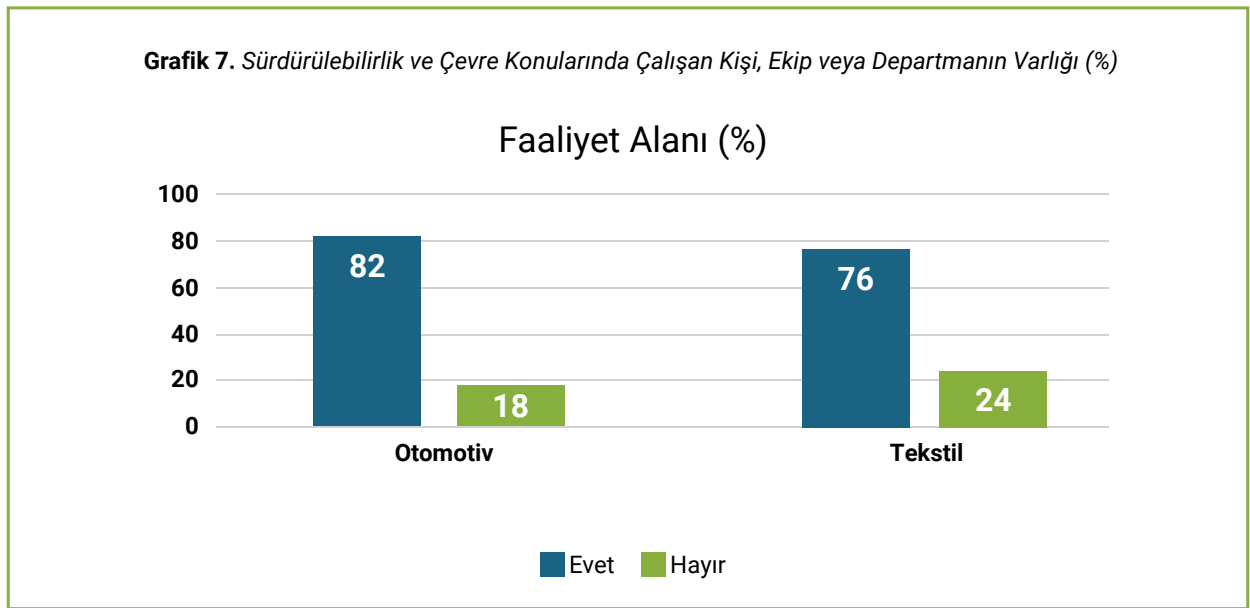
Ek olarak, katılımcı firmaların büyüklükleri yıllık ciroları bazında da incelenmiştir. Otomotiv sektöründe faaliyet gösteren firmaların %38'i yıllık cirosu bazında orta ölçekli (100.001 – 500.000TL yıllık ciro) iken %38'i büyük ölçeklidir (500.000 TL'den fazla yıllık ciro). Ayrıca tekstil sektöründe faal olan firmaların %46'sı büyük ölçekli iken %36'sı orta büyüklüktedir (Grafik 6).

Grafik 6. Faaliyet Alanı ve Yıllık Ciro Bazında Büyüklük (%)

Firmaların faaliyet gösterdikleri illeri tespit etmek amacıyla, faaliyet sektörü baz alınarak katılımcılara her iki sektör için farklı seçenekler sunulmuştur. Buna göre, otomotiv sektöründe faaliyet gösteren firmaların %18'i İstanbul, Kocaeli ve Bursa illerinde, %16'sı ise Sakarya ilinde faaliyet göstermektedir. Tekstil sektöründe ise firmaların %18'i İzmir, Gaziantep ve Denizli illerinde, %16'sı Adana ilinde faaliyet göstermektedir. Her iki sektörde de katılımcıların %30'u diğer illerde faaliyet göstermektedir.

Firmaların aktif olduğu sektör bazında sürdürülebilirlik ve çevre konularında çalışan kişi, ekip veya departman olup olmadığı da araştırmada irdelenmiştir. Otomotiv sektörü özelinde çalışan firmaların %82'sinde, tekstil sektöründe çalışan firmaların ise %76'sında sürdürülebilirlik ve çevre konularında çalışan kişi, ekip veya departman bulunduğu bildirilmiştir (Grafik 7).

4.2.2 Farkındalık ve Uygulamalar

Katılımcıların çeşitli düzenleme, uygulama ve sorunlara yönelik farkındalıklarını ve şirket içi uygulamaları ölçmek amacıyla da sorular yöneltilmiştir.

Katılımcıların %5'i Alman Tedarik Zinciri Yasası daha önce duyduğunu belirtmiştir. Buna karşın %93'ü ise yasasından haberdar olmadığını bildirmiştir (Tablo 7). Bilinirlik oranlarına bakıldığında otomotiv sektöründe yasa görece olarak daha fazla bilirse de bu farkın istatistiki olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır. Yasa bilinirliği il, işletme büyüklüğü gibi kırımlar bazında da incelenmiştir fakat anlamlılık tespit edilememiştir. Ayrıca Alman Tedarik Zinciri Yasasını daha önce duyduğunu bildiren katılımcılara şirket/şirket çalışanlarının haberdar olma durumu da sorulmuştur. Sonuçlara göre katılımcıların %4'ü "Evet", %4'ü "Kısmen" ve %92'si "Hayır" cevabını vermiştir (Tablo 8).

Tablo 7. Alman Tedarik Zinciri Yasası Hakkında Bilinirlik (%)

Bilinirlik	Genel	Otomotiv	Tekstil	Üretici	Tedarikçi
Evet	%5	%8	%2	%7	%0
Hayır	%93	%88	%0	%93	%93
Kısmen	%2	%4	%98	%0	%7

Tablo 8. Şirket/Şirket Çalışanlarının Yasa Hakkında Bilinirlik (%)

Bilinirlik	Genel	Otomotiv	Tekstil	Üretici	Tedarikçi
Evet	%4	%8	%0	%6	%0
Hayır	%92	%0	%8	%88	%100
Kısmen	%4	%92	%92	%6	%0

Katılımcıların AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi hakkında daha önce duyma oranları ise her iki sektör özelinde de Alman Tedarik Zinciri Yasasına kıyasla daha yüksektir. Katılımcılar, "AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi'ni daha önce duydunuz mu?" sorusuna %61 oranında evet cevabı vermişlerdir. Ayrıca katılımcıların %9'u kısmen yasa hakkında haberdar olduğunu belirtmiştir (Tablo 9). AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi haberdar olma durumunda sektör veya faaliyet kolları bazında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Buna karşın Tablo 10'da gösterildiği üzere "Şirketiniz/şirket çalışanlarınız AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi'ni daha önce duydunuz mu?" sorusuna verilen cevaplar analiz edildiğinde, otomobil sektörü şirketlerinin/şirket çalışanlarının bilgi sahibi olma durumlarının (%48), tekstil sektörü çalışanlarına kıyasla (%20) anlamlı olarak daha yüksek olduğu bildirilmiştir.

Tablo 9. AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi Hakkında Bilinirlik (%)

Bilinirlik	Genel	Otomotiv	Tekstil	Üretici	Tedarikçi
Evet	%61	%60	%62	%56	%73
Hayır	%30	%34	%26	%9	%10
Kısmen	%9	%6	%12	%35	%17

Tablo 10. Şirket/Şirket Çalışanlarının AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi Hakkında Bilinirlik (%)

Bilinirlik	Genel	Otomotiv (a)	Tekstil (b)	Üretici (c)	Tedarikçi (d)
Evet	%51	%42	%60	%41 d	%73 c
Hayır	%30	%10	%20	%19	%7
Kısmen	%34	%48 b	%20 a	%40	%20

Bu araştırmanın bir diğer odak noktası olan HREDD olgusunun bilinirliği ise Alman Tedarik Zinciri Yasası hakkında bilinirliğe kıyasla daha yüksek fakat AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi hakkında bilinirliğe kıyasla daha düşük olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda Tablo 11 incelendiğinde görülecektir ki HREDD'nin bilinirliği genelde %19'dur. Sektörel veya faaliyet kolu bazında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. "Şirketiniz/şirket çalışanlarınız HREDD kavramını daha önce duydunuz mu?" sorusuna ise %18 oranında "Evet" cevabı verilmiştir. Tedarik kolunda faaliyet gösteren firmalarda çalışan katılımcılar, üreticilere kıyasla anlamlı olarak yüksek biçimde şirket/şirket çalışanlarının HREDD kavramı hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir (Tablo 12).

Tablo 11. HREDD Olgusu Hakkında Bilinirlik (%)

Bilinirlik	Genel	Otomotiv (a)	Tekstil (b)	Üretici (c)	Tedarikçi (d)
Evet	%19	%14	%24	%16	%27
Hayır	%78	%86	%70	%80	%73
Kısmen	%3	%0	%6	%4	%0

Tablo 12. Şirket/Şirket Çalışanlarının HREDD Hakkında Bilinirlik (%)

Bilinirlik	Genel	Otomotiv (a)	Tekstil (b)	Üretici (c)	Tedarikçi (d)
Evet	%18	%16	%20	%10 d	%37 c
Hayır	%74	%72	%76	%79	%63
Kısmen	%8	%12	%4	%11	%0

Anket sırasında tüm katılımcılarla HREDD ile ilgili bir bilgilendirme notu paylaşılmıştır ve ardından "Şirketinizde HREDD ile ilgili herhangi bir uygulama yapılmakta mıdır?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %12'si "Evet" cevabı verirken %86'sı "Hayır" cevabı vermiştir (Tablo 13). Verilen cevaplarda faaliyet kolu bazında anlamlı bir farklılık bulunmazken; otomotiv sektöründe faaliyet gösteren firmaların soruya hayır cevabı verme oranının, tekstil sektöründe faaliyet gösteren firmalardan anlamlı biçimde yüksek olduğu ölçümlenmiştir.

Tablo 13. HREDD Alanında Uygulama Yapma Durumu (%)

Uygulama Yapma	Genel	Otomotiv (a)	Tekstil (b)	Üretici (c)	Tedarikçi (d)
Evet	%12	%6	%18	%13	%10
Hayır	%86	%94 b	%78 a	%84	%90
Kısmen	%2	%0	%4	%3	%0

“Şirketinizde HREDD ile ilgili herhangi bir uygulama yapılmakta mıdır?” sorusuna “Evet” cevabı verenler katılımcılara ayrıca “HREDD ile ilgili yapılan bu uygulamalar nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Buna göre katılımcılardan; risk yönetiminin oluşturulması (%36), şirkette yetki alanlarının belirlenmesi (%27), düzenli risk analizinin uygulanması (%27) ve ilkesel bir bildirge sunulması (%9) cevapları alınmıştır (Tablo 14).

Tablo 14. HREDD ile İlgili Yapılan Uygulamalar (%)

Uygulamalar	Genel	Otomotiv (a)	Tekstil (b)	Üretici (c)	Tedarikçi (d)
Risk yönetiminin oluşturulması	%36	%33	%37	%37	%33
Şirkette yetki alanlarının belirlenmesi	%27	%33	%25	%25	%33
Düzenli risk analizlerinin uygulanması	%27	%33	%25	%25	%33
İlkesel bir bildirge sunulması	%9	%0	%13	%13	%0

Ayrıca evet cevabı veren katılımcılara; HREDD ilgili yapılan bu uygulamaları yürütürken karşılaştıkları zorlukları ortaya koymayı amaçlayan 12 adet ifade içeren bir set gösterilmiş ve zorlukları 1-5 arası puanlamaları istenmiştir (1-“Bir zorluğun sizin için en az geçerli olduğunu”, 5 puan “Çok fazla geçerli olduğunu” ifade etmektedir). Buna göre katılımcılar en sık olarak; tedarikçilerin yeterli finansmana sahip olmaması (4.3/5), tedarikçilerin uygun politikalara sahip olmaması (4.2/5) ve şirket içi uzman kaynağının yetersizliği (4.2/5) hakkında zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 15).

Tablo 15. HREDD ile İlgili Uygulamalar Esnasında Karşılaşılan Zorluklar

İfade	Genel (5 üzerinden)	Otomotiv (5 üzerinden)	Tekstil (5 üzerinden)	Üretici (5 üzerinden)	Tedarikçi (5 üzerinden)
Tedarikçilerin yeterli finansmana sahip olmaması	4,3	4,3	4,3	4,7	3,3
Tedarikçilerin uygun politikalara sahip olmaması	4,2	4,3	4,2	4,7	3,0
Şirket içi uzman kaynağının yetersizliği	4,2	4,7	4,0	4,7	2,7
Konuya ilişkin farkındalık ve anlayış eksikliği	4,1	4,7	3,9	4,6	2,7
Etkin olmayan tedarikçi kontrol sistemi	4,0	4,7	3,8	4,4	2,7
Konuyla ilgili dış danışmanlık kanallarının yetersizliği	4,0	4,3	3,9	4,3	3,0
Şirketin yeterli finansmana sahip olmaması	3,9	4,3	3,8	4,2	3,0
Etkin olmayan iç kontrol sistemi	3,9	4,3	3,8	4,4	2,3
Uyulması gereken düzenleme ve standartların çok fazla, yüksek ve/veya sürekli değişiyor olması	3,8	3,7	3,9	4,2	2,7
İlgili departman ve çalışanların görüş birliğinin sağlanamaması/ onayının alınamaması	3,5	3,7	3,4	3,9	2,3
Şirketin uygun politikalara sahip olmaması	3,5	3,3	3,6	3,7	3,0

Diğer (Lütfen burada ifade edilmeyen yaşadığınız başka zorluklar varsa belirtiniz.....)	3,9	4,0	3,9	4,1	3,3
---	-----	-----	-----	-----	-----

Ek olarak "Şirketinizde HREDD ile ilgili herhangi bir uygulama yapılmakta mıdır?" sorusuna "Hayır" cevabı veren katılımcılara ise "Bu uygulamaları hayata geçirmenizin önündeki engellerin şirketiniz için ne kadar geçerli olduğunu puanlar mısınız?" sorusu yöneltilmiştir ve tekrar 12 adet ifade içeren bir seti 1-5 puan aralığında puanlamaları istenmiştir. Tablo 16'da gösterildiği üzere, elde edilen bulgulara göre katılımcılar tarafından en sık belirtilen ilk üç engel şöyledir; tedarikçilerin uygun politikalara sahip olmaması (4.1/5), şirketin yeterli finansmana sahip olmaması (4.0/5) ve tedarikçilerin yeterli finansmana sahip olmamasıdır (4.0/5).

Tablo 16. HREDD Uygulamalarını Hayata Geçirmenin Önündeki Engeller

İfade	Genel (5 üzerinden)	Otomotiv (5 üzerinden)	Tekstil (5 üzerinden)	Üretici (5 üzerinden)	Tedarikçi (5 üzerinden)
Tedarikçilerin uygun politikalara sahip olmaması	4,1	4,1	4,0	4,1	4,1
Şirketin yeterli finansmana sahip olmaması	4,0	4,2	3,9	4,0	4,2
Tedarikçilerin yeterli finansmana sahi olmaması	4,0	4,1	3,9	4,0	4,2
Şirket içi uzman kaynağının yetersizliği	4,0	4,0	3,9	3,8	4,3
Konuyla ilgili dış danışmanlık kanallarının yetersizliği	3,8	3,9	3,7	3,7	3,9
Diğer (Lütfen burada ifade edilmeyen yaşadığınız başka engeller varsa belirtiniz.....)	3,8	3,9	3,7	3,8	3,9
Konuya ilişkin farkındalık ve anlayış eksikliği	3,8	3,7	3,9	3,6	4,3
Etkin olmayan tedarikçi kontrol sistemi	3,8	3,6	3,8	3,4	4,2
Uyulması gereken düzenleme ve standartların çok fazla, yüksek ve/veya sürekli değişiyor olması	3,7	3,8	3,6	3,6	3,9

Etkin olmayan iç kontrol sistemi	3,6	3,5	3,6	3,4	3,9
İlgili departman ve çalışanların görüş birliğinin sağlanamaması/onayının alınamaması	3,6	3,6	3,6	3,5	3,7
Şirketin uygun politikalara sahip olmaması	3,5	3,4	3,6	3,5	3,6

Katılımcıların şirketlerinde faal olan uygulamalar sorulduğunda en çok “İş/üretim faaliyetlerinde sosyal/işgücü risklerini değerlendirmek” (%81) ve “İş/üretim faaliyetlerinde çevresel riskleri değerlendirmek” (%81) uygulamalarının faal olduğu belirtilmiştir. “Tedarik zincirindeki çevresel riskleri değerlendirmek” seçeneğini işaretleyen tedarikçiler (%90), üreticilerden (%59) anlamlı olarak yüksektir (Tablo 17).

Tablo 17. Şirketlerde Uygulanan Uygulamalar (%)

İfade	Yanıt	Genel	Otomotiv (a)	Tekstil (b)	Üretici (c)	Tedarikçi (d)
İş/üretim faaliyetlerinde çevresel riskleri değerlendirmek	Evet	%81	%86	%76	%77	%90
	Hayır	%4	%0	%8	%5	%0
	Kısmen	%15	%14	%16	%17	%10
İş/üretim faaliyetlerinde sosyal/işgücü risklerini değerlendirmek	Evet	%81	%84	%78	%79	%87
	Hayır	%3	%0	%6	%4	%0
	Kısmen	%16	%16	%16	%17	%13
Tedarik zincirindeki çevresel riskleri değerlendirmek	Evet	%68	%72	%64	%59 d	%90 c
	Hayır	%4	%0	%8	%6	%0
	Kısmen	%28	%28	%28	%36 d	%10 c
Tedarik zincirindeki sosyal/işgücü risklerini değerlendirmek	Evet	%23	%20	%26	%23	%23
	Hayır	%6	%0	%12	%9	%0
	Kısmen	%71	%80 b	%62 a	%69	%77
Şirket içerisinde uyumsuzluk çözüm mekanizmasının varlığı	Evet	%18	%24	%12	%19	%17
	Hayır	%7	%0	%14	%10	%0
	Kısmen	%75	%76	%74	%71	%83
Tedarik zincirine yönelik uyumsuzluk çözüm mekanizmasının varlığı	Evet	%15	%18	%12	%16	%13
	Hayır	%6	%0	%12	%9	%0
	Kısmen	%79	%82	%76	%76	%87

“Şirketiniz tarafından insan hakları ve çevresel konularda sistemli bir şekilde veri toplama, izleme ve raporlama yapılıyor mu?” sorusunda katılımcıların %10’u “Evet” cevabını vermiştir. Sektörel veya faaliyet kolu bağlamında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır (Tablo 18).

Tablo 18. İnsan Hakları ve Çevresel Konular Hakkında Veri Toplama ve Raporlama Yapma (%)

Yanıt	Genel	Otomotiv	Tekstil	Üretici	Tedarikçi
Evet	%10	%12	%8	%11	%7
Hayır	%88	%88	%88	%86	%93
Kısmen	%2	%0	%4	%3	%0

İnsan hakları ve çevresel konularda sistemli bir şekilde veri toplama, izleme ve raporlama yapan şirketlere ayrıca bu süreçlerden hangi departmanın sorumlu olduğu sorusu da yöneltilmiştir. İlgili konularda sorumlu olduğu en sık belirtilen birim %50 ile İnsan Kaynakları Departmanı’dır (Tablo 19).

Tablo 19. İnsan Hakları ve Çevresel Konular Hakkında Veri Toplama ve Raporlama Yapma (%)

Yanıt	Genel	Otomotiv	Tekstil	Üretici	Tedarikçi
İnsan Kaynakları	%50	%33	%75	%37	%100
Yönetim	%30	%50	%0	%37	%0
Departmanların Kendi Yönetimi	%10	%16	%0	%12	%0
Departmanların Kendi Yönetimi	%10	%0	%25	%12	%0

“Tedarikçilerinizin insan hakları ve çevresel uyum konularında performansı değerlendiriliyor mu?” sorusuna katılımcıların yalnızca %2’si “Evet” cevabı vermişken %5’i “Bilmiyorum/Fikrim yok” cevabını vermiştir (Tablo 20).

Tablo 20. Tedarikçilerin İnsan Hakları ve Çevresel Uyum Konularında Performansının Değerlendirilmesi (%)

Yanıt	Genel	Otomotiv	Tekstil	Üretici	Tedarikçi
Evet	%2	%2	%2	%1	%3
Hayır	%93	%98	%88	%91	%97
Bilmiyorum/ Fikrim Yok	%5	%0	%10	%7	%0

Katılımcılar, RBH Türkiye ile alakalı bilgilendirilmiş ve daha sonra sıradaki sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Buna göre, katılımcıların %64'ü RBH'nin kurulmasını faydalı bulduğunu belirtmiştir. Tekstil sektöründe faaliyet gösteren katılımcılar (%76), otomotiv sektöründe faaliyet gösteren katılımcılara (%52) kıyasla anlamlı biçimde yüksek şekilde "Evet" cevabı vermişlerdir (Tablo 21).

Tablo 21. RBH'i Faydalı Bulma Durumu (%)

Yanıt	Genel	Otomotiv (a)	Tekstil (b)	Üretici (c)	Tedarikçi (d)
Evet	%64	%52 b	%76 a	%54 d	%87 c
Hayır	%36	%48 b	%24 a	%46 d	%13 c

Ayrıca katılımcıların %54'ü böyle bir hizmetten faydalanmak isteyeceklerini bildirmişlerdir. Benzer biçimde, tekstil sektöründe faaliyet gösteren katılımcılar (%68), otomotiv sektöründe faaliyet gösteren katılımcılara (%40) kıyasla anlamlı biçimde yüksek şekilde "Evet" cevabı vermişlerdir (Tablo 22).

Tablo 22. RBH'den Faydalanmayı İsteme Durumu (%)

Yanıt	Genel	Otomotiv (a)	Tekstil (b)	Üretici (c)	Tedarikçi (d)
Evet	%54	%40 b	%68 a	%47 d	%70 c
Hayır	%46	%60 b	%32 a	%53 d	%30 c

Katılımcılar RBH'den en sık "Seminer" (%62), "Bilgi ve Belge Sağlama" (%60) ve "Yüz Yüze Danışma" (%30) hizmeti beklemektedir. Tedarikçilerin "Yardım Hattı" seçeneğini yanıtlama oranı üreticilere kıyasla anlamlı biçimde yüksektir (Tablo 23).

Tablo 23. RBH Beklentiler (%)

Yanıt	Genel	Otomotiv (a)	Tekstil (b)	Üretici (c)	Tedarikçi (d)
Seminerler	%62	%64	%60	%60	%67
Bilgi ve Belge Sağlanması	%60	%58	%62	%57	%67
Yüz Yüze Danışma	%30	%22	%38	%29	%33
Eğitim	%27	%32	%22	%29	%23
Yardım Hattı	%23	%18	%28	%17 d	%37 c
Çalıştaylar	%10	%6	%14	%10	%10
Diğer (Lütfen Belirtiniz...)	%2	%4	%0	%3	%0

Katılımcılara, destek merkezinin kapsamı gereken eğitim başlıkları ile alakalı 20 maddelik bir ifade setindeki ifadelerden her birinin ne kadar önceliklendirilmesi gerektiği sorulmuştur. Katılımcılardan her bir ifadeyi 1-5 arası ölçekte (1- Kesinlikle önceliklendirilmeli, 2- Kesinlikle önceliklendirilmemeli) değerlendirmesi istenmiştir. Tablo 24'te gösterildiği üzere, katılımcılar tarafından önceliklendirilmesi gereken ilk üç alan şöyledir; "Cinsiyet eşitliği ve eşit işe eşit ücretlendirme politikaları" (3.8/5), "Engelli İstihdamı ve Kapsayıcılık" (3.7/5) ve "İş Yerinde Şiddet ve Tacize Karşı Önlemler" (3.6/5).

Tablo 24. RBH Eğitim Konularının Önceliklendirilmesi (%)

Yanıt	Genel (5 üzerinden)	Otomotiv (a) (5 üzerinden)	Tekstil (b) (5 üzerinden)	Üretici (c) (5 üzerinden)	Tedarikçi (d) (5 üzerinden)
Cinsiyet eşitliği ve eşit işe eşit ücretlendirme politikaları	3,8	3,8	3,7	3,8	3,7
Engelli istihdamı ve kapsayıcılığı	3,7	3,8 b	3,6 a	3,7	3,6
İş yerinde şiddet ve tacize karşı önlemler	3,6	3,7	3,6	3,6 d	3,8 c
İşle ilgili diğer haklar (çocuk işçi, zorla çalıştırma, gizlilik, vb.)	3,5	3,5	3,4	3,5	3,3
Sürdürülebilirlik	3,5	3,5	3,5	3,5	3,7 c
Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları	3,4	3,3	3,4	3,4 d	3,4
Çalışan hakları	3,3	3,4	3,2	3,3	3,3
Yasal bilgilendirme	3,3	3,2	3,4	3,2 d	3,6 c
İş etiği	3,3	3,4	3,2	3,3	3,3
Döngüsel ekonomi	3,3	3,3	3,3	3,3	3,2
Sorumlu tedarik zinciri yönergeleri	3,3	3,3	3,3	3,2	3,3
Hammaddelerin ve yardımcı malzemelerin kaynak ülkeleri	3,3	3,3	3,4	3,3	3,4

İş Uygulamaları	3,3	3,2	3,4	3,3	3,3
Sosyal/Çalışma Standartları	3,3	3,2	3,3	3,3	3,2
Risk Analizi Önceliklendirmesi	3,2	3,1 b	3,4 a	3,1 d	3,5 c
Tedarikçi Denetim Sistemi Kurulması	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2
Model Sözleşme Maddeleri (Sorumlu Satın Alma Uygulamaları)	3,2	3,3	3,2	3,2	3,3
Şikayet Mekanizması Kurulması	3,1	3,1	3,1	3,0 d	3,3 c
Şirket İçi Politika Geliştirme	3,1	3,1	3,1	3,1	3,2
Çevresel Uygunluk	3,1	3,1	3,2	3,1	3,1

4.3 Nitel Bulgular

4.3.1 Mevcut Farkındalık Durumu ve İş Birlikleri

Katılımcılara gerek Alman Tedarik Zinciri Yasası gerekse CSDDD hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları sorulduğunda tüm katılımcıların her ikisinden de haberdar oldukları ve genel anlamda konuya hâkim oldukları görülmüştür.

STK'larda çalışan katılımcılar görev aldıkları kurumlarda uluslararası ve AB düzenlemelerini, Alman Tedarik Yasası da dahil olmak üzere çeşitli iletişim araçları vasıtasıyla yakından takip etmektedirler. Bilgilere özellikle iş birliği yaptıkları ve de üye oldukları uluslararası meslek kuruluşları vasıtasıyla daha hızlı ulaşmaktadırlar. Şirketler ise uluslararası markaların belirlediği teknik uygunluk kriterlerine göre gerekli düzenlemeleri yapmaktadırlar. Tekstil sektörü AB'de federasyon yapısındaki Avrupa Hazır Giyim ve Konfeksiyon Federasyonu (EURATEX) üzerinden güncel bilgilere ulaşabilmektedir.

Katılımcılara göre otomotiv ve tekstil sektöründeki büyük şirketler de genel anlamda bu konularla ilgili bilgi sahibidir. Ancak, orta ve küçük ölçeklere inildiğinde farkındalığın önemli oranda azaldığı Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)'in bu düzenlemeler hakkında bilgilerinin oldukça sınırlı olduğu katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Aynı zamanda yerel ölçekte ve pazarı AB dışındaki şirketlerde farkındalığın daha da düşük olduğu belirtilmiştir.

“

Bu anlamda ihracat yapmayı hedefleyen özellikle KOBİ'lerimiz açısından bir farkındalık oluşturulması amacıyla da bir çalışma yapılması gerekiyor gerçekten. Çünkü ihracat yapan firmalarımızın bir şekilde karşısındaki partnerlerden dolayı bu tarz düzenlemelerden haberleri var ve buna yönelik de aksiyon alıyorlar diye düşünüyoruz.” **Bakanlık Temsilcisi**

“Açıkçası büyük firmalar bunun farkındalar. Yaklaşık olarak yüz markanın yirmisinin bunun farkında olduğunu söyleyebiliriz, diğerleri de yavaş yavaş öğreniyor olacak. Sonuçta burada bir aysa var. Artuk gönüllü değil zorunluluk var ve bunu öğrenip önümüzdeki dönem bununla ilgili adım atmaları gerekiyor.” **STK Temsilcisi**

Katılımcılar Alman Tedarik Zinciri Yasası hakkında bilgi sahibi olmakta birlikte yasanın önümüzdeki iki yıllık bir sürede son olarak yürürlüğe giren AB Direktifi'ne göre revize edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Uygulama için gerekli teknik detayların/rehberlerin AB tarafından yayınlanmasının ve bilgi akışının sağlanmasının gerekliliğinin altı çizilmiştir.

“

“Almanya'nın en azından HREED kapsamında net bir çerçeveyi çizmiş olması önemli. Avrupa Birliği'nde de çerçevenin direktif bazında çizilmiş olması önemli. Tabii ki ticari partnerimiz sadece Almanya değil, Avrupa Birliği'nin geneline ihracat yapılıyor. Bu şirketler açısından aslında en çok dikkate alınması gereken faktörlerden biri olarak belirtilebilir.” **Bakanlık Temsilcisi**

Yapılan görüşmelerde katılımcılar kurumlarının görev tanımları kapsamında insan hakları ve çevre kapsamında çalışmalar yürüttüklerini ve şirketlerin de özellikle STK'lar ile projeler geliştirdiğini ve sürdürülebilirlik çalışmalarına katkı sağladıklarını dile getirmiştir. İnsan hakları konusunda ise sendikalar ile şirketlerin iş birlikleri görülmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi uluslararası kuruluşların desteklediği projelerde katılımcıların çalıştıkları kurumların projeler yürüttüğü gözlenmiştir. Aynı zamanda İHKİB tarafından Çalışma Bakanlığı ile iş birliği yapılarak İşçi Hakları Kitapçıkları/ ILO, Sosyal Uygunluk Kılavuzu/ILO ve OECD Durum Tespiti Türkçe Rehberi gibi destekleyici dokümantasyon çalışmaları bulunmaktadır. Aynı zamanda sektöre yönelik çalışmaları bulunan OSD ve İHKİB gibi yapıların daha detaylı bilgi sahibi oldukları ve bu konularda çalışmalarının ve projelerinin olduğu her iki düzenlemenin ulusal ölçekte uygulamaları için hazırlık yaptıkları görülmektedir.

Katılımcıların kurumları tarafından yürütülen projeler aşağıda sunulmuştur:

- İHKİB tarafından UNDP iş birliğinde Direktifte yer alan iş güvenliliğine uymama yasağı kapsamında deprem ve mülteci konularındaki projeler
- OSD tarafından Türk Otomotiv Sanayinin AB Yeşil Mutabakat Hedeflerine Ulaşması Projesi
- MUDEM tarafından yürütülen Türkiye'de Suriyeli Hazır Giyim İşçilerinin Güçlendirilmesi-İşçi Destek Merkezi ve Göçmen İşçilerin Çalışma Şartlarını İyileştirme Projesi
- Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS)'nin Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) III desteği ile yürüttüğü kadınlara yönelik ve tedarik zinciri bilinçli eğitim programı
- Temiz Giysi Derneği tarafından hazırlanan tekstil sektöründe kayıt dışı istihdam, Türkiye tekstil endüstrisi profili ve yaşam ücreti ve markaların potasyum permanganat kullanımı ve çevreye etkileri başlıklı raporları
- UNDP, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ve Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı iş birliği ve AB finansmanı ile yürütülen İmalat Sanayinde Kadınların Güçlenmesine Yönelik Model Geliştirilmesi Projesi
- Uluslararası Tekstil Firmasının Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) sosyal girişim programı ile birlikte Eşitliğe Değer ve tedarik zincirindeki çalışma kültüründe toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin sürdürülebilir ve kalıcı bir değişim yaratmak amacıyla başlattığı Kartopu Programı

- ILO tarafından yürütülen mülteciler ve ev sahibi topluluklara destek, toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk işçiliği ile mücadele programları ile uluslararası çalışma standartlarına uyulması yoluyla Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliğinin geliştirilmesi ve çalışma yaşamında temel ilkeler ve haklar ile sosyal taraflar ve sivil toplum kuruluşlarının çalışma yaşamında temel ilkeler ve haklar konusunda kapasitelerinin güçlendirilmesi projeleri

4.3.2 Otomotiv ve Tekstil Sektörlerinde İnsan Hakları ve Çevresel Durum Tespiti Hakkında Mevcut Durumun Değerlendirilmesi

Katılımcılara insan hakları ve çevresel durum tespiti konusunda risk yönetimi süreçlerine ilişkin yöneltilen sorularda büyük şirketlerin bu kapsamda çalışmalarının sınırlı sayıda olduğu; tedarik zincirinde daha alt kademeler inildiğinde ve özellikle KOBİ’lerde böyle bir çalışmanın mevcut olmadığını ifade etmişlerdir. Şirketlerin bu konuda karşılaştıkları en büyük zorluk bu sürecin hayata geçirilmesinde, AB Direktifi’nin uygulama detaylarını henüz yayınlamamış olması nedeniyle doğru bilgiye ulaşmada yaşanan zorluktur. Aynı zamanda bu bilgilere hangi mekanizmalar ile ulaşabilecekleri konusunda da yeterli teknik kapasite mevcut değildir.

Katılımcılar tarafından HREDD kapsamında belirlenen yükümlülüklerin yerine getirilmesinde ulusal mevzuat ve AB uyum düzenlemelerinde bir eksiklik ve acil bir düzenleme ihtiyacının olmadığı ancak tedarik zincirinde CSDDD ve revize edilecek olan Alman Tedarik Zinciri Yasası’na bağlı olarak uluslararası büyük şirket ve markaların taleplerini karşılamak için gerekli uygulamaları yerine getirme noktasında teknik desteğe ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Örneğin çevre konusunda denetimlerin daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği ya da insan hakları konusunda iş güvenliği yükümlülüklerine uyulmaması gibi.

Alman Tedarik Zinciri Yasası ve diğer Avrupa ülkelerinde gözlemlenen diğer uygulamalar dikkate alındığında Türkiye’de otomotiv ve tekstil sektöründeki şirketlerin insan hakları ve çevresel durum tespiti çalışmalarına ilişkin yaptıkları çalışmalarda çevre konusundaki çalışmaların uluslararası markaların bu kapsamdaki teknik düzenlemelerdeki beklentilerinin daha fazla olmasından dolayı daha ileri düzeyde olduğu dile getirilmiştir. Örneğin çevre kirliliğine neden olmamak/arıtma sistemlerinin mevcut olması ve de ulusal mevzuat gerekliliklerini yerine getirmeleri gibi. Öte taraftan, insan hakları boyutunda şirketlerin çevre konusuna kıyasla daha fazla gelişim ihtiyacı olduğu dile getirilmiştir. İnsan hakları boyutunda şirketlerde ağırlıklı olarak iş sağlığı ve güvenliği kapsamında düzenlemelerin bulunduğu; son yıllarda küresel ölçekte sürdürülebilirlik uygulamalarının artması ile birlikte Türkiye’deki şirketlerin de sürdürülebilirlik raporlaması çalışmaları ile birlikte insan hakları kapsamında ayrımcılık, zorla çalıştırma ve sendikal özgürlüğe uymama gibi konularda da daha fazla çalışma yaptıkları ve çabalarını artırdıkları belirtilmiştir.

“Firmalar ellerinden geleni yapıyorlar gibi gözüküyor ama çevre mi işte insan hakları mı dersek biraz daha çevrenin ve çevreye uyumun biraz daha firmalar arasından ön planda olduğunu görüyoruz.”

Bakanlık Temsilcisi

Büyük şirketlerde çevresel yetki alanlarının belirlendiği ve bu çalışmaların geçen yıllarda daha çok İş Sağlığı ve Güvenliği bölümlerinde yürütüldüğü ancak özellikle sürdürülebilirlik çalışmalarındaki farkındalığı artması ile birlikte Sürdürülebilirlik Birimleri’nin oluşturulduğu dile getirilmiştir. İnsan hakları konusunda ise çoğunlukla İnsan Kaynakları Bölümleri çalışmaktadır.

Katılımcılara göre şirketler, risk analizi çalışmasını iş sağlığı ve güvenliği olarak algılamakta ve standart uygulamaları yapmaktadırlar. İnsan hakları kapsamında zorunlu olmadığı için bir çalışma bulunmadığı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Özellikle KOBİ’lerin aile şirketi yapısında olması nedeniyle düzenli risk analizlerinin mevcut olmadığı ifade edilmiştir. Büyük şirketlerin (otomotiv ve tekstil) sosyal uygunluk denetimleri ve de raporlama konusundaki çalışmalarının mevcut olması dikkate alındığında risk çalışmalarını da hızlı bir şekilde yapabilecekleri görülmektedir.

Şirketler çevresel durumlarını ortaya koyan verileri sistematik olarak toplamakta ve bu verileri gerek denetim gerekse raporlama faaliyetlerinde kullanmaktadırlar. İnsan hakları kapsamında, iş güvenliğine ilişkin bilgiler toplanmakla birlikte sosyal uygunluk denetimleri için son yıllarda ayrımcılık ve zorla çalıştırma gibi ihlal konularında da veriler toplanmaya başlandığı dile getirilmiştir. Ancak bu konudaki performans büyük şirketlerden KOBİ’lere inildiğinde

düşmektedir. Katılımcılar tarafından çevre konusunda teknik kapasitenin giderek güçlendiği ancak özellikle insan hakları konusunda ihlallere yönelik önleyici tedbirlerde yetersiz kalılabileceği dile getirilmiştir. Bu sebeple de özellikle bu konuda teknik desteğe daha fazla ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak şirketlerin çoğunluğunda çevresel yükümlülüklerin yerine getirilmesi için yapı olmakla birlikte son yıllarda sürdürülebilirlik çalışmalarının da dahil edildiği daha geniş yapılanmalar görülmektedir.

Şirketlerin özellikle sürdürülebilirlik çalışmaları için veri toplama çalışmalarını daha geliştirdikleri ve sistematik hale getirdikleri görülmekle birlikte sürdürülebilirlik kapsamında insan hakları konusunda GRI formatında veri topladıkları belirtilmiştir.

"Ekoloji ile ilgili bazı toplantılarda bunu gördüğümü söyledim ama neredeyse hiçbir şirkette insan hakları konusunda bir raporlama görmedim. Özellikle mülteciler ve göçmenler ile ilgili çok istisnai olarak bazı tekstil firmalarında var ancak genel olarak insan hakları gündemi diye bir gündem yok." **Serbest Danışman**

Katılımcılara göre, özellikle tekstil sektöründe şeffaflık konusunda önemli adımlar atılmış olsa da şirketlerin tedarik zinciri şeffaflığı konusunda hangi adımları attıkları sorulduğunda bu konuda çok fazla bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Uluslararası markaların bu kapsamda şu ana kadar nasıl bir uygulama bekledikleri tam olarak netleşmediğinden daha çok tekstil sektöründe belirsizlikten kaynaklanan bir endişe bulunmaktadır. AB'nin bu konuda uygulamaya yönelik rehberler yayınlaması ile uluslararası marka ve şirketlerin içsel uygulama/denetim mekanizmalarını kurmalarını takiben bu konuda şirketler de daha hızlı adım atabileceklerdir. Denetim mekanizmalarına ilişkin örneğin risk odaklı kontrol mekanizması ya da sözleşme bazlı kontrol mekanizmaları hakkında katılımcılar bilgi sahibi değildir. Katılımcılar tarafından tedarik zincirinde şeffaflık mekanizmalarının kurulması çalışmalarının Türk şirketlerde en zorlayıcı konu olacağı ifade edilmiştir. Bunun başlıca nedeni ticari kaygı olarak belirtilebilir. Aynı zamanda uygulamadaki belirsizlikler de bir diğer önemli konu olarak görülmektedir.

"Tekstil sektöründe şeffaflıkta geçmişe göre bayağı bir yol kat edildi. Yani en azından ikinci partiye markaya ya da müşterisine olabildiğince açık olduklarını düşünüyorum. Yani eskiden bir şeyi bir evrakı ya da bir soruyu sorduğunda söyleyemeyiz ya da gösteremeyiz cevabı alırdım. Çok uzun yıllardır almıyorum." **Serbest Danışman**

"Şeffaflık ve raporlama çok büyük sıkıntı olacak. Destek Merkezin inaniyorum ki KOBİ boyutundaki işletmelere bu konuda da çok yardım etmeli." **Serbest Danışman**

Katılımcılara insan hakları ve çevresel şikâyet mekanizmalarının durumu sorulduğunda ise büyük şirketlerde mevcut bir yapının olduğu ancak uygulanmasının sağlanmadığı ve yetersiz olduğu çalışmaların sadece kâğıt üzerinde kaldığı belirtilmiştir. Markalar ile çalışan büyük ölçekli şirketlerde bile şikâyet mekanizmasının aktif olarak kullanılmadığı sadece şirket içinde bilgilendirme afişlerinin mevcut olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle özellikle mavi yakalılarının hakları konusunda farkındalığın artırılması ve güven ortamının sağlanmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Sendikaların da bu mekanizmalarının AB Direktifi kapsamında başarılı bir şekilde ilerlemesi için farkındalıklarının yüksek olduğu ve bu süreçte önemli bir paydaş olacakları görülmektedir. Bu mekanizmalar genelde şirketlerde İnsan Kaynakları Bölümleri tarafından yürütülmekle birlikte son yıllarda Sürdürülebilirlik Bölümleri de görev yapmaktadır.

Sendika temsilcileri ile yapılan görüşmelerde insan hakları ve çevre yükümlülüklerinden en çok şirketlerin sendikal hakların uygulanmasında güçlükler yaşamalarını bekledikleri görülmüştür. Örgütlenme özgürlüğü, özgür toplu iş sözleşmesi ve grev haklarının bir bütün olarak görüldüğü sendikal haklarda ihlallerin önlenmesi için sendikalar katkı sağlamaya hazır olduklarını belirtmişlerdir.

“İnsan hakları alanında en büyük sorunu sendikal haklar alanında görüyoruz. Bize gelen şikayetlerin çoğunluğu da sendikal hakların ihlali alakalı oluyor. Bu alanda mevzuat anlamında herhangi bir sıkıntımız yok, uygulamadan kaynaklı sıkıntılar var.” Bakanlık Temsilcisi

Tekstil sektöründe özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ayrımcılık-kadın istihdamında zorluklar olabileceği belirtilmiştir. Bunun da insan hakları ihlalleri kapsamında dikkat edilmesi gereken bir konu olduğu görülmektedir. Hazır giyim sektöründe sosyal uygunluk sertifikasyonlarının bulunmasının ve tedarik zincirinin aynı ulusal sınırlar içerisinde birbirini tamamlıyor olmasının şirketler ya da markalar tarafından belirlenecek gerekliliklerin yerine getirilmesinde bir avantaj olacağı ifade edilmiştir.

“Tekstil için çok sürpriz olmayacak yani tekstil markaları için konuşuyorum. Bugüne kadar ülkelerinde bir yasal zorunluluk olmaksızın kendi gönüllükleriyle ya da üye oldukları Fair Labor Association, Fair Wage Foundation gibi sivil toplum kuruluşlarına üyelikleri sebebiyle girdikleri taahhütlerle, çoğu ihracatçı tekstil markası Türkiye’de zaten sosyal uygunluk denetimleri altında bulunmaktadır.”
İnsan Hakları ve Çevresel Uyum Danışmanı

4.3.3 İnsan Hakları ve Çevresel Durum Tespitinin Olası Etkileri

Tüm katılımcılar Türk şirketlerinin Alman Tedarik Zinciri Yasası ve AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Durum Tespiti Direktifi uygulamalarından etkileneceğini ve tedarik zincirinde bunları uygulamanın en önemli konu olduğunu belirtmişlerdir. Her iki sektörde de olumsuz etkinin özellikle şirketler ve de markalar tarafından talep edilecek çalışmalarda tedarik zincirlerinde mevcut durumun ve gerekliliklerin net bir şekilde bilinmemesinden kaynaklanacağı ve buna bağlı olarak da gerekli teknik altyapının oluşturulmasında yaşanabilecek gecikmeler olduğu dile getirilmiştir.

Etkinin hem olumlu hem de olumsuz yönde olacağı vurgulanırken uygulamadaki performansın yüksek olması halinde rekabet gücünün özellikle Çin ve Bangladeş gibi ülkelere karşı tekstil sektöründe artacağı yönünde görüş bildirilmiştir. Otomotiv sektörü özelinde ise insan hakları ve çevresel durum tespiti konularında daha önceden çeşitli programların ve çalışmaların mevcut olması ve gerekli altyapıların daha önceden şirketler tarafından kurulması nedeniyle uygulama çalışmalarında sektör avantajlı bir durumda oldukları dile getirilmiştir.

4.3.4 Otomotiv ve Tekstil Sektörlerinde Durum Tespiti Kapsamında Riskler ve İhtiyaçlar

Her iki sektör katılımcıları da AB Direktifi’nin tedarik zincirinde uygulanması konusunda daha detaylı rehberlere ya da dokümanlara ihtiyaç duyduklarını o nedenle hızlı bir bilgi akışının sağlanamamasından kaynaklanan gecikmelerin rekabet güçlerini düşürmesini bir risk olarak görmekteyler. O nedenle uygulamaya yönelik bilgi ve belgelerin Türk şirketlere hızla aktaracak bir mekanizmaya ihtiyaç duyulacağı görülmektedir.

Otomotiv sektöründe yer alan alt tedarikçilerin teknik kapasitelerinin tekstile nazaran daha gelişmiş olması nedeniyle şeffaflık ve iklim değişikliği gibi başlıkların uygulanması noktasında daha az sorunla karşılaşılacağı düşünülmekte ve bu bir avantaj olarak görülmektedir. Öte taraftan, tekstil sektöründe tedarik zincirinin daha karmaşık bir yapıya sahip olması nedeniyle insan hakları ve çevresel ihlallerin ortadan kaldırılması noktasında daha fazla zaman harcanması gerekliliği bir risk olarak görülmektedir. Bu kapsamda sektörlere kapasite geliştirme araçları ile destek olunması gerekecektir.

Katıldığımız uluslararası toplantılarda da gördüğümüz üzere sadece Türkiye için değil, küresel olarak baktığımızda sektördeki en büyük risk tekstil ve hazır giyim tedarik zincirinin çok komplike ve uzun olması”
Tekstil Sendikası Temsilcisi

Uluslararası markaların geliştirecekleri izleme ve denetim mekanizmalarında küresel ölçekte adil davranmamaları Çin gibi ülkelere istisnai bir durum yaratmaları halinde bu sürecin nasıl yönetileceği de bir risk olarak belirtilmiştir.

Katılımcılar her iki düzenlemenin uygulanmasında büyük şirketlerden ziyade KOBİ'lerin olumsuz etkileneceklerini ve risk altında olduklarını aynı zamanda da bilgiye ulaşmada zorluklar yaşayacaklarını belirtmişlerdir. Bunun başlıca nedeni ise kurumsal bir yapıda olmamaları, aile şirketi yapılarının olması ve mali yükten dolayı teknik personel istihdam edememeleridir.

 "Bu konular çok fazla kaynaktan akan bilgileri içeren komplike ve maliyetli konular olduğundan özellikle küçük işletmelerin bu konuda zorlanacağını düşünüyoruz. Sektörün durumunu da düşündüğümüzde, bunun için bir tekstil mühendisi, belki bir çevre mühendisi istihdam etme imkanı olmayan ve büyük çoğunluğu orta ölçeğin altında olan üreticiler olduğunu dikkate aldığımızda bilgi konusunda zorlanma olacağından eminiz." **Tekstil Sendikası Temsilcisi**

AB Direktifi'nin gereklilikleri ile birlikte şirketlerin özellikle denetim ve raporlama çalışmaları için işgücü yaratmalarının ek bir maliyet getirecek olması bir diğer risk olarak belirtilmiştir. Katılımcılar özellikle pek çok içeriği bir arada bulunduran internet sitelerinden oluşan çeşitli rehberlerin yer aldığı ortak portalların kurulması gibi mekanizmalar ile şirketlerin teknik yükünün hafifletilmesinin faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Tekstil sektörü için mültecilerin ülkemizde kayıt dışı istihdamı bir risk olarak görülse de son dönemde yapılan bazı ulusal düzenlemeler ile bu riskin etkisinin daha da azaldığını katılımcılar ifade etmişlerdir. Aynı zamanda özellikle fason iş birliğinin sorumlu tedarik zincirinin sağlanmasında bir risk olduğu belirtilmiştir.

 "Her sektörde ve özellikle tekstil sektöründe göçle gelen bir kayıt dışı istihdam konusu var. En büyük risklerden bir tanesi bu". **Bakanlık Temsilcisi**

Bilindiği üzere AB çevre ve iklim değişikliği konularında oldukça detaylı ve uygulamaya yönelik düzenlemeyi hayata geçirmeye devam edecektir. Önümüzdeki dönemde katılımcılar Türkiye'nin AB mevzuat uyum çalışmalarında yaşanabilecek gecikmeleri, tedarik zincirinde şirketlerin ya da markaların bu kapsamda talepte bulunabilmesi ihtimalini göz önünde bulundurarak bir risk olarak tanımlamışlardır. O nedenle kamu sektöründe ilgili Bakanlıklar ile güçlü bir diyalogun olmasının bu riski azaltacağı ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, iklim değişikliği kapsamında şirketlerin başta karbon ayak izi raporlaması olmak üzere bir dizi çalışmalara başladığı ifade edilmiştir. Şirketler için en büyük sorun iklim değişikliği ile mücadele çalışmalarında maliyetlerin karşılanmasındaki zorluklar olarak ifade edilmiştir. Ancak finansmana erişimde Türkiye'nin diğer ülkelere göre daha avantajlı bir konumda olduğu belirtilmiştir.

 "Özellikle otomotiv gibi sektörlerde çok fazla komponent ve her bir komponent için çok fazla tedarikçi olduğundan toplam karbon emisyonunu hesaplamak oldukça zorlanılacak bir konu. Tabii ki sınırdaki karbon düzenlemesi gibi yeni yasal zorunlulukların getireceği ek maliyetler de sektörü zorlayacaktır." **Sendika Temsilcisi**

İklim değişikliği ile mücadele çalışmalarında özellikle enerji verimliliği çalışmalarının uzun bir süre önceden başlatılması ve uygulanmasının şirketlere avantaj sağlayacağı ifade edilmiştir.

AB Direktifi ile birlikte şirketlerin Paris İklim Anlaşması'na uygun olarak küresel ısınmayı sınırlama ve sürdürülebilir bir ekonomiye geçiş ile uyumlu olmayı amaçlayan, iklim değişikliğinin azaltılması için bir geçiş planını benimsemesi ve uygulamaya koyması yükümlülüğü bulunmakta olup katılımcılara bu kapsamda sorular yöneltilmiştir. AB Paris İklim Anlaşması kapsamında yapılması gereken ilave çalışmalara ilişkin katılımcıların genel bilgilere sahip oldukları ve karbon ayak izi çalışmalarında farkındalığın yüksek olduğu görülmüştür. Ancak azaltım planlarının hazırlanması, adaptasyon ve karbon-nötr gibi çalışmaların gerçekleştirilmesinde teknik destek ve danışmanlık kalitesinin yetersizliği bir risk olarak görülmektedir.

Otomotiv sektörünün tedarik zincirinde çelik gibi hammaddeden kaynaklanan enerji yoğun sektörler olması sebebiyle iklim değişikliği ile mücadelede riskle karşılaşabileceği ifade edilmiştir. Aynı zamanda boyahanelerin de karbon yoğun işletmeler olması ve buralarda azaltım çalışmaları için daha çok çaba gerekebilecektir bu da sektör için iklim değişikliği uygulamalarının ilave bir maliyet getirmesi açısından bir risk teşkil etmektedir.

Son yıllarda büyük bir otomotiv şirketinin çeşitli araçlara kusurlu cihaz takarak emisyon seviyesini normalden az gösteren bir yazılım kullanarak hile yaptığını kabul etmesi örneği dikkate alındığında ve son dönemde yürürlüğe giren AB Direktifi'nin en önemli amaçlarından bir tanesi olan yeşil aklama/green washing ile mücadele edilmesinden hareketle başta otomotiv sektörü olmak üzere raporlamada şeffaflığın önemi vurgulanmıştır. Bu anlamda, otomotiv sektöründe sorumlu tedarik zincirinin teşkil edilmesinde şeffaflık mekanizmasının güçlü teşkil edilememesi bir risk olarak görülmüştür.

4.3.5 Sorumlu İşletmeler Destek Merkezi Türkiye Paydaş Beklentileri ve Sektörel İhtiyaçlar

Katılımcılara moderatör tarafından RBH faaliyetleri hakkında detaylı bilgi sunulmuş ve Merkez'in olası desteklerini önceliklendirmeleri talep edilmiştir. Öncelikle çalışmalara eğitim faaliyetlerinden başlanması gerektiği dile getirilerek kapsamının da insan haklarındaki yükümlülükler olması gerektiği ifade edilmiştir. Özellikle cinsiyet temelli ayrımcılık ve sendikal özgürlüğe uymama yasağı konularında farkındalığı artıracak eğitim programlarının geliştirilmesinin gerektiği ifade edilmiştir.

Eğitim çalışmalarının yanı sıra bilgi ve belgelendirme hizmetlerinin de çok önemli olduğu vurgulanarak birçok kuruluştan bilgi akışının izlenmesinin şirketler için güçlük yarattığı böyle bir merkez tarafından güvenilir bilginin sağlanmasının çok önemli olacağı vurgulanmıştır. Dokümantasyon kapsamında en iyi uygulamaların yer alması gerektiği de belirtilmiştir.

Türkiye'de özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde teknik kapasite olarak danışmanlık gibi hizmetlerin kalitesinin değişkenlik göstermesi nedeniyle şirketlerin bu konudaki zorluklarının giderilmesinde Merkez'in desteğinin gerekli olabileceği ifade edilmiştir. Aynı zamanda kurulacak danışma hattının büyük şehirler dışındaki işletmeler için çok faydalı olacağı belirtilmiştir.

Merkez'in karşılaşacağı zorluğun ise finansal sürdürülebilirliğinin sağlanmasında yaşanabileceği o nedenle güçlü bir paydaş iş birliğinin önemli olacağı ve danışmanlık hizmetleri ile bu zorluğun en aza indirilebileceği ifade edilmiştir. İstihdam edilecek personelin çevre yönetimi, hukuk ve uluslararası ilişkiler konularında deneyimli olması gerektiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Destek Merkezi'nin katılımcı bir yaklaşımla başta sendikalar ile yakın iş birliği halinde olması gerektiği dile getirilirken tüm katılımcılar kurumlarının da destek vermeye hazır olduklarını belirtmişlerdir. Destek Merkezi'nde bir Danışma Kurulu teşkil edilmesi halinde yer alabileceklerini belirtmişlerdir.

"Tedarik zincirleri yarasını, onun maddelerini bilmeyen, reddeden, eleştiren bir şirket yönetiminden ziyade konuya odaklanmış konuyu bilen bir destek merkezinin aracılığıyla bu işleri çözmeyi daha kolay olacağını düşünüyoruz." **Sendika Temsilcisi**

Tekstil sektöründe Destek Merkezi'nin; Giyim Sanayicileri Derneği (GSD), TİM, İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri (İTKİB) ve İHKİB ile iş birliğinin sağlanmasının faydalı olacağı belirtilmiştir.

5.SONUÇ

Araştırma ile Türkiye’de insan hakları ve çevresel durum tespiti (HREDD) konusunda farkındalık seviyesinin özellikle KOBİ’lerde düşük olduğu tespit edilmiştir. Büyük ölçekli firmalar bu konuda daha bilinçli olmakla birlikte, uygulamada çeşitli zorluklar yaşanmaktadır.

Avrupa Birliği’nin (AB) tedarik zincirlerine yönelik yasal düzenlemeleri, HREDD politikaları ve AB üyesi ülkelerde uygulanması zorunlu hale gelen yasal düzenlemeler, Türk ihracatçı firmalarının iş yapış biçimlerini değiştirme potansiyeline sahiptir. AB’de yürürlüğe giren bu düzenlemeler, tedarik zincirindeki tüm aktörlerin insan hakları ihlallerine ve çevresel zararlara karşı sorumluluk almasını gerektirmektedir. AB üyesi olmamasına karşın AB üyesi ülkeler ile devam eden ihracatı dolayısıyla Türkiye’deki firmalar da bu düzenlemelerden etkilenmektedir. Türkiye’de ise bu alanda mevzuata uyum süreci henüz tamamlanmamıştır. Ancak bu kapsamdaki uygulamalara temel teşkil edecek sürdürülebilirlik raporlamasında zorunlu uygulamalar hayata geçirilmiş olup çalışmalar halen devam etmektedir. Şirketlerin uygulama çalışmaları yapmaları için zorunlu ulusal bir düzenlemenin yapılması gerektiği tespit edilmiştir. Cezai hükümleri içeren bir hukuksal düzenleme olmaması halinde uygulamanın zor olacağı görülmektedir.

Otomotiv ve tekstil sektörlerindeki firmaların tedarik zincirlerinde HREDD uygulamaları açısından çeşitli riskler bulunduğu tespit edilmiştir. Özellikle ikinci ve üçüncü kademe tedarikçilerin insan hakları ve çevresel uygunluk konularında denetlenmesi ve bu süreçlerin daha şeffaf hale getirilmesi gerekmektedir. Büyük firmalar arasında sürdürülebilirlik politikalarının ve raporlama süreçlerinin yaygınlaştığı görülmekle birlikte, küçük ve orta ölçekli işletmelerin bu alanda teknik bilgi ve kaynak eksikliği yaşadığı belirlenmiştir.

Raporun sonuçları, Türkiye’deki otomotiv ve tekstil sektörlerindeki firmaların insan hakları ve çevresel durum tespiti konusunda ciddi bir ihtiyaç içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle AB ve Almanya’nın getirdiği yasal düzenlemelerin, ihracat yapan firmaları doğrudan etkileyeceği ve bu firmaların yeni standartlara uyum sağlaması gerektiği vurgulanmıştır. Firmaların büyük kısmı, HREDD ile ilgili bilgi sahibi olmadığını veya bu alanda aktif bir uygulama gerçekleştirmediğini belirtmiştir. Bu durum, Türk firmalarının küresel ticaret süreçlerinde sürdürülebilirlik ve insan hakları konularına daha fazla odaklanması gerektiğini göstermektedir.

İlgili düzenlemeler şirketlere hem olumlu hem de olumsuz yönde etki etme potansiyeline sahiptir. Şirketlerin uygulamadaki performansının yüksek olması halinde rekabet gücünün özellikle Çin ve Bangladeş gibi ülkelere karşı tekstil sektöründe artacağı düşünülmektedir. Öte taraftan, şirketler için en büyük sorunların başında finansman sıkıntısı gelmektedir. Otomotiv sektörünün tedarik zincirinde çelik gibi hammaddeden kaynaklanan enerji yoğun sektörler bulunması; tekstil sektöründe ise boyahanelerin karbon yoğun işletmeler olması nedeniyle buralardaki azaltım çalışmalarının da ilave bir maliyet getirmesi açısından bir risk teşkil etmesi söz konusudur.

Otomotiv sektöründe farkındalık ve hazırlık çalışmaları tekstil sektörüne göre daha ileri düzeydedir. Otomotiv sektörü özelinde, insan hakları ve çevresel durum tespiti konularında daha önceden çeşitli programların ve çalışmaların mevcut olması ve gerekli altyapıların daha önceden şirketler tarafından kurulması nedeniyle uygulama çalışmalarında bu sektör daha avantajlı durumdadır. Bu durum tedarik yapısında da kendisini göstermektedir. Otomotiv sektöründe yer alan alt tedarikçilerin teknik kapasitelerinin tekstile nazaran daha gelişmiş olması nedeniyle uygulama noktasında daha az sorunla karşılaşılacağı ön görülmektedir. Öte taraftan, tekstil sektöründe tedarik zincirinin daha karmaşık bir yapıya sahip olması nedeniyle insan hakları ve çevresel ihlallerin ortadan kaldırılması noktasında daha fazla zaman ve kaynak ayrılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Farkındalık, hazırlık ve uygulama bakımından sektörler, insan hakları ile ilgili konularda çevresel konulara göre daha ileri durumdadır. Yine bu üç bileşen özelinde (farkındalık, hazırlık ve uygulama) büyük şirketlerden küçük ölçekli şirketlere inildikçe destek ihtiyacı artmaktadır. Sonuç olarak, şirketlerin çevre durum tespiti konusunda teknik kapasitenin giderek güçlendiği ancak özellikle insan hakları konusunda ihlallere yönelik önleyici tedbirlerde eğitim çalışmalarına öncelik verilmesi gerektiği görülmektedir.

Şirketlerde konuyla en fazla ilgilenen departman insan kaynaklarıdır. Ek olarak, son yıllarda büyük markaların artan raporlama ve denetim yükümlülükleri nedeniyle şirketlerin bünyesinde bağımsız sürdürülebilirlik birimleri oluşturdukları görülmektedir. Ancak, küçük şirketlere doğru inildikçe bu gibi konular için hala kapasite eksikliği söz konusudur.

Kapasite eksikliği bölgesel olarak da kendisini göstermektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hem ilgili konularda danışman eksikliği hem de şirketlerin kapasitelerinde eksiklikler söz konusudur.

AB nezdindeki düzenlemelerin iki yıllık bir sürede tamamlanması beklendiğinden RBH Türkiye bu süreçte şirketleri destekleyici bir rol üstlenecektir.

İnsan hakları ve çevresel durum tespiti konularında farkındalığı artırmak ve firmalara teknik destek sağlamak amacıyla kurulan RBH Türkiye şirketlere eğitim, danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunarak, HREDD uygulamalarını hayata geçirmelerine yardımcı olacaktır. Merkezin, firmaların HREDD süreçlerine uyum sağlaması için düzenlediği eğitim ve kapasite geliştirme programları, insan hakları ve çevresel uygunluk konularında farkındalığı artırmayı ve firmaların bu alanda daha etkin adımlar atmasını sağlayacaktır. Bu süreçte firmaların spesifik sektör riskleri ve ihtiyaçları sebebiyle gereksinim duyacağı danışmanlık ve teke tek hizmetler için RBH Türkiye'nin oluşturduğu paydaş ağı ile iletişim kurmaları sağlanacaktır.

